

DIPLOMADOLGOZAT

Fejér Napsugár Anna
2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

**Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
Tájépítész mérnöki mesterképzési szak**

**CEGLÉD ZÖLDINFRASTRUKTÚRA HÁLÓZATÁNAK TÁJKARAKTER
ALAPÚ ELEMZÉSE ÉS FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI**

Belső konzulens: dr. Földi Zsófia
egyetemi docens

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Tájépítészeti,
Településtervezési és
Díszkertészeti Intézet/
Tájvédelmi és Tájrehabilitációs
Tanszék

Készítette: **Fejér Napsugár Anna**

Budapest

2024

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Bevezetés és célkitűzések	3
1. Módszertan.....	4
2. Tervelőzmények.....	8
2.1. Országos és Vármegyei Területrendezési Tervek	8
2.2. Településrendezési eszközök	10
2.3. Országos tájkarakter kutatás	13
3. Tervezési terület bemutatása.....	14
3.1. Cegléd elhelyezkedése	14
3.2. Domborzat és talaj	15
3.3. Éghajlat	16
3.4. Vízrajz.....	16
3.5. Növény és állatvilág.....	17
4. Táj örökség	19
4.1. Tájhasználati változások	19
4.2. Jelenlegi tájszerkezet	22
4.3. Hagyományos tájszerkezet	26
4.4. Kultúrtörténeti örökség	28
4.5. Természeti örökség	29
5. Cegléd zöldinfrastruktúra hálózata	32
5.1. Zöldinfrastruktúra hálózat elemei épített környezetben	33
5.2. Zöldinfrastruktúra hálózat elemei vidéki környezetben	35
9.2.1 Zöldinfrastruktúra hálózat felületi elemei.....	35
9.2.2 Zöldinfrastruktúra hálózat vonalas és pontszerű elemei.....	36
6. Zöldinfrastruktúra hálózat tájképi szerepe.....	39
6.1. Felmérési pont típusa	40
6.2. Felmérési helyszínekről való érzékelhetőség	41
6.3. Felmérési ponttól való távolság	42
7. Zöldinfrastruktúra hálózat örökségi jelentősége	43
7.1. Hagyományok, kultúrtörténeti jelentőség.....	43
7.1.1. Hagyományos tájszerkezetet meghatározó elemek	43
7.1.2. Hagyományos tájhasználatához kapcsolódó örökségelemek	45
7.2. Természeti örökség	47
8. Tipizálás tájkarakterben betöltött szerep alapján	48
8.1. Tájkarakter szempontjából meghatározó elemek	50

8.2. Területi összefüggések.....	52
9. Zöldinfrastruktúra hálózatot érintő javaslatok	54
9.1. Védelmi típusú javaslatok.....	55
9.2. Fejlesztési típusú javaslatok.....	61
Összefoglalás	64
Irodalomjegyzék	66
Ábrajegyzék	70
Táblázatjegyzék	72
Tervlapjegyzék.....	72

Bevezetés és célkitűzések

Véleményem szerint napjaink egyik legfontosabb szakmai feladata a Nemzeti Tájstratégiában (2017-2026) is megfogalmazott táji adottságokon alapuló felelős tájhasznosítás, valamint az élhető táji és települési környezet megteremtése, illetve az ilyen szempontú javaslatok beépítése a döntési mechanizmusokba.

Az „Új Települési Kódex”, azaz *A településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről* szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet hatályba lépése kötelezi Magyarország összes települését a településrendezési eszközeinek felülvizsgálatára, majd településtervének elkészítésére. A kormányrendeletben tartalmi elemként jelenik meg: *“A táji és természeti adottságok és örökség, jellemző tájkarakter, zöldinfrastruktúra-hálózat”* elnevezésű fejezet. Ez tartalmilag részben fed át az eddigi szabályozással. diplomadolgozatomban célom, hogy a településtervekben megjelenő szakmai feladathoz módszertani megoldást nyújtsak.

Szakmai meglátásom szerint a zöldinfrastruktúra hálózat fejlesztésére vonatkozó tervek az ökológiai, ökonómiai és esztétikai minőségre vonatkozó törekvésekre koncentrálnak, ezzel szemben hátrányba szorul a zöldinfrastruktúra hálózat, mint helyi identitástudatot növelő eszköz. A zöldinfrastruktúra tervezés és a tájkarakter kutatások kombinálása eszközként szolgálhat a táji környezet tervezéséhez, kezeléséhez és védelméhez (Tudor, 2014; Landscape Institute, 2016). Ezekből a gondolatokból kiindulva a kutatás során a zöldinfrastruktúra hálózatot a tájkarakter elemzés szemüvegén keresztül vizsgálom.

Ceglédi lakosként a város jövője kiemelten fontos számomra. Célom, hogy támogassam Cegléd tájrendezési és zöldinfrastruktúra fejlesztési döntéseit, illetve a dolgozatban kidolgozott módszertant alkalmazva kellő mélységű szakmai javaslatokat adjak. Ennek érdekében a tervezés vázát a településtervek szakmai és jogi kerete adja. A kutatás eredményeképp Cegléd zöldinfrastruktúra-hálózatának tájkarakterben betöltött szerepéről kapok átfogó képet.

1. Módszertan

Egy település tájrendezési és zöldinfrastruktúra fejlesztési elképzeléseit, javaslatait egyik leghatékonyabban a településterven keresztül tudja érvényesíteni, így a kutatás során a **településtervek szakmai és jogi kerete** szerint dolgozom. A tájkarakter kutatások jellemzően „természetes” határokat képeznek, melyet különböző táji jellemzők mentén azonosítanak (Bartlett et. al., 2017). A dolgozatomban alkalmazott településterv, mint tervműfaj megköveteli a közigazgatási határos tervezést, így a dolgozatomban Cegléd közigazgatási területe alkotja a mintaterületet.

A 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet foglalja magában a településtervek tartalmi követelményeit mind a megalapozó munkarész, mind a szakági javaslatok tekintetében. A jogszabály előírja a megalapozó dokumentáció vizsgálati tényezőit, melyek közül a kutatás során a következő tényezővel foglalkozom részletesen: „A táji és természeti adottságok és örökség, jellemző tájkarakter, zöldinfrastruktúra-hálózat”. Ez tartalmilag részben átfed az eddigi szabályozással, viszont hangsúlyos fogalomként jelenik meg benne a zöldinfrastruktúra-hálózat és a tájkarakter. A jogszabály előírja, hogy a megalapozó munkarészben fel kell tárni a települések zöldinfrastruktúráját és a tájkarakterét, ezzel hangsúlyt helyez ezekre a témakörökre. A jogszabály nem fogalmaz meg módszertani követelményeket a témakörhöz. Diplomatervemben módszertani megoldást nyújtok a fejezet tartalmának elkészítéséhez.

A vizsgálati munkarész első lépéseként a **tervelőzményeket** tekintem át, többek között az országos és vármegyei területrendezési terveket, Cegléd településrendezési eszközeit és azok felülvizsgálati, és megalapozó dokumentumait. Elemzem, hogy a meglévő szabályozási, tervi környezet hogyan gondozza a táj- és településkarakter témaköröket, illetve az országos tájkarakter kutatás Ceglédi vonatkozásait is kiemelem.

Az **általános tájvizsgálat** során bemutatom a tervezési területet, a fejezetben kitérek Cegléd domborzati adottságainak, talajának, éghajlatnak, vízrajzának, növény és állatvilágának bemutatására. Ezt követően megvizsgálom, hogy milyen tájváltozási folyamatok mentek végbe, illetve, hogy milyen természeti és kultúrtörténeti örökségelemek találhatóak meg Cegléden.

Magyarország Európai Táj Egyezményhez (2007. évi CXI. törvény) való csatlakozásával elindult a hazai tájak számbavétele. A Nemzeti Tájstratégia 2017-2026 stratégiai céljai között szerepel a hazai tájak katasztere, és elindult az országos tájkarakter kutatás (Konkoly-Gyúró et. al. 2017) is. Áttekintettem ezeket a kutatásokat és az országos

tájkarakter kutatásban összegyűjtött fogalmakat használok a dolgozatban. Ezzel is támogatva azt a törekvést, miszerint megyei és helyi léptékben is illeszkedni kell az országos eredményekhez.

„A tájkaraktert a tájkép mellett a történelmileg kialakult tájszerkezet, valamint az adott tájhoz kötődő érzelmek és hagyományok együttesen határozzák meg.” (Csima 2008) Ez a megfogalmazás összhangban van az Európai Táj Egyezmény szellemiségével. Egy másik megfogalmazás szerint a tájban élő emberek percepciója teszi a tájat azzá, ami. Ebbe bele tartozik a látványon kívül, hogy hogyan érzékeljük környezetünket, azok milyen érzéseket, emlékeket vagy asszociációkat váltanak ki belőlünk. (Swanwick 2002) Ennek értelmében a tájkarakter kutatásoknak integrálniuk kell fizikai, szubjektív és kulturális réteget egyaránt (Belén et. al. 2016). Az általam kidolgozott módszerben két vizsgálati pillért különítettem el, ezek a tájképben betöltött szerep és az örökségi jelentőség. A szakmai meghatározásokra támaszkodva értelmezésem alapján ezen fő szempontok mentén végzek **tájkarakter alapú elemzéseket** a zöldinfrastruktúrára vonatkozóan.

Ahhoz, hogy a zöldinfrastruktúra hálózatot tájkarakterben betöltött szerep alapján értékeljük, pontosan meg kell határozni, hogy mely elemek tartoznak a zöldinfrastruktúra hálózatba. A kutatás során célom volt Cegléd zöldinfrastruktúra hálózatáról a lehető legpontosabb, valóságot tükröző térinformatikai adatbázist elkészíteni. A Google 2024-es műholdfelvételei alapján készítettem egy előzetes vektoros állományt (QGIS térinformatikai programban), melyet terepi bejárások során pontosítottam és kiegészítettem. Az alkalmazott módszer alapján összesen 988 db területi, és 1575 db vonalas és pontszerű zöldinfrastruktúra elemet vittem fel térinformatikai adatbázisba.

A zöldinfrastruktúra hálózat elemeinek meghatározásához első sorban a magyarországi zöldinfrastruktúra tanulmány köteteinek megállapításait és fogalom meghatározásait vettem alapul. A tanulmány összeveti hazai és nemzetközi dokumentumok zöldinfrastruktúra fogalmát, melyről a következő megállapítást tette: „*A definíciókban közös feltétel, hogy a zöldinfrastruktúra természetes és félig természetes területek részben létező, részben stratégiailag megtervezett hálózata, amely széleskörű ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtására képes. A zöldinfrastruktúra a vidéki és települési környezetben - például belterületi zöldfelületek formájában - egyaránt jelen van.*” (Kollányi et. al. 2017a) Cegléd zöldinfrastruktúra hálózat elemét a tájszerkezetben betöltött szerepük alapján kategorizáltam. A tájszerkezetet alapvetően két egységben kezelem, az egyik az épített környezet, a másik pedig az ezt befogadó tájrészlet. Az országos zöldinfrastruktúra kutatásban alkalmazott megnevezések alapján én az épített környezetet *települési*

környezetnek, az ezt befogadó tájrészletet pedig *vidéki környezetnek* nevezem a dolgozatban. Máshogy kezelendő a két tájszerkezeti egység, minthogy a tájkarakter és településkarakter témakörök is elválnak egymástól. A településkarakter témakörhöz a *települési környezet* aspektusai kapcsolódnak szorosan, ezzel szemben a tájkaraktert leginkább a *vidéki környezet* határozza meg. Ezen gondolatmenet alapján a *vidéki környezet* zöldinfrastruktúra hálózatát a tájszerkezetben betöltött szerepe alapján tovább bontottam. A tájszerkezetet tagolják a homogén *felületi elemek*, melyek valamely tájhasználatához kapcsolódnak, illetve ezeket a felületi elemeket a *vonalas és pontszerű elemek* tagolják. A zöldinfrastruktúra hálózat tájkarakterben betöltött szerepét a vidéki környezet zöldinfrastruktúra elemein vizsgálom.

Az előzetes térinformatikai adatbázist, a **terepi felmérések** során pontosítottam. A terepi felmérésekhez meghatároztam olyan vidéki környezetben elhelyezkedő helyszíneket, melyek mindenki számára elérhetőek és melyet rendszeresen, tartós időtöltés, vagy rekreáció céljából látogatnak, ezeket *frekvenciált helyeknek* neveztem el. Ezek a kijelölt túraútvonal menti nevezetes pontok, és a ceglédi lakosság által kedvelt és rendszeresen látogatott kiránduló helyek. *Korlátozottan látogatott helyekként* azonosítottam azokat a helyszíneket, melyeket ritkán látogatnak, így nem kerülhettek be a frekvenciált helyek közé, de a többi szempontnak megfelelnek. Ilyen elemek közé soroltam a városból nehezebben megközelíthető vagy kevésbé ismert rekreációs helyszíneket. Amennyiben a frekvenciált és a korlátozottan látogatott helyszín megközelítése reális tömegközlekedési eszközzel, abban az esetben külterületen elhelyezkedő legközelebbi megállót is bevontam terepi felmérési helyszínek közé. Cegléd esetében *buszmegállók* sorolhatóak ide. A terepi vizsgálatokat végül 25 db felmérési helyszínen végeztem el.

A **tájképi szerep** vizsgálatában is fontos szerepet játszanak a bemutatott felmérési helyszínek. Mint láthatósági vizsgálatokkal foglalkozó szakmai dokumentum, a *tájba illesztést igazoló dokumentáció műszaki követelményeiről szóló szabvány (MSZ 20378)* alapját képezi a dolgozatban kidolgozott láthatósági vizsgálat módszertanának. A diplomatermben meghatározom, hogy a konkrét nézőpontokról mely zöldinfrastruktúra elemek érzékelhetőek. Megvizsgáltam továbbá, hogy az érzékelhető elemek *milyen távolságban helyezkednek el* az egyes nézőpontokról, illetve, hogy egyes elemek *hány helyszínről és milyen típusú felmérési helyről* érzékelhetőek. A zöldinfrastruktúra elemek tájképben betöltött szerepét határozom meg és értékelem a bemutatott vizsgálati szempontok alapján.

A zöldinfrastruktúra elemek **örökségi jelentőségét** két fő szempont mentén értékeltem, ezek a *hagyományok, kultúrtörténeti jelentőség*, valamint *természeti örökség* általi érintettség. Hagyományok, kultúrtörténeti jelentőségen belül a *hagyományos tájszerkezettel*, valamint a *hagyományos tájhasználatokhoz való kapcsolódással* foglalkoztam részletesen. Meghatároztam, hogy Cegléd esetében mely természeti örökségelemek relevánsak. A mintaterület *országos jelentőségű természetvédelmi területek, ex-lege védett lápok, szikes tavak és kunhalmok, Natura 2000* területek és az *országos ökológiai hálózat* elemei által érintett, így ezekkel a lehatárolásokkal dolgoztam tovább.

A zöldinfrastruktúra elemeket a tájképi szerepük és örökségvédelmi jelentőségük alapján elemeztem. Kidolgoztam egy **tipizálási** módszert, melynek célja a zöldinfrastruktúra elemek tájkarakterben betöltött szerepének kiértékelése. Ehhez a korábbi vizsgálati szempontok (tájképi szerepük és örökségvédelmi jelentőségük) eredményeit összesítem egy egyszerűsített rendszerben. Minden zöldinfrastruktúra elemhez 4 helyiértékből álló betű kódot rendeljek, amelyek a tájkarakterben betöltött szerepet határozzák meg. A tipizálás módszertani megoldását részletesebben kifejtem a *8. Tipizálás tájkarakterben betöltött szerep alapján* című fejezetben.

A zöldinfrastruktúra elemek leíró jellegű tájkarakterben betöltött szerep szerinti tipizálás után kiemeltam a vizsgálati szempontok közül azokat, melyek nagyobb jelentőséget tulajdonítanak egy-egy elemnek tájképi szerep, illetve örökségi jelentőség alapján. Ez adja az **értékelési** rendszerem alapját. A négy helyiértékből álló betűkód minden karakteréhez rendeltam jelentőségük alapján egy szám értéket, amely lehetett 0 vagy 1. A négy helyiértéken álló szám összege minél nagyobb, annál jelentősebb az elem tájkarakterben betöltött szerepe az én szempontrendszerem szerint.

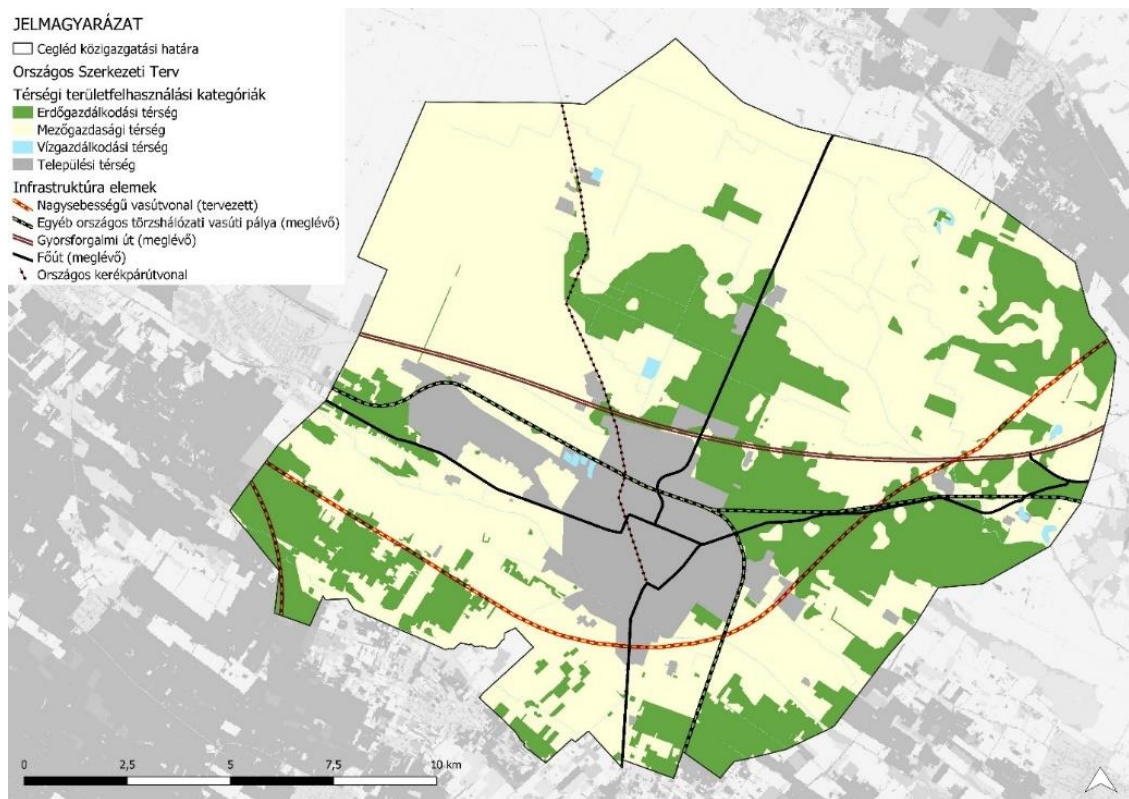
Ezt követően megvizsgáltam a tájkarakterben betöltött szerepük alapján tipizált, és értékelt zöldinfrastruktúra elemek területi összefüggéseit, továbbá össze vetettem az eredményeket a vizsgálati terület táji adottságaival.

Diplomatervemben a kutatás során kapott eredményekre építkezve tájkarakter alapú zöldinfrastruktúra fejlesztési javaslatokat teszek. Főleg védelemre, megőrzésre irányuló javaslatok fogalmazhatóak meg a zöldinfrastruktúra hálózatra, mint tájkarakter formáló eszközre. A dolgozat zárásaként a módszer alkalmazhatóságát és az elért eredményeket értékeltem.

2. Tervelőzmények

A fejezetben megvizsgálom, hogy a dolgozat célkitűzéseinek megfelelően milyen tervi környezethez kell igazodnom a kutatás során, illetve, hogy hogyan kezelik a tájkarakter és zöldinfrastruktúra témaköröket. A tervezési hierarchiában a településterveknek illeszkednie kell az Országos és Vármegyei Területrendezési Tervekhez, így először ezen tervdokumentumok ceglédi vonatkozásaival foglalkozom. Ezt követően átnézem, hogy a hatályos településrendezési eszközök hogyan foglalkoznak Cegléd zöldinfrastruktúra hálózatával és tájkarakterével. Végül pedig az országos tájkarakter kutatás tervezési területre értelmezhető tanulságait is vizsgálom.

2.1. Országos és Vármegyei Területrendezési Tervek

1. ábra: Országos Szerkezeti Terv
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvény, valamint Pest Megye Önkormányzata Közgyűlésének 10/2020. (VI.30.) önkormányzati rendelete a két hatályos területrendezési terv.

Megvizsgáltam, hogy az Országos Szerkezeti Terven milyen meglévő és tervezett infrastruktúra elemek, valamint mely térségi területfelhasználási kategóriák érintik Cegléd közigazgatási területét (1. ábra). Áthalad az országos vasúti törzshálózat vonala, Az M4-es gyorsforgalmi út, valamint főutak. Tervezett elemek közé tartozik egy nagysebességű vasútvonal és országos kerékpár útvonal.

A 2018. évi CXXXIX. törvény övezeti érintettségei és a 9/2019. (VI. 14.) MvM rendeletben meghatározott kiegészítő övezetek közül 8 db, A Pest Megyei Területrendezési Terv övezetei közül 9 db érinti a települést. (1. táblázat) Az országos övezetek közül fontos a fejezetben megemlíteni a **Tájképvédelmi terület** övezetét, amely 5 512,5 ha kiterjedésű. A 2. ábra mutatja, Cegléd területén a tájképvédelmi övezetet.

	Övezet neve	Érintettség
OTRT	Országos Ökológiai hálózat magterületének övezete	részterület
	Országos Ökológiai hálózat ökológiai folyosójának övezete	részterület
	Országos Ökológiai hálózat puffterületének övezete	részterület
	Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete	részterület
	Jó termőhelyi adottságú szántóterület övezete	részterület
	Erdők övezete	részterület
	Tájképvédelmi terület övezete	részterület
	Honvédelmi és katonai terület övezete	teljes terület
Pest Vármegye TRT	Erdőtelepítésre javasolt terület övezete	részterület
	Ásványi nyersanyagvagyon terület övezete	teljes terület
	Rendszeresen belvízjárta terület övezete	részterület
	Tanyás területek övezete	teljes terület
	Innovációs technológiai fejlesztés támogatott célterületének övezete	teljes terület
	Logisztikai fejlesztések támogatott célterületének övezete	teljes terület
	Turisztikai fejlesztések támogatott célterületének övezete	teljes terület
	Kertes mezőgazdasági területek övezete	részterület
	Klíímaváltozásnak fokozottan kitett terület övezete	teljes terület

1. táblázat: Országos és vármegyei övezeti érintettségek
Készítette: Fejér Napsugár Anna

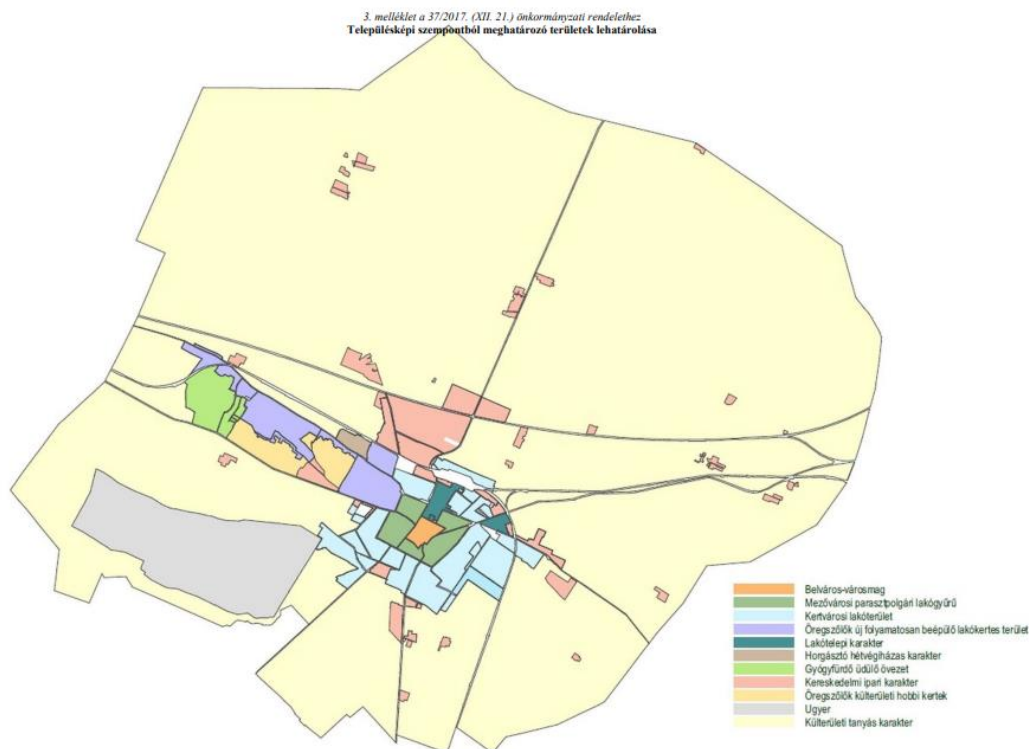

2. ábra: Tájképvédelmi terület övezete
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

2.2. Településrendezési eszközök

Cegléden utoljára 2022-ben került elfogadásra településrendezési eszközeinek felülvizsgálati dokumentumai. A helyi gazdasági szereplőktől, az ingatlan tulajdonosoktól és ingatlanfejlesztőktől beérkezett igények mérlegelésével döntött az Önkormányzat Képviselőtestülete a területfelhasználás, építés- és környezetszabályozás változtatásairól. (PESTTERV 2022b) A dokumentum a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet mentén lett kidolgozva. A következő felülvizsgálat során már az új jogszabályi környezet lesz az aktuális, a dolgozatom pedig segíti Ceglédet ebben a szakmai átállásban.

Cegléd településkarakterek tekintetében foglalkozik két különböző településképvédelmi lehatárolással is. A településképi rendelet 3. melléklete (3. ábra), a „Településképi szempontból meghatározó területek lehatárolása”, valamint a településképi rendelet 2. melléklete (4. ábra), a „Településképvédelme szempontjából kiemelt területek” című tervlapok tartalmazzák ezeket.

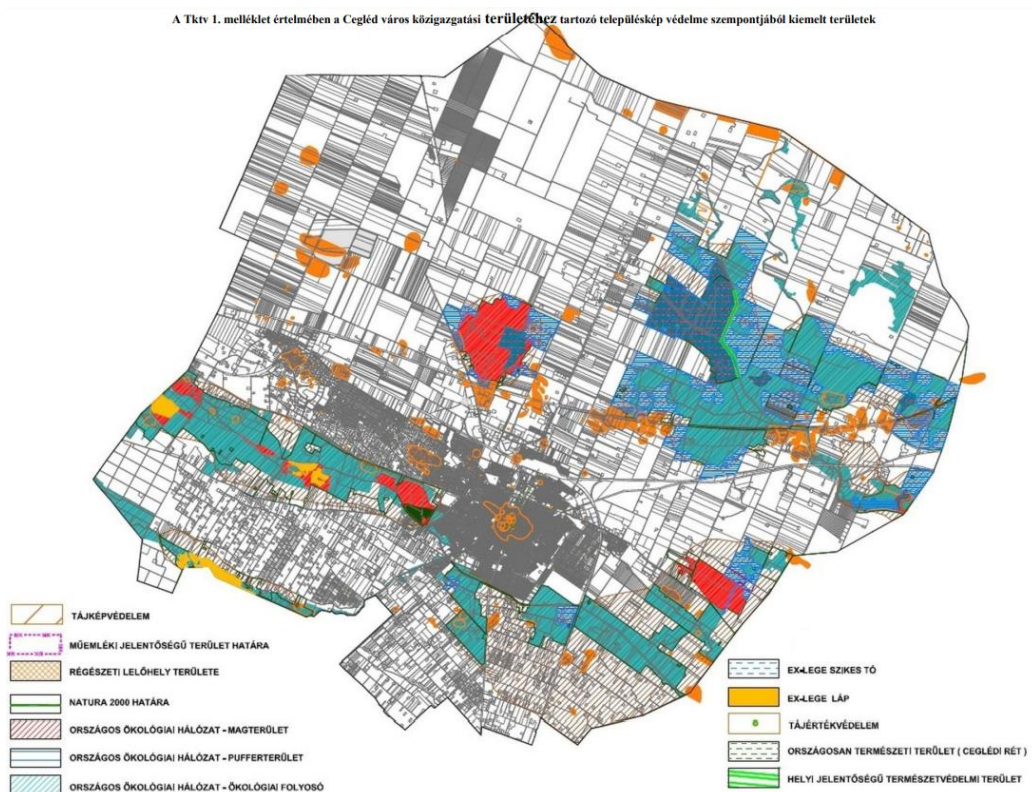

3. ábra: Cegléd településképi szempontból meghatározó területei
Forrás: 3. melléklet a 37/2017. (XII. 21.) önkormányzati rendelethez

A 37/2017. (XII. 21.) önkormányzati rendelet (TKR) alapján a „**településképi szempontból meghatározó terület** a település vagy településrész jellegzetes, értékes, hagyományt őrző építészeti arculatot, településkaraktert hordozó vagy meghatározó ilyen jellemzőkkel bíró lehatárolható része”. A karakterükben eltérő településrészek a Települési Arculati Kézikönyvben (Ilyés 2010) bemutatásra kerülnek, melyek a következő kategóriákat foglalja magában: Belváros-városmag; Mezővárosi parasztpolgári lakógyűrű; Kertvárosi lakóterület; Öregszőlők – új folyamatosan beépülő lakóterület; Lakótelep karakter; Horgászó – hétfélig házas karakter; Gyógyfürdő – üdülő karakter; Kereskedelmi – ipari karakter; Öregszőlők, külterületi hobbi kertek; Ugyer; Külterület – erdő, szántó, tanya.

A 37/2017. (XII. 21.) önkormányzati rendelet (TKR) 2. melléklete tartalmazza a **településképi védelme szempontjából kiemelt területek** lehatárolását. A következő kategóriák tartoznak a lehatároláshoz: műemlék területe és műemléki környezet; a történelmi emlékhely; régészeti lelőhely területe; a NATURA 2000 terület, a nemzeti park területe, a tájvédelmi körzet területe, az országos jelentőségű természetvédelmi terület, ex lege szikes terület és ex lege lápok, az országos ökológiai hálózat magterülete

és ökológiai folyosó területe; a tájképvédelmi terület, az egyedi tájérték területe; a helyi jelentőségű természetvédelmi terület és a védett természeti érték.

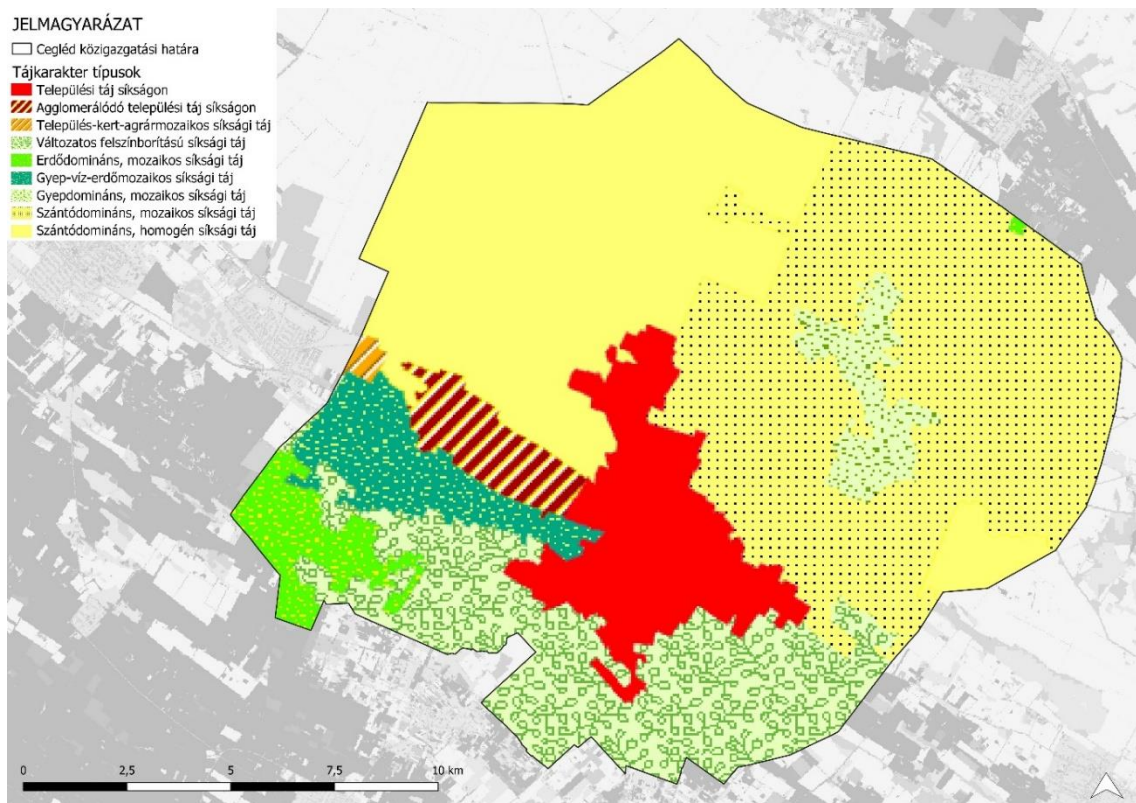
4. ábra: Cegléd város településképvédelme szempontjából kiemelt területek

Forrás: 2. melléklet a 37/2017. (XII. 21.) önkormányzati rendelethez

A településeknek jogszabályi kötelezettségük megfogalmazniuk, hogy melyek azok a tájképi értékek, melyek megőrzését a települések fontosnak tartják. Cegléd a Településképi rendeletében leírja, hogy a külterületeken a tájba illesztésnél a tájképet meghatározó fasorokat és facsoportokat meg kell tartani, illetve az építkezések során biztosítani kell a tájképi elemek fennmaradását. A településképi rendelet továbbá kiemeli az említett védettségekkel az érintett területeket, viszont a településrendezési eszközökben ennél részletesebben nem tárgyalják, hogy konkrétan mik azok az elemek és adottságok, amelyeket a település értékesnek és megőrzendőnek tart tájkép, illetve tájkarakter szempontjából.

2.3. Országos tájkarakter kutatás

Az országos tájkarakter kutatás Cegléd területén 2 db tájkarakter területet (Duna-Tisza közti homokhátság; Alsó-Zagyva, Tarna-menti és Hevesi síkvidék) és 9 db tájkarakter típust határozott meg. (5. ábra) Országos tájkarakter típusok a településen: Települési táj síkságon; Agglomerálódó települési táj síkságon; Település-kert-agrármozaikos síksági táj; Változatos felszínborítású síksági táj; Erdődomináns, mozaikos síksági táj; Gyep-víz-erdőmozaikos síksági táj; Gyepdomináns, mozaikos síksági táj; Szántódomináns, mozaikos síksági táj és Szántódomináns, homogén síksági táj. (Konkoly-Gyúró et. al. 2021a) A tájkarakter elemzések célja, hogy a szomszédos tájkarakter egységek közötti észlelhető eltéréseket feltárja, és az egyes területek sajátosságát feltárja (Konkoly-Gyúró et. al. 2021b).

5. ábra: Tájkarakter típusok

Forrás: Konkoly-Gyúró et. al. 2021a, alaptérkép: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

Megvizsgáltam, hogy az országos tájkarakter területek leírásai mit emelnek ki a Ceglédet lefedő tájkarakter területekről. A Duna-Tisza közti homokhátság tájkarakter területre jellemző egy hullámos, üledékes felszín, amely a szél szállító munkája eredményezett. Egykor jellemzőek voltak a térségben a legelők, melyek spontán

szukcesszió folytán, vagy tervezett betelepítés végett beerdősültek. A térség mintázata mozaikos, a nemzeti parki területek és a tanyás beépítettség szétszórtsága végett. Alsó-Zagyva, Tarna-menti és Hevesi síkvidék tájkarakter területen a szántóföldi művelésnek van jelentős karakteralkotó szerepe. (url1)

Az országos tájkarakter kutatás eredményei országos léptékben tudnak eszközként szolgálni a tervezők számára. Hagyományosan a tájtípusok elkülönítése hierarchikus rendszert követ, amely a nagyobbtól a kisebb lépték felé halad (Kollányi et. al., 2012). A több szintű, hierarchikus, lehatárolások lehetővé teszik, hogy a felsőbb szinteken lehatárolt egységeket részletezi az alsóbb szinten elkészülő leírás. (Konkoly-Gyúró, 2008, Balázs et al., 2020) Az országos eredmények tovább bontása és részletesebb kifejtése a megyei és települési léptékben is fontos szakmai előrelépés lehet a jövőben. Az országos kutatás mellett több mintaterületen is készült kutatás helyi, illetve kistáj szintű tájkarakter-egységek leírására, ezek a Gerecse és a Tápió-vidék, valamint Sopron-Fertő és Tiszazug mintaterületek voltak (Boromisza et al., 2020, Konkoly-Gyúró et. al. 2021c). A mintaterületi kutatások célja a helyi szintű tájkarakter-egységek azonosítása, módszertan kidolgozása ezen lehatárolt területek védelmére, kezelésére és fejlesztésére, általánosan a helyi tájidentitás növelése (Agrárminisztérium, 2021).

3. Tervezési terület bemutatása

Cegléd bemutatásánál kitérek a település elhelyezkedésér és természetföldrajzi adottságaira. Egy mintaterület ezen aspektusainak ismerete elengedhetetleneken mind a tervezési, mint a kutató munka során. A fejezetben kitérek Cegléd domborzati adottságainak, talajának, éghajlatnak, vízrajzának, növény és állatvilágának bemutatására.

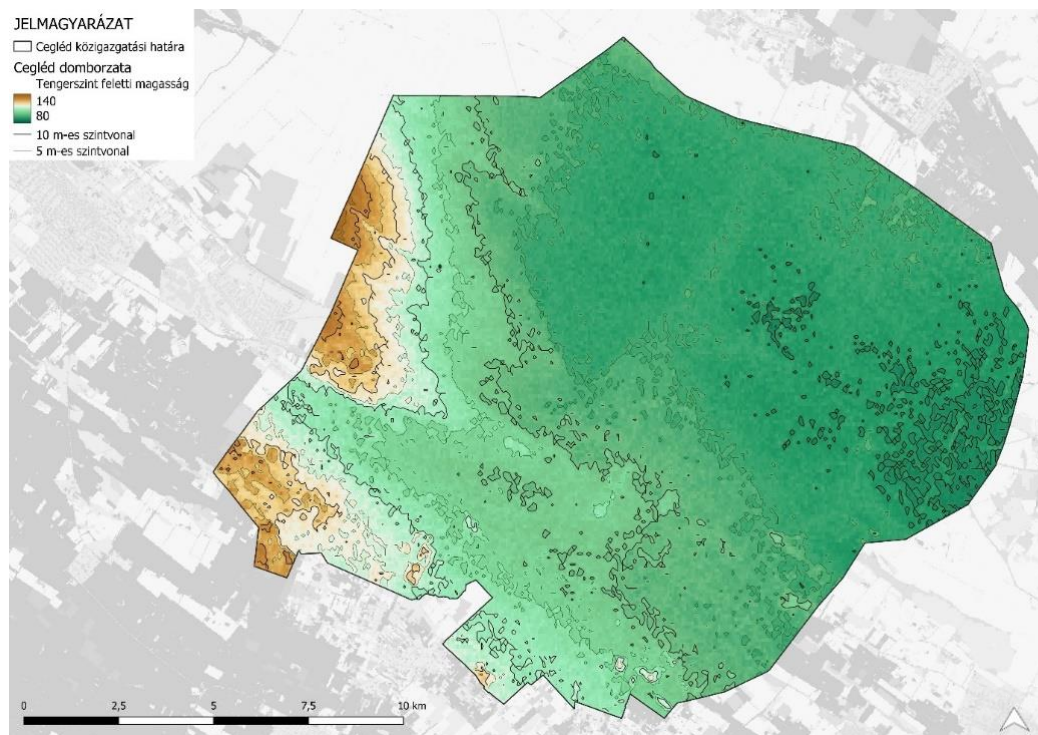
3.1. Cegléd elhelyezkedése

A település a Közép-Magyarországi Régióban, Budapesttől kb. 70 km-re található Pest vármegyében. Cegléd gyakorlatilag az Alföld kapujaként jelenik meg a Gödöllői dombság befejezéseként. (url2) A Duna-Tisza közti síkvidék nagytájon, két kistáj találkozásánál helyezkedik el a település. A kistájak határa kb. a 4-es mentén húzódik, így Cegléd déli része, valamint a település belterülete a Pilis-Alpári homokháton, míg az

északi jellemzően szántó művelési ágú területek a Gerje-Perje síkon helyezkednek el. (Dövényi 2010) A település ÉNY-i szélén továbbá érinti a Monor-Irsai-dombságot is.

Cegléd területe 244,9 km². Szomszédos települései közé tartozik Abony, Ceglédbercel, Csemő, Mikebuda, Nyársapát, Tápiószentmárton, Tápiószőlős, Törtel és Újszilvás. Cegléd járásközpont, így a környező településekhez képest jelentős vonzókörzettel rendelkezik. A járásközponti szerepén kívül a fővárostól való távolsága, valamint a kiépített országos jelentőségű közlekedési infrastruktúra hálózat jelenléte tovább erősíti térségben betöltött központi szerepét. A KSH adatai alapján Cegléd lakossága 2023-ban 36 344 fő, ezzel a megye negyedik legnépesebb települése. (url3)

3.2. Domborzat és talaj

6. ábra: Cegléd domborzata 5 m-es szintvonalakkal

Adatforrás: SRTM modell (url4)

Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

Alföldi településként sík jellegű, domborzata 80-140 m-es tengerszint feletti magasság között mozog. (6. ábra) A Gödöllő-dombság utolsó nyúlványai elérik az ÉNY-i területeket, így a főváros irányából érkezők viszonylag nyitott rálátással rendelkeznek a városra. Ezen a dombháton alakult ki az Öregszőlők településrész. (PESTTERV 2022c) Cegléd talaját tekintve a mezőszégi csernozjom, barna erdőtalaj, valamint a Duna-Tisza közti homok alkotja. (url2) A közigazgatási terület nagy részén mikrodomborzatot

meghatározza a felszíni szélhordta homok, mely kisebb homokdűnék kialakulását tette lehetővé, ezzel változatos felszínt kialakítva. A belterülettől délre a Pilis-Alpári homokhát kistájra jellemző homokos területek talaja gyengébb, az északi Gerje-Perje síkon pedig jobb termőképességűek. (PESTTERV 2022c)

3.3. Éghajlat

Mérsékelt meleg-száraz és a meleg-száraz éghajlat jellemző Cegléden. (Dövényi 2010) A téli időszakban nagy, nyáron pedig kicsi a hőingadozás. Október 21-től április 17-ig fagyok várhatók a környéken. Az átlaghőmérséklet $10,7\text{ }^{\circ}\text{C}$, az évi csapadékmennyiség 530-550 mm közötti, melyből a vegetációs időszakra 300-330 mm közötti érték esik. (ENVIROINVEST 2020) Az elmúlt 90 évben többször előfordult jelentősen szárazabb, illetve szélsőségesen csapadékos, belvizes évek is. (url2) Ezek a szélsőséges időjárási események darabszáma és intenzitása a globális klímaváltozás következtében várhatóan tovább növekszik

3.4. Vízrajz

Cegléd felszíni vizei között megtalálhatóak természetes és mesterséges tavak és vízfolyások. Legjelentősebb állóvizei a belterületi horgásztavak, valamint a település belterületétől nyugatra elhelyezkedő Lapi-póc tó. A tavak mellett továbbá mocsaras, illetve időszakos vízborítású szikes legelők is megtalálhatóak.

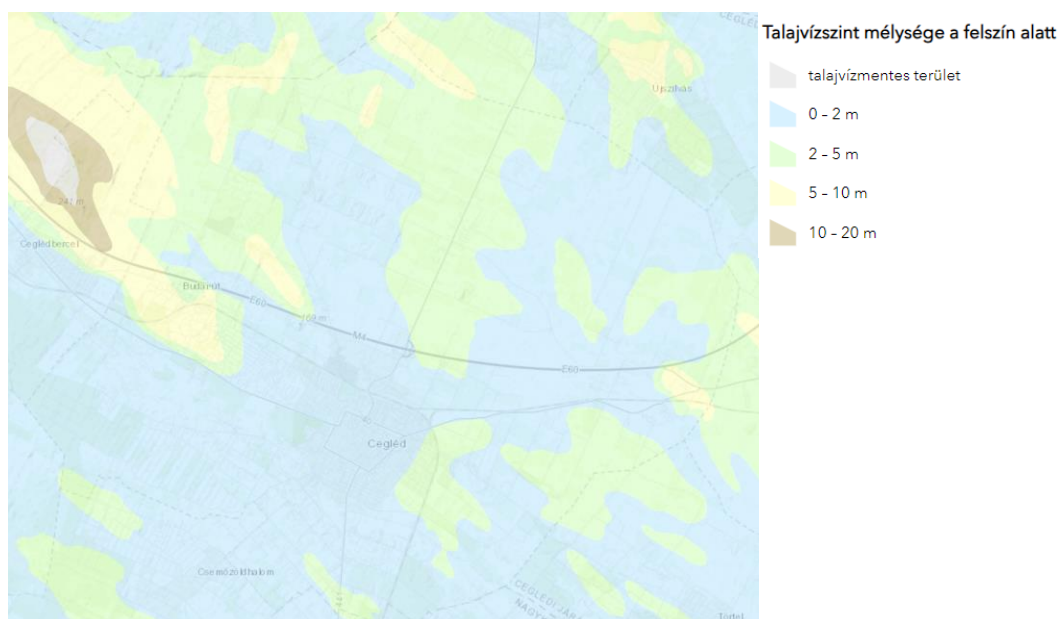
Főbb vízfolyások a településen: Gerje-csatorna, Cigányszéki belvízcsatorna, Perje-csatorna, valamint a Perje-Felső-csatorna. A térség vízfolyásai a Tisza-völgy irányába tartanak. A homokhátakra jellemzőek az eróziós és deráziós formák, mely a viszonylag alacsony növényzeti borítottságnak köszönhető. Magas a szivárgás és a párologtatás a térségben a domborzati, talaj és éghajlati viszonyoknak köszönhetően.

A felszín alatti vizeket vizsgálva nem mehetünk el Cegléd termál- és gyógyvíz kincsének megemlézése nélkül. 2004-ben gyógyvízzé nyilvánították a Ceglédi Gyógy- és Strandfürdő termál vizét, amely több, mint 1000 m-es mélységből tör elő. (url5) A város nem csak fürdővel, hanem szabadon igénybe vehető termálkúttal is rendelkezik. A környezetvédelmi program alapján $40\text{--}65\text{ }^{\circ}\text{C}$ között változik a víz hőfoka.

A felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területeken levő települések besorolásáról szóló 27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet Cegléd területét az érzékeny

vízminőség védelmi kategóriába sorolja. A talajvíz mélysége jellemzően 0-5 méteres mélységben található. (7. ábra)

A szennyvízcsatorna, valamint a meglévő vízvezető hálózat elválasztott rendszerben működik. A csapadékvíz elvezető rendszeréről elmondható, hogy a város sűrűbben lakott belterületi részein zárt csatornarendszer továbbítja a csapadékvizet a Gerje patakba. Ezzel szemben a külterülethez közelebb elhelyezkedő településrészekben nyílt árkos, egyes helyeken burkolattal is rendelkező csapadékelvezető rendszer működik. A ceglédi csapadékcatorna rendszer fenntartója a városi önkormányzat. (ENVIROINVEST 2020)

7. ábra: Talajvíz mélysége felszín alatt Cegléd területén
Forrás: url8

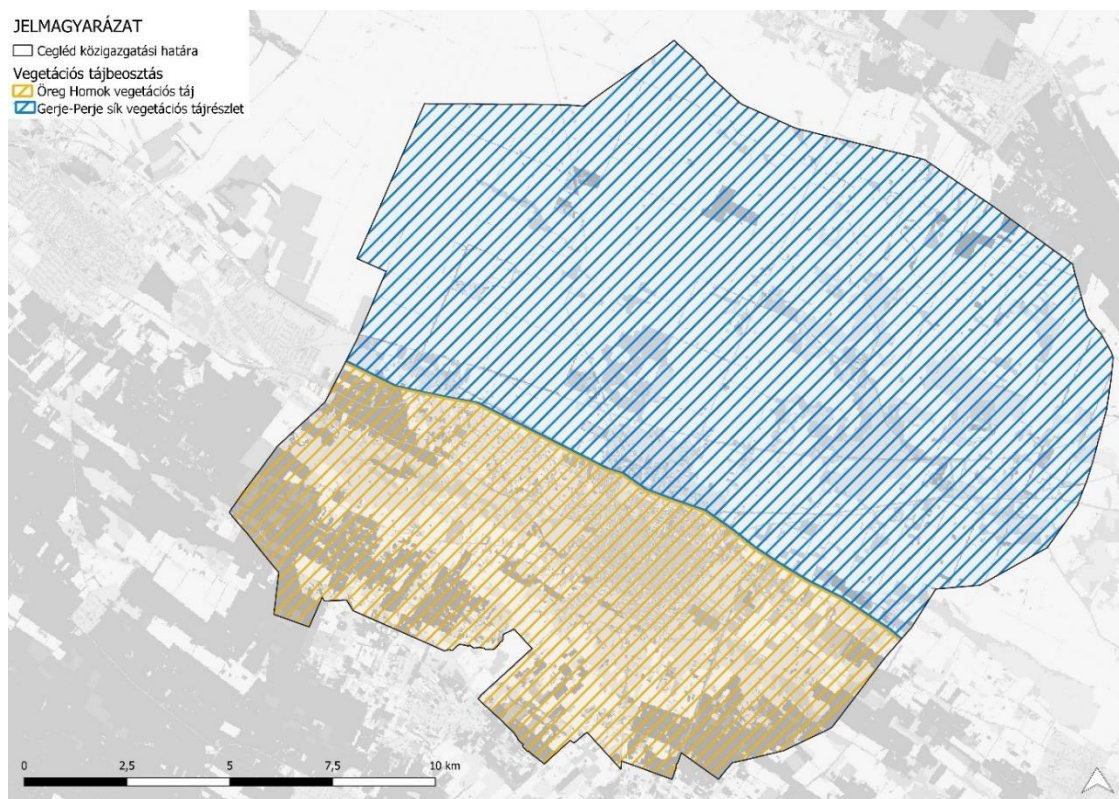
3.5. Növény és állatvilág

A MÉTA adatbázison elérhető leírás alapján a két domináns földrajzi kistáj növényzetére az alábbiak a jellemzők:

A Gerje-Perje sík ceglédi része agrártáj jelleggel bír, melyen mozaikosan jelennek meg kisebb kiterjedésű ültetvény erdők, valamint nagyobb mértékben természetközeli értékes szikes és szikesedésre hajlamos gyepek és nádasok. (url7) A ceglédi szikes tavak mindegyike a Gerje-Perje sík kistájon helyezkednek el, ezeken a következő élőhelyek a jellemzők: zsiókás sziki mocsarak, ürmös puszták, szikes rétek, mészpázsitos szikfokok, padkás szikesek, alföldi sztyepprétek. (ENVIROINVEST 2020)

A Pilis-Alpári-homokhát már jellemzően kultúrtáj, mely szántó domináns. Élőhelyek tekintetében homokpuszta gyepek, homoki sztyepprétek, szikes gyepek, szikes tavak, kékperjés láprét, mocsárrétek, vízparti magaskórósok, fűzes és égeres ligeterdők a jellemzőek. A Pilis-Alpári homokhát ceglédi részén jellemzőek továbbá a különböző honos és idegenhonos faültetvények is. (url7) A ceglédi lápokon zsombékosok, nem zsombékoló magassásrétek, kiszáradó kékperjés láprétek, alföldi sztyepprétek, fűzlápok, valamint fűz- és nyárligetek találhatóak. (ENVIROINVEST 2020)

A kistájakon a következő özönnövények a legjelentősebbek: *Acer negundo* (zöld juhar), *Ailanthus altissima* (mirigyes bálványfa), *Asclepias syriaca* (selyemkóró), *Fraxinus pennsylvanica* (amerikai kőris), *Prunus serotina* (kései meggy), *Robinia pseudoacacia* (akác), *Solidago spp.* (aranyvessző-fajok) (url7)

8. ábra: Vegetációs tájbeosztás
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

A Duna-Tisza közti löszös homok (ezen belül a Gerje-Perje sík résztáj) és az Öreg-Homok vegetációs tájakon (8. ábra) helyezkedik el a település. (url7) Potenciális erdőtársulások a térségben a következők: pusztai tölgyesek, gyöngyvirágos tölgyesek, sziki tölgyesek, tatárjuharos tölgyesek. (PESTTERV 2022c)

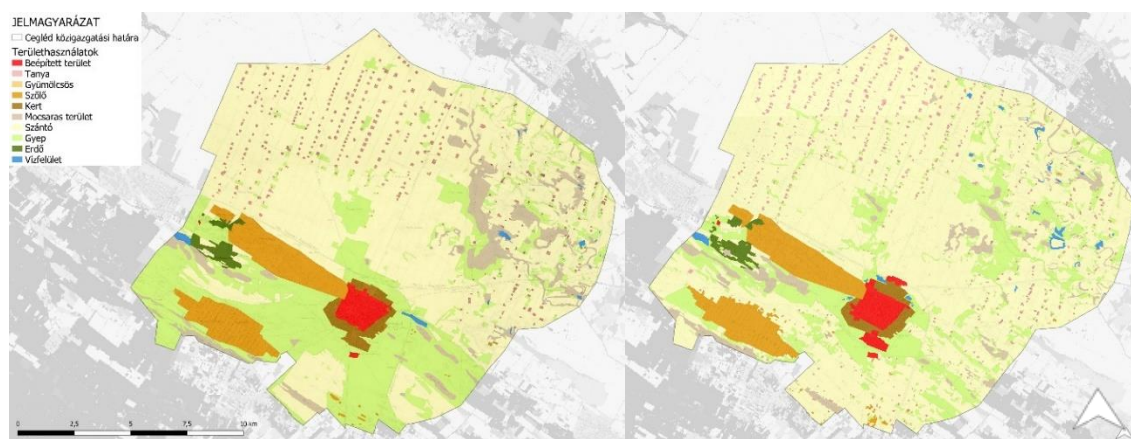
Cegléd értékes és ritka növényei közé tartozik a sziki őszirozsa (*Aster tripolium subsp. pannonicus*), magyar sóvirág (*Limonium gmelinii*), pókbangó (*Ophrys sphegodes*). Parti madarak költő és vonuló helyéül szolgál a térség, gyakori a búboskorlyó (*Vanellus vanellus*), nagy goda (*Limosa limosa*), piroslábú cankó (*Tringa totanus*), gulipán (*Recurvirostra avosetta*) és gólyatöcs (*Himantopus himantopus*). (url2)

4. Táji örökség

A táji örökség, mint gyűjtő fogalom, magába foglalja a védett természeti és kultúrtörténeti örökségeket, valamint foglalja a tájváltozási folyamatokkal, a táj szerkezetével és azok megőrzendő, és értékes táj, és kultúrtörténeti aspektusaival. A fejezetben először megvizsgálom a történeti térképeken megfigyelhető tájhasználati és tájszerkezeti változásokat, majd bemutatom a jelenlegi állapotot, és a benne fellelhető hagyományos elemeket. Ezt követően bemutatom a Cegléd területén fellelhető kultúrtörténeti és természeti örökségelemeket is.

4.1. Tájhasználati változások

Az elmúlt 150 év tájhasználatának elemzéséhez megvizsgáltam a II. katonai felmérés (1860), a III. katonai felmérés (1883), az 1941-es katonai felmérés, valamint 1966-77-es topográfiai térképszelvények tájhasználatait. A következő területhasználati kategóriákat határoztam meg: beépített terület, tanya, gyümölcsös, szőlő, kert, mocsaras terület, szántó, gyepterület, erdő, vízfelület.

9. ábra: A II. és III. katonai felmérések területhasználata (1860/1883)

Alaptérkép forrása: Arcanum, NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

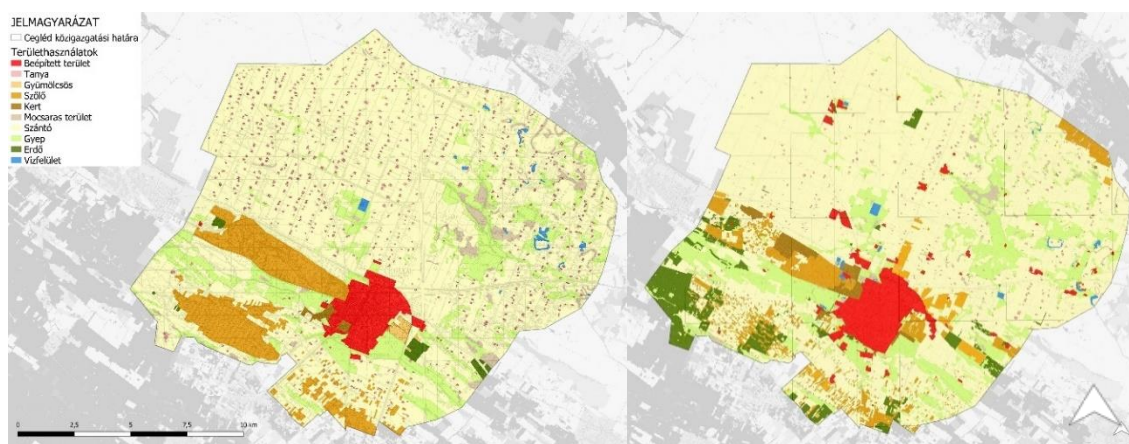
Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

A II. katonai felmérés szerkezeti felépítéséről elmondható, hogy erősen ÉNY-i DK-i irányultság jellemzi. A település É-i és D-i tagoltsága napjainkig megfigyelhető szerkezeti sajátosság Cegléden. Az É-i hatalmas kiterjedésű szántókon jellemző a tanyák jelenléte, ezeket a II. katonai felmérés „*Ceglédi-tanyák*” néven fel is tünteti. A település egész közigazgatási területére jellemző a kisvízfolyások, valamint a mocsaras/vízjárta területek jelenléte, viszont az ÉK-i szántókon markánsabb a déli foltokhoz képest.

A domborzati adottságok lehetővé tették a szőlő művelés kialakulását. A XVIII. században a kertgazdaság és a gyümölcsstermesztés bővülésével alakult ki a Budai út és Pesti út által közrefogott egybefüggő szőlőterület, mely a II. katonai felmérés idején markáns térszerkezetet meghatározó elemként jelenik meg. (9. ábra) Török János munkásságának nagy szerepe volt a homok megkötését szolgáló szőlőültetvények és a gyümölcskultúra meghonosításában. (url8) Ennek köszönhetően jöhetett létre a település DNY-i szélén, a Gerje mentén a II. katonai felmérésen „*Ceglédi szőlők*” nevezetű egybefüggő szőlőterület. Összesen 27 dűlőben alakítottak ki szőlő birtokokat a mai *Ugyer* településrészen.

A beépített területeket kertek övezik. Az 1834-ben kitört tűzvész után alakult ki a mai városszerkezet a jelentős középületekkel együtt, így a felmérés már ezt az állapotot tükrözi. A települést szerkezetileg meghatározó utak a felmérés idején a Nagykátára, Tápiószelére, Abonyra, Törtelre, Kőrösre és Bercelre tartanak, továbbá megjelenik a Pest-Szolnok vasútvonal is. A vasúthálózat még jobban rá erősít a település É-D-i tagoltságára.

A III. katonai felmérés 1883-ban készült el a térségben, kb. 20 évvel az előző után, így rendkívül hasonló képet mutat a tájhasználatok tekintetében. A változások leginkább a szántók területének növekedésében mutatkozik meg, mely a gyepterületek és a vízjárta területek kiterjedésének csökkenésével járt. (9. ábra) A vízjárta/mocsaras területek közel a felére csökkentek. Kisebb mértékű növekedés tapasztalható a beépített területek, tanyák, vízfelületek és a szőlőterületek esetében.

10. ábra: 1941-es és 1966-77-es időállapotok területhasználata
 Alaptérkép forrása: Arcanum, geoshop, NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

Az 1941-es katonai felmérés az 1860 és 1883 között tapasztalt tendenciákat erősíti. (10. ábra) Nő a szántóterületek aránya, ezzel együtt csökken a gyepek és vízjárta területeké. Hasonlóképpen növekedés jellemzi a beépített területeket, a tanyákat, valamint a szőlőterületeket is. A vizsgált időállapotok közül az 1941-es katonai felmérés idején tetőzik a tanyák száma és kiterjedése.

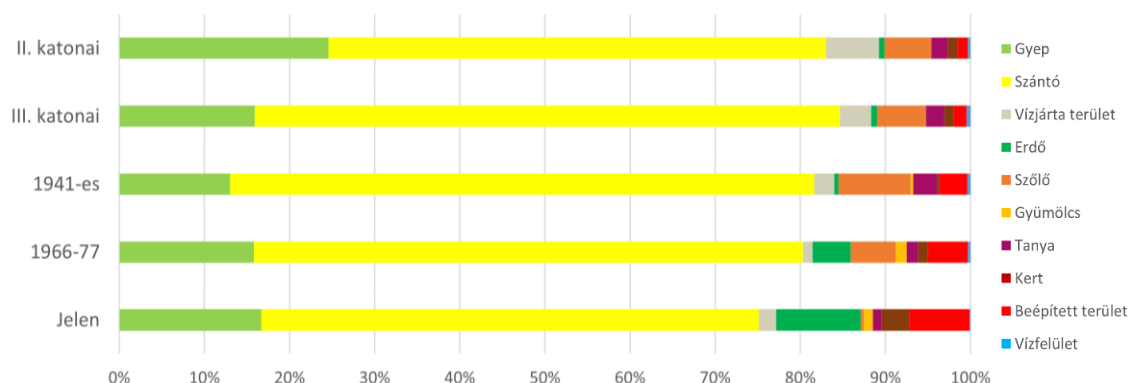
Szőlőterületek és beépített területek esetében jelentős növekedés tapasztalható. A nyársapáti határ környékén több új kisebb kiterjedésű szőlőterület is megjelenik. A III. katonai felmérésen még látható kétfeltes jelleg az 1941-es katonai felmérés idején már nem érzékelhető.

Közlekedés szempontjából jelentős változás a korábbi időállapotokhoz képest Cegléd–Hantháza vasútvonal megjelenése. Az építését 1909-ben kezdődött, amit már ugyan abban az évben Csemőig forgalomba is helyezték. (Zsákai, 2021)

A következő időállapot az 1966-1977-es topográfiai térképszelvények alapján készítettem el. (10. ábra) A szelvények forrása a geoshop. Az 1900-as évek második felére a tájhasználatok nagyon hasonló képet mutatnak a jelenlegihez képest.

Az egyik legszembetűnőbb változás az Ugyeri szőlők területén figyelhető meg. Az 1941-es katonai felmérésen még egységes szőlőként jelent meg, ez felszakadozott, és erdőszántó mozaikos jelleget vett fel. A szőlő és gyümölcssterületek további átalakuláson mentek át. Az Öregszőlők területén elkezdődött egy hobbikertes kitelepülés, ami tovább csökkenti a szőlőtermesztés jelentőségét Cegléden. Új gyümölcsös területek is

megjelentek a település belterületétől nyugatra és az Újszilvási határ mellett. A 11. ábra mutatja a fejezetben leírt történeti időállapotok jellemző tájhasználatának arányát.

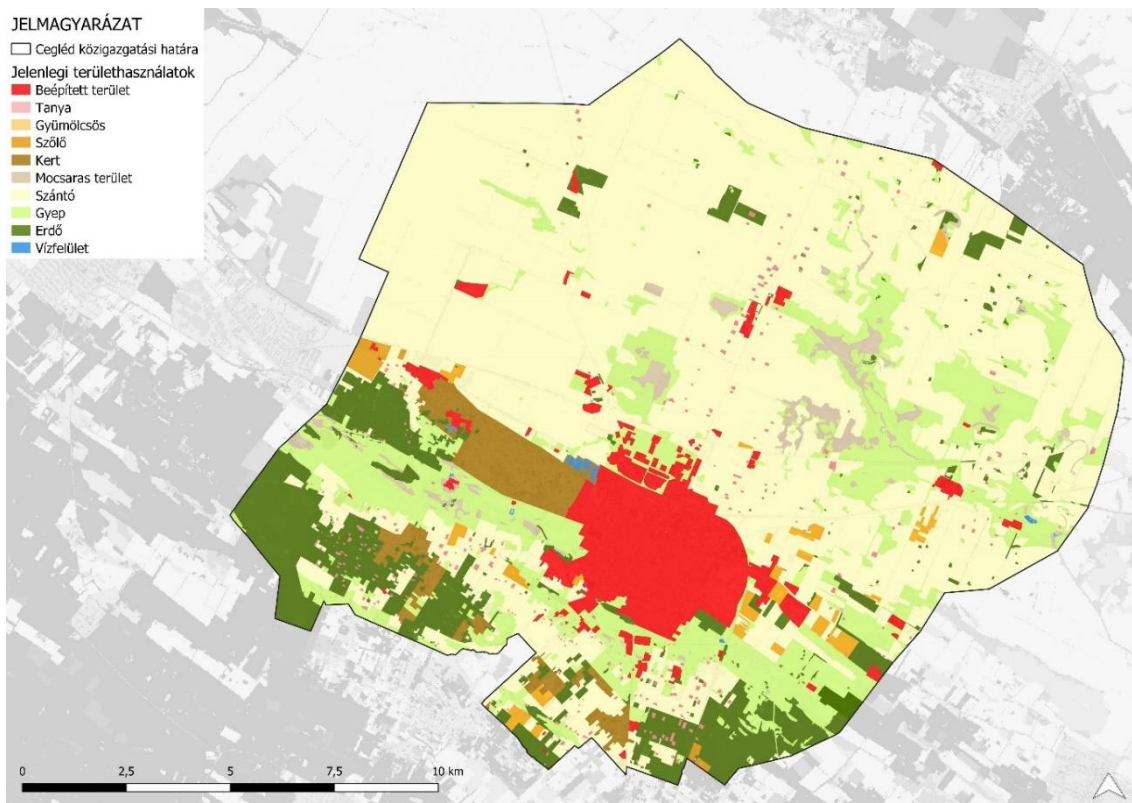

11. ábra: Vizsgált időállapotok tájhasználatának aránya
Készítette: Fejér Napsugár Anna

4.2. Jelenlegi tájszerkezet

A település a földrajzi adottságok, gazdasági és termelési folyamatok több száz éves formálódása alatt alakult ki közlekedési hálózata és területfelhasználási tagozódása. Már a 19. században jelen voltak a Nagykőrösre, Nagykátára, Tápiószelére, Abonyra, Törtelre és Ceglédbercelre vezető utak, melyek a mai napig meghatározó szerkezetet tagoló elemek.

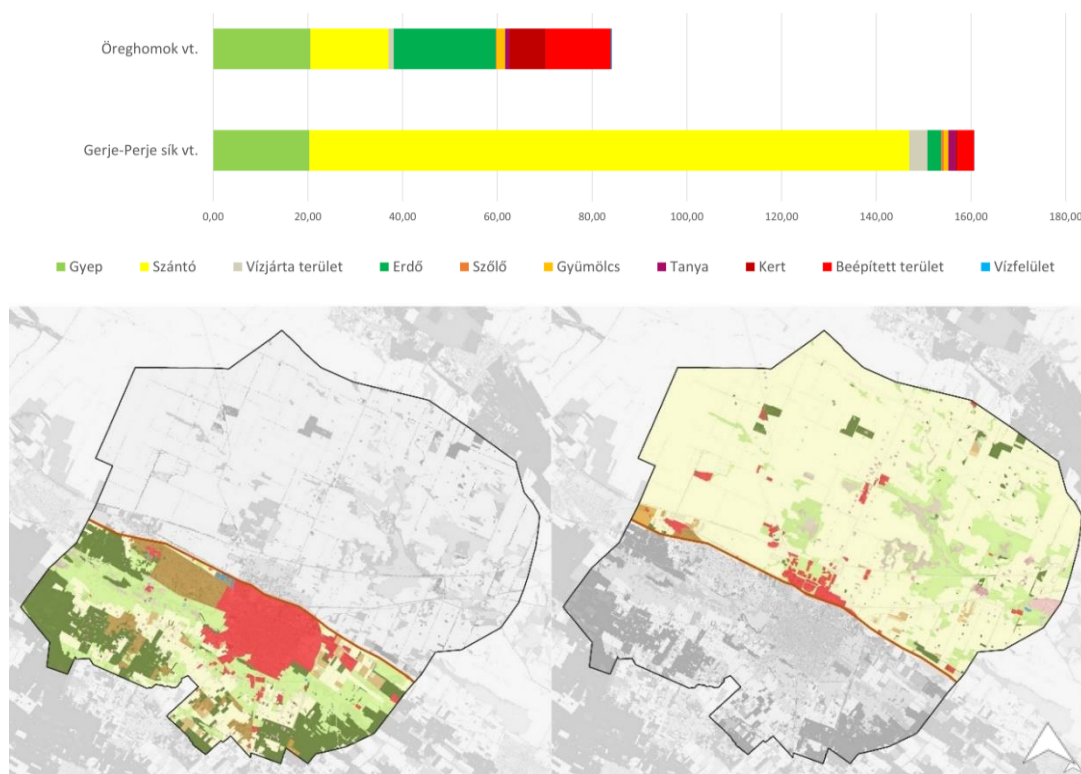
A jelenlegi tájszerkezetet mélyebb szinten, az utak által meghatározott köztes területek vizsgálatával elemzem. Ehhez meghatároztam Cegléd jellemző tájhasználatait. (12. ábra) A következő tájhasználati kategóriákat határoztam meg a településen: beépített terület, tanya, ipari-gazdasági terület, gyümölcsös, szőlő, kert, vízjárta/mocsaras területek, szántó, gyep, erdő, vízfelület. A tájhasználatok megállapításához a Google 2024-es műholdfelvételeit használtam.

12. ábra: Cegléd jelenlegi tájhasználat
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

Cegléd területének 58,44%-a **szántó** tájhasználatú, ezzel a legjelentősebb tájhasználat a településen. Az országos övezetek közül Cegléd északi részén helyezkedik el a Kiváló és jó termőhelyi adottságú szántók övezete, ezzel együtt jellemzően fekete földek találhatóak a térségben. Az adottságoknak megfelelően leginkább az északi területeken jellemző a szántóföldi, nagytáblás mezőgazdasági művelés. A vegetációs tájbeosztás alapján a szántó területhasználat 88,48%-a a Gerje-Perje sík vegetációs tájrészlet területén helyezkedik el (13. ábra). A déli, homokos területeken inkább kisebb szántók jelennek meg, melyek területi aránya is jelentősen kisebb az északi területhez képest.

A történeti térképek elemzése után elmondható, hogy a szántóföldi **tanyás** gazdálkodásnak hagyománya van a térségben. Délen, a tájhasználat szempontjából mozaikosabb területen kertgazdálkodásra, míg az északi részekben a szántó és gyepgazdálkodásra koncentrálódnak. (ENVIROINVEST 2020)

13. ábra: Vegetációs tájak összehasonlítása tájhasználatok alapján
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

A 2. legnagyobb kiterjedésű tájhasználati kategória Cegléden a **gyepek**, ez a település 16,68%-a. Jellemzően vízfolyásokhoz közel (Gerje és Perje) helyezkednek el, északon és délen közel azonos arányban. A természeti adottságok ismertetésénél kitértem a jellemző gyepek élőhelyekre, melyek jelentős része védett érték, így a természeti örökségelemek bemutatásakor ismét szót ejtek róluk.

Mocsaras, vagy **vízjárta területek** Cegléd kb. 2%-ára jellemzőek. Ennek közel 78%-a a Gerje-Perje sík vegetációs tájrészlet területén helyezkedik el. A vízjárta területek a gyepek tájhasználatával nagyon szoros kapcsolatban van. Előfordult, hogy egyes területeken egymást váltották a gyepek és a vízjárta/mocsaras tájhasználatok, melyet a térség vízjárása befolyásolt.

Az állóvizek vízfelületének döntő többségét a belterületen elhelyezkedő mesterséges tavak alkotják. 5 horgásztó, valamint a Ceglédi Gyógy- és Strandfürdő vizét befogadó Fürdő Tó tartozik ezek közé. A horgásztavakat az egykori Téglagyár bányagödreiből alakították ki, melyeket ma a 307. sz. Ceglédi Horgász Egyesület használ. Cegléd közigazgatási területének mindössze 0,1%-át teszi ki **vízfelület**, amely a XIX. századi állapot 22%-a.

Együttesen **szőlő** vagy **gyümölcsös** tájhasználati kategóriába a település 1,44%-a tartozik (szőlő területek: 0,32%, gyümölcssterületek 1,12%). A településen hagyományosnak tekinthető a szőlő és gyümölcs termesztés, mely ugyan jelentős történeti változásokon ment keresztül az elmúlt évszázadokban, de jelenleg is meghatározó szerepe van a város életében. A Gödöllői dombság utolsó nyúlványainak meszes talaján folyik jelenleg is bortermelés, főként családi vállalkozások által. (Környezetvédelmi program) Jelenleg az „Öregszőlők” történeti határától NY-ra, Ceglédbercel közvetlen szomszédságában helyezkedik el egy nagyobb szőlőterület.

Az 1941-es katonai felméréshez képest jelentős változások mutatkoznak, leginkább a gyümölcsstermesztés/kertművelés esetében. Szőlő tájhasználatú területek 96,21%-al csökkentek. Átalakulásnak nevezhető például a Budai út mentén elhelyezkedő „Öregszőlők” területe, amely ma már **kert** kategóriába sorolható a hobbikertes, szórvány gyümölcsös, jóval beépültebb, komplex szerkezeti jellege miatt.

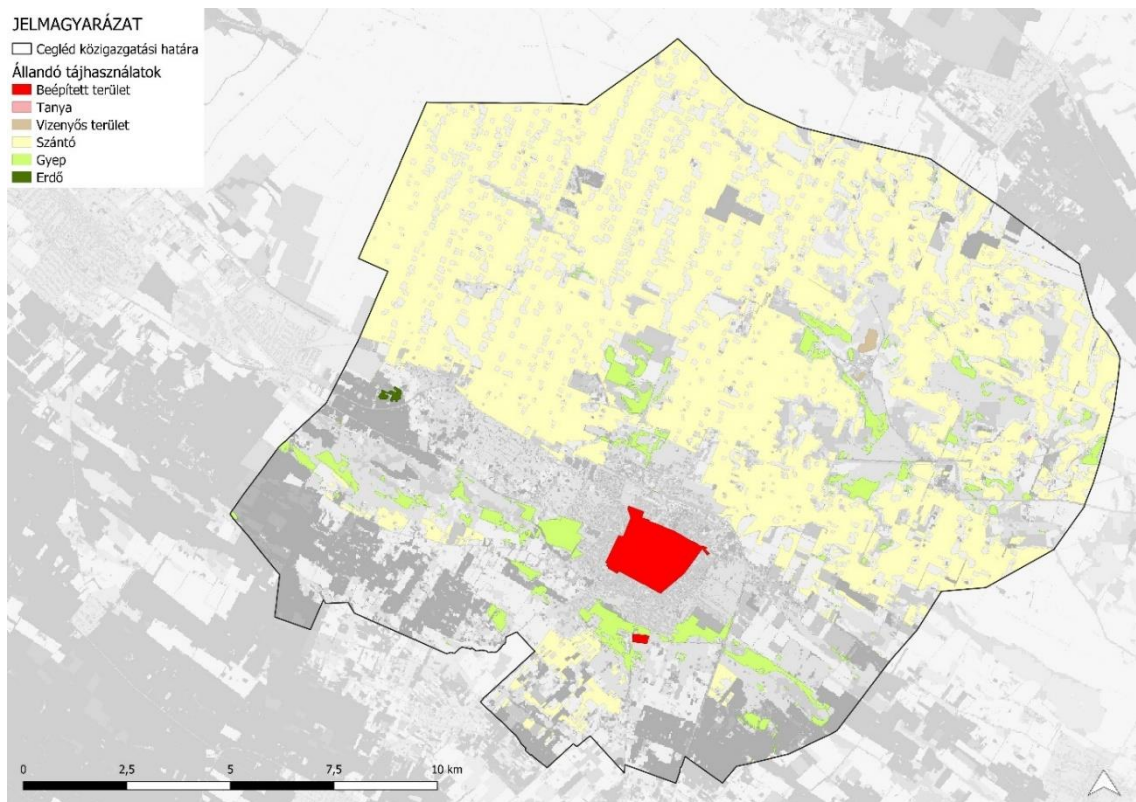
Cegléd tájhasználati változásairól szóló fejezet alapján elmondható, hogy a településen mindig is kevés **erdő** tájhasználatú terület volt jelen. Ez csak az 1900-as években változott meg. Napjainkban ez a város 9,97%-át teszi ki, amely az 1941-es katonai felmérés közel hússzorosa. Az erdők kb. 90%-a kultúrerdő, természetszerűnek pedig a maradék 10% nevezhető. (Pestterv 2015) A vegetációs tájbeosztás szerinti lehatárolást vizsgálva elmondható, hogy az Öreg-Homok vegetációs táj területén helyezkedik el az erdők 88,31%-a.

Beépített terület kategóriába soroltam a lakó, ipari és gazdasági területeket. A település teljes területének kb. 7,08%-a tartozik **beépített terület** tájhasználati kategóriába. Cegléd központi területein elsősorban a lakó funkció jelenik meg. A Budai út nevű településrésznek is lakó az elsődleges funkciója, a többi terület pedig leginkább ipari vagy gazdasági funkciókkal rendelkezik. A legjelentősebb ipari településrész, azaz a folyamatosan növekvő ipari park a 4-es út és a település belterületének északi határa között terül el.

4.3. Hagyományos tájszerkezet

Hagyományos tájhasználatok

Az elmúlt 150 tájhasználati változásait elemezve megállapíthatóak az állandó tájhasználatok. Az előző fejezetben bemutatott történeti térképek tájhasználatait összehasonlítottam a jelenlegi állapottal. A 14. ábra mutatja az állandó tájhasználatokat. Csak akkor neveztem egy-egy kategóriát stabilnak, ha minden vizsgált időállapotban megfigyelhető volt a területen.

14. ábra: Állandó tájhasználatok (1860-2023)
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

A térinformatikai elemzés során a következő tájhasználati kategóriák mutattak állandóságot: beépített terület, tanya, vízjárta/mocsaras terület, szántóterület, gyepterület és erdőterület. A teljes közigazgatási terület 45,01%-a az elmúlt 150 évben változatlan területhasználatok tekintetében. Cegléd területének 40,73%-a tartozik azon területek közé, melyek minden vizsgált időállapotban szántó tájhasználatú volt, ez a jelenlegi állapot kb. $\frac{3}{4}$ -e. Állandó gyepterület a teljes közigazgatási terület 3,02%-a (Az összes gyepterület jelenleg: 16,68%) Minden időállapotban beépített terület a teljes közigazgatási területhez viszonyítva kb. 1,11% (jelenlegi: 7,08%). 1% alatti állandó

tájhasználatok közé tartoznak a *vízfárta/mocsaras területek* (0,23%), az *erdőterületek* (0,04%) valamint a *tanyák* (0,004%).

Zöldinfrastruktúra szempontjából stabil elemek

A hagyományos tájhasználatok területének kb. 14%-a tartozik az általam meghatározott zöldinfrastruktúra hálózat vidéki környezetének felületi elemei közé.

Megvizsgáltam, hogy a történeti térképeken melyek azok a hagyományos tájszerkezetet meghatározó vonalas zöldinfrastruktúra elemek, melyek a mai napig megtalálhatóak a területen. Ezek közül kiemelt jelentőségű az ugyeri eperfák együttese, (29. ábra) melynek a hagyományos tájhasználatokhoz és állandó fasorokhoz hasonlóan kultúrtörténeti jelentőséggel is bírnak. A fák történetéről *Surányi Dezső* ír *A ceglédi éden képei* című könyvében. Az 1930-as években az ugyeri szőlők dűlőin eperfákat ültettek a termelési-gazdasági biztonság növelése érdekében. Amennyiben a szőlő elfagyott, még mindig fel lehetett használni az eper fa (*Morus alba*) termését pálinka főzéshez. Ezzel a helyi termelőket nem érte akkora pénzügyi veszteség. Az ugyeri szőlőkben kb. 1700 eperfa állt. Az állomány azóta jelentősen megfogyatkozott, ennek oka, hogy a területen található légvezetékek telepítésekor sokat kivágtak. Továbbá a területre beköltöző lakosság a faanyag felhasználása végett rengeteget kivágott az évek során. (Surányi 2008) A zöldinfrastruktúra szempontjából stabil elemek térképes megjelenítését a 26. ábra mutatja.

4.4. Kultúrtörténeti örökség

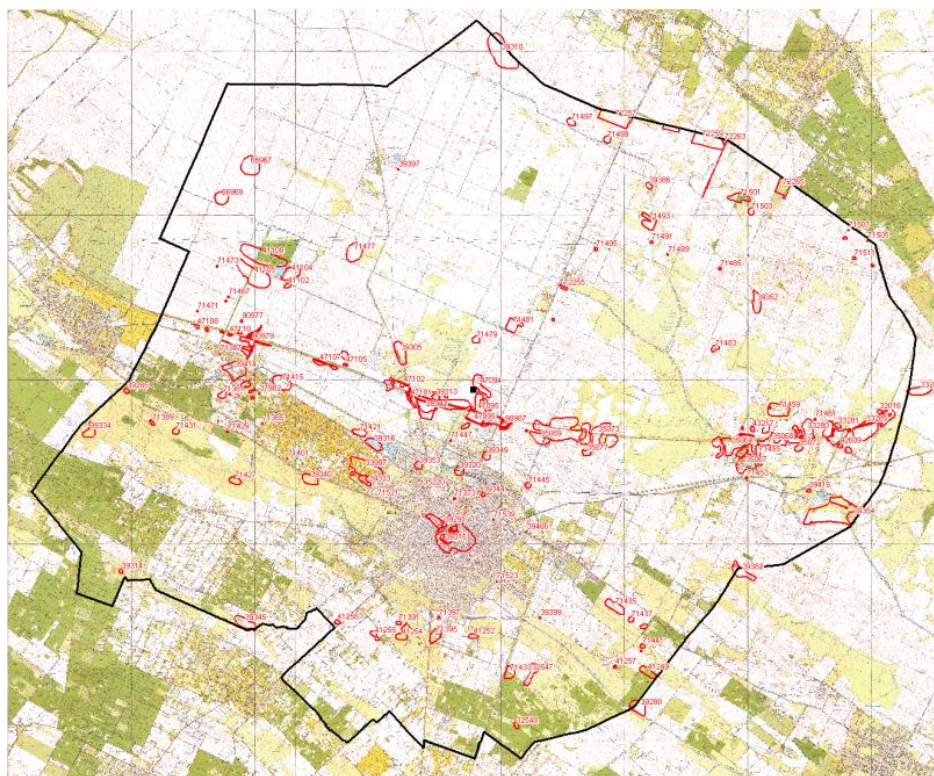
A fejezetben kulturális örökségvédelem által kiemelt és védett elemeit mutatom be. A *Településképi rendelet 1. számú melléklete* a helyi védett elemek (76 db), a *10. számú melléklete* pedig a helyi területi védelmek (3 db) listáját tartalmazza. A helyi védett elemek listáját végig olvasva azt a következtetést lehet levonni, hogy nincs védettség alatt olyan kultúrtörténeti szempontból jelentős elem, amely nem épület vagy építmény. Helyi területi védelemmel is csak egy belvárosi teret, és utca szakaszokat határol le.

Cegléden 11 db országos jelentőségű műemlék található, melyeket a *2. táblázat* tartalmaz.

1	lakóház, eklektikus XIX. sz. vége (üzletek) Kossuth tér 10-10/A., Szabadság tér 1., 1/A. hrsz.: 43
2	Református Nagytemplom, késő klasszicista, (1836-1857.) Szabadság tér hrsz.: 47.
3	lakóház, késő romantikus, (1870. körül) Szabadság tér 2. hrsz.: 44.
4	lakóház, eklektikus (XIX. sz. vége) Szabadság tér 8. hrsz.: 86.
5	Helyőrségi Fegyveres Erők Klubja, egykori lakóház (romantikus, XIX. sz. közepe) Kossuth F. u. 1. hrsz.: 66.
6	Szentháromság-szobor, barokk (XVIII. sz. vége) Kossuth tér hrsz.: 2/1.
7	Szent Kereszt Katolikus Plébániatemplom, klasszicista, (1822-1827.) Kossuth tér hrsz.: 1, 2/1.
8	állami tangazdasági iroda, a volt Kishartyáni Kúria, kora romantikus (1835.) hrsz.: 0950.
9	A volt Kishartyáni Kúria műemléki környezete: (0928., 0930., 0932/1., 0940/1., 0941/2., 0951/1, 0954/2 hrsz. területek)
10	A belváros műemléki környezete Teleki u. – Puskaaporos u. – Szolnoki u. – Szív u. - Arany J. u.- Kőrösi u. – Dózsa Gy. u. – Felház u. – Damjanich u. – Szent Imre herceg u. által határolt terület és a határoló utcák túlsó oldalán a műemléki környezettel szemben lévő ingatlanok.
11	Vasútállomás felvételi épülete és postaépület Kölcsey tér 3., 1604/4 hrsz.

*2. táblázat: Országos jelentőségű műemlékek
Adatforrás: PESTTERV 2022a*

A *15. ábra* mutatja a Cegléd közigazgatási területén elhelyezkedő, vagy azt érintő, miniszterelnökség által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket. A nyilvántartott lelőhelyek száma a 2022-es *Cegléd településrendezési eszközeinek felülvizsgálata Örökségvédelmi határterületi tanulmány régészeti munkarészeiben* leírtak szerint 185 db. (Archeo-Art Bt. 2022)

15. ábra: Nyilvántartott régészeti lelőhelyek Cegléd területén
Forrás: Archeo-Art Bt. 2022

4.5. Természeti örökség

Cegléd védett természeti örökségeit vizsgálom a fejezetben. A következő természeti örökségelemek találhatóak meg a településen:

- Országos jelentőségű természetvédelmi terület (Ceglédi-rét TT)
- Natura2000 területek (Gerje mente, Székek)
- Ex-lege lápok (Hosszúcsemő, Erdős, Nagyrét)
- Ex -lege szikes tavak (Cigány-szék, Nagy-szék)
- Ex-lege kunhalmok (Bábahalom, Holt-hegy, Kara-éri halom)
- Országos Ökológiai Hálózat magterület, ökológiai folyosó és puffer terület övezetei

A település belterületének DNY-i határán helyezkedik el a 17,4 ha kiterjedésű, országos jelentőségű **Ceglédi-rét** Természetvédelmi Terület. (17. ábra) Az országos jelentőségű természetvédelmi terület törzskönyvi száma: 218/TT/90 (url11) A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság területén helyezkedik el, kezelését viszont a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság végzi.

16. ábra: *Ophrys sphegodes* (pókbangó).

Készítette: Fejér Napsugár Anna

2024.04.17.

A Ceglédi-rét területét rendszeresen elöntötte a szomszédos Gerje vize, ez segítette kialakulását annak az ősgyepnek, mely ma számos orchidea faj élőhelyéül szolgál. A védetté nyilvánítás oka elsősorban a fokozottan védett pókbangó (16. ábra) (*Ophrys sphegodes*) állomány megőrzése volt, de megtalálható a területen még az agárkosbor (*Anacamptis morio*), poloskaszagú kosbor (*Anacamptis coriophora*), vitézkosbor (*Orchis militaris*) és füleskosbor (*Orchis mascula*) is. Értékes madárvilággal rendelkezik a természetvédelmi terület és környezete. Megfigyelték már a gyurgyalag (*Merops apiaster*), a szalakóta (*Coracias garrulus*), a kékvércse (*Falco tinnunculus*) és a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) fészkelését is a környéken. (url11).

Magyarországon jelenleg 1 193 db (url12), Cegléden pedig 3 db ex lege védett láp található. (16. ábra) Összességében elmondható, hogy a ceglédi lápok területén a következő élőhelyek a jellemzőek: zsombékosok, nem zsombékoló magassásrétek, kiszáradó kékperjés láprétek, alföldi sztyepprétek, fűzlápok, fűz- és nyárligetek. (ENVIROINVEST 2020) A 3 db településen elhelyezkedő láp kb. 0,81 km² kiterjedésű. A Hosszúcsemő nevezetűből még tözeget is bányásztak a korábbi évtizedekben. Az **Erdős**, a **Nagyrét** és a **Hosszúcsemő** lápok környezetében gyakoriak a nappali lepkék, énekes madarak, és csapadékosabb időszakban a parti madarak. (PESTTERV 2022c)

A településen két ex-lege védett szikes tó található, név szerint a **Nagy-szék** és a **Cigány-szék**. (17. ábra) Mindkettő az északi területen, azaz a Gerje-Perje sík vegetációs tájrészlet területén helyezkedik el. A ceglédi szikes tavakra a következő élőhelyek jellemzőek: mészpázsitos szikfokok, padkás szikesek, alföldi sztyepprétek, zsiókás sziki mocsarak, ürmös puszták, szikes rétek,. A Nagy-szék nevezetű szikes tó 2010-ben az

ország egyik legnagyobb vízimadár fészkelő közössége volt. Jelentős értéke a vegyes gémtelep, amely mintegy 500 pár nagy kócsaggal, kis kárókatonával, vörös gémme, szürke gémme, kis kócsaggal, üstökös gémme és szürke gémme, valamint 300 pár fattyúszerkővel számolhat. (PESTTERV 2022c)

Cegléden 3 ex-lege védett kunhalom található (17. ábra), a **Bábahalom** (/Kövespart/Zavotti halom), a **Holt-hegy** és a **Kara-éri halom** (/Kecskés-halom). (PESTTERV 2022c)

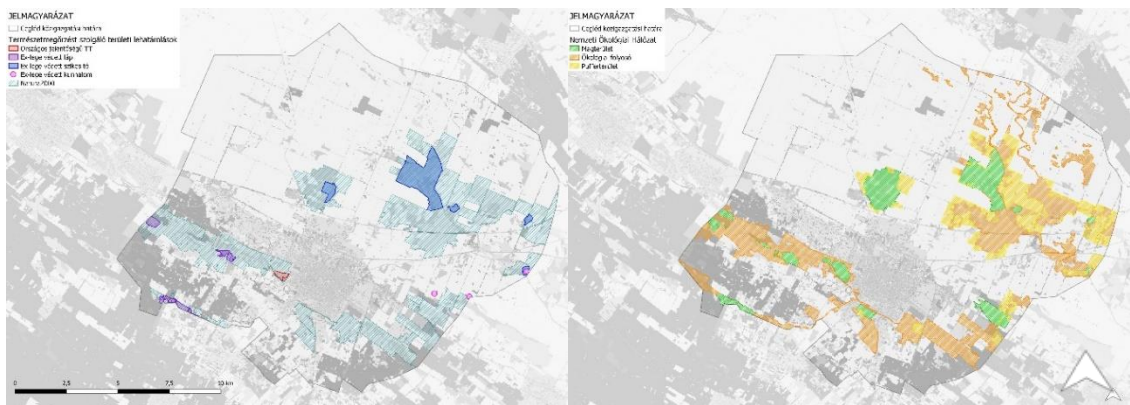
Az előbbieken bemutatott ex-lege lápok, szikes tavak, valamint az országos jelentőségű természetvédelmi területek teljes kiterjedésükben a Natura 2000 hálózat részét képezik. Két Natura 2000, azon belül is Különleges Természetmegőrzési Terület tartozik a településhez, (17. ábra) ezek a déli Gerje-mente (HUDI 20021), valamint az északi településrészen elhelyezkedő Székek (HUDI 20046). (url13, url14) Cegléd területének 7,56%-a a Gerje-mente és 10,34%-a a Székek Natura 2000 Különleges Természetmegőrzési Területekhez tartozik. (DINPI, 2014; DINPI, 2015) A 3. táblázat összegzi a ceglédi Natura 2000 különleges természetmegőrzési területeket jelölő fajokat és élőhelyeket.

	Gerje-mente (HUDI 20021)	Székek (HUDI 20046)
Jelölő élőhelyek	· pannon szikesek · kékperjés láprétek · ártéri mocsárrétek · éger- és kőrisligetek, puhafás ligeterdők, láperdők	· pannon löszgyepek · pannon szikesek
Jelölő fajok	· <i>Lycaena dispar</i> (nagy tűzlepke); · <i>Cucujus cinnaberinus</i> (skarlátbogár); · <i>Maculinea teleius</i> (vérfű-hangyaboglárka); · <i>Cobitis taenia</i> (vágó csík); · <i>Rhodeus sericeus amarus</i> (szivárványos ökle); · <i>Misgurnus fossilis</i> (réti csík); · <i>Emys orbicularis</i> (mocsári teknős); · <i>Bombina bombina</i> (vöröshasú unka); · <i>Cirsium brachycephalum</i> (kiszéskü aszat) · <i>Spermophilus citellus</i> (ürge) · <i>Lutra lutra</i> (közönséges vidra)	· <i>Spermophilus citellus</i> (ürge); · <i>Lycaena dispar</i> (nagy tűzlepke); · <i>Emys orbicularis</i> (mocsári teknős); · <i>Cirsium brachycephalum</i> (kiszéskü aszat) · <i>Bombina bombina</i> (vöröshasú unka) · <i>Misgurnus fossilis</i> (réti csík) · <i>Lutra lutra</i> (közönséges vidra) · <i>Mustela eversmannii</i> (molnárgörény) · <i>Cucujus cinnaberinus</i> (skarlátbogár) · <i>Cobitis taenia</i> (vágó csík)

3. táblázat: Natura 2000 jelölő fajok és élőhelyek

Adatforrás: url14, url15

Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

17. ábra: Természetmegőrzést szolgáló területi lehatárolások
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

Az **Országos Ökológiai Hálózat** magterülete, ökológiai folyosója és puffterületei is megtalálhatóak a településen. (17. ábra) A KSH adatai alapján a település közigazgatási területéből magterület 989,2 ha, ökológiai folyosó 2 967,2 ha, puffterületébe pedig 1 022,5 ha.

Cegléd nem védett természeti értékei közé tartozik a város által nagyra becsült **Rákóczi úti ostorfasor**. A fákat Gubody Ferenc polgármestere idején ültették el, ennek közel 120 éve. Ugyan védettség alatt nem áll, de a város Települési Értékleltárában szerepel, továbbá 2016-ban elnyerte a Virágos Magyarországért versenyen a Magyar Faápolók Egyesületének Különdíját. (url15) A Rákóczi úti ostorfasor mellett szerepel a helyi értékleltár természeti környezet kategóriában a pókbangó, valamint a Gerje-patak is. (url16)

5. Cegléd zöldinfrastruktúra hálózata

A zöldinfrastruktúra hálózat elemeinek meghatározásához első sorban a magyarországi zöldinfrastruktúra tanulmány kötetének megállapításait és fogalom meghatározásait vettem alapul. A tanulmány összeveti hazai és nemzetközi dokumentumok zöldinfrastruktúra fogalmát, melyről a következő megállapítást tette: „A definíciókban közös feltétel, hogy a zöldinfrastruktúra természetes és félig természetes területek részben létező, részben stratégiailag megtervezett hálózata, amely széleskörű ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtására képes. A zöldinfrastruktúra a vidéki és települési környezetben - például belterületi zöldfelületek formájában - egyaránt jelen van.” (Kollányi et. al. 2017a)

Az ökoszisztéma szolgáltatásokat három fő részre lehet osztani, ezek az ellátási, szabályozási és fenntartási, valamint a kulturális szolgáltatások. A dolgozatban kidolgozott tájkarakter alapú elemzés a kulturális ökoszisztéma-szolgáltatások felé nyit. A kulturális szolgáltatások (a természettel való kölcsönhatás) a fizikai és szellemi, spirituális és szimbolikus kölcsönhatásokat vizsgálja (MEA, 2005, UK National Ecosystem Assessment 2014).

Cegléd zöldinfrastruktúra hálózat elemeit a tájszerkezetben betöltött szerepük alapján kategorizáltam. A tájszerkezetet alapvetően két tájszerkezeti egységben kezelem, az egyik az épített környezet, a másik pedig az ezt befogadó tájrészlet. Az országos zöldinfrastruktúra kutatásban (Kollányi et. al. 2017) alkalmazott megnevezések alapján az épített környezetet *települési környezetnek*, az ezt befogadó tájrészletet pedig *vidéki környezetnek* nevezem a dolgozatban. Máshogy kezelendő a két tájszerkezeti egység, minthogy a tájkarakter és településkarakter témakörök is elválnak egymástól. A településkarakter témakörhöz a *települési környezet* aspektusai kapcsolódnak szorosan, ezzel szemben a tájkaraktert leginkább a *vidéki környezet* határozza meg. Ezen gondolatmenet alapján a *vidéki környezet* zöldinfrastruktúra hálózatát a tájszerkezetben betöltött szerepe alapján tovább bontottam. A tájszerkezetet tagolják a homogén *felületi elemek*, melyek valamely tájhasználatához kapcsolódnak, illetve ezeket a felületi elemeket a *vonalas* és *pontszerű elemek* tagolják. A zöldinfrastruktúra hálózat tájkarakterben betöltött szerepét a vidéki környezet zöldinfrastruktúra elemein vizsgálom.

5.1. Zöldinfrastruktúra hálózat elemei épített környezetben

A ZI tanulmányban leírtak szerint az épített, települési környezet zöldinfrastruktúráját a település biológiailag aktív felületei alkotják. Nem csak a természetes ökoszisztémák, hanem az ember által megváltoztatott, félig természetes területek is ide tartoznak, ilyenek például a városi parkok (Pukowiec-Kurda, 2022). Biológiailag aktív felületek közé tartoznak a növényzettel vagy vízfelülettel fedett összes terület, a vonalas jellegű zöldfolyosók, továbbá a földfelszínhez nem kötődő növényzettel borított felületek. (pl. zöldterület, erdőterület, magánkertek, fasorok, vízfolyásokat kísérő zöldfolyosók, zöldhomlokzat, tetőkertek). Cegléd épített környezetének zöldfelületeiről a rendelkezésemre álló legrészletesebb adatbázis a NÖSZTÉP mesterséges környezet zöldfelületeit mutató tematikus rétegei voltak. A szóban forgó tematikus rétegek a

következők: „Zöldfelületek mesterséges környezetben fákkal” és a „Zöldfelület mesterséges környezetben fák nélkül” kategóriák. (18. ábra)

Az épített környezetben belül kiemeltem a Szabályozási terven jelölt zöldfelületi vonatkozású közösségi jelentőségű övezeteket. Ilyen övezet a véderdő (Ev), sportterületek (Ksp), közkert (Zkk), közpark (Zkp) és fásított köztér (Kb-f). (HÉSZ) A városok zöldterületei első sorban a sziget szerűen megjelenő városi parkok (Rahmonov et al., 2020), ez Cegléd esetében is megfigyelhető.

Megvizsgáltam, hogy a közösségi jelentőségű, zöldfelületi vonatkozású övezetek hogyan csatlakoznak a vidéki környezethez. Elmondható, hogy jellemzően véderdő, és 2 esetben (Csikós-szél és Fürdő-tó) közpark övezet található közvetlenül a vidéki és települési környezet szegélyén. Ezek a közösségi jelentőségű területek a belvárosi városmaghoz közelebb eső elemekhez képest nagyobb kiterjedésűek. A nagyobb méretű zöldfelületek jellemzően a városszéleken helyezkednek el (Terry et al., 2006).

18. ábra: Zöldinfrastruktúra hálózat épített környezetben

Forrás: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Szerkesztette: Fejér Napsugár Anna

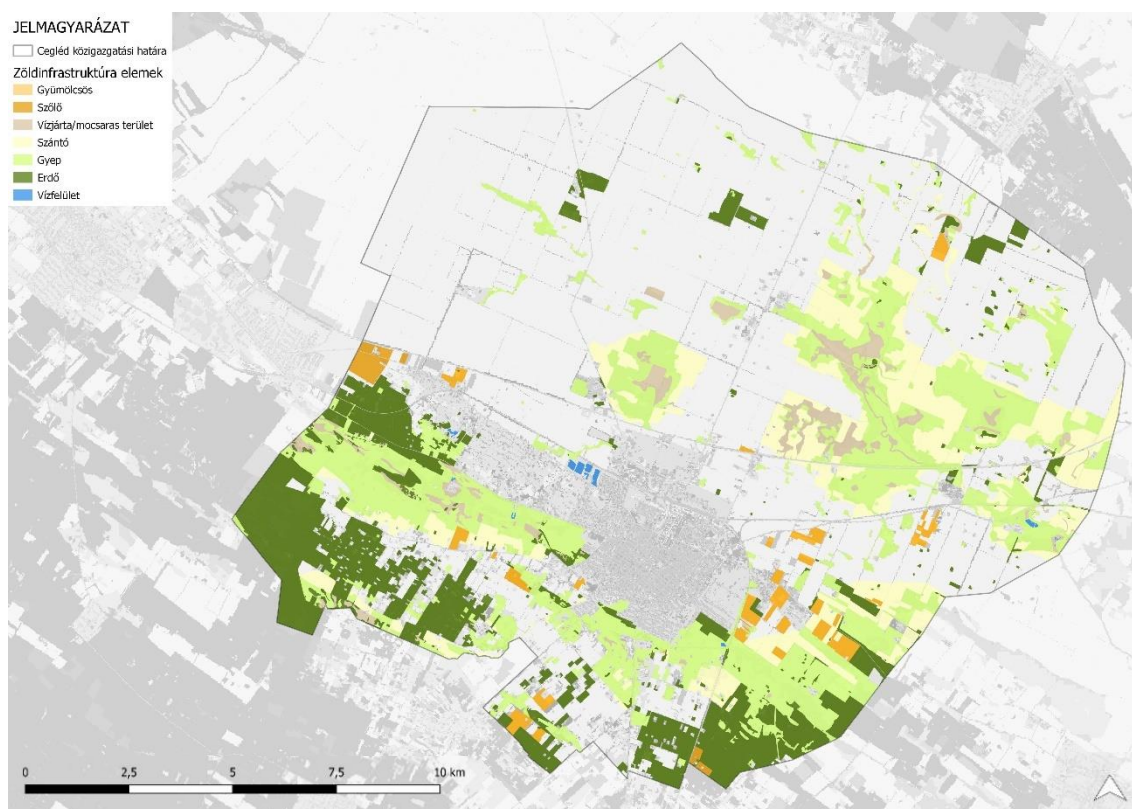
5.2. Zöldinfrastruktúra hálózat elemei vidéki környezetben

A vidéki környezet zöldinfrastruktúra elemeinek előzetesen készítettem egy vektoros adatbázist műholdfelvételek alapján, melyet terepi felméréssel pontosítottam. A zöldinfrastruktúra elemek homogén egységenként kerültek meghatározásra, ez azt jelenti, hogy az egybefüggő felületi, vonalas és pontszerű elemeket kezelem egy elemként. Egy elem homogenitását az alapján határoztam meg, hogy tájképi szempontból mi érzékelhető egy egységként. Egy erdőt, például tájképi szinten megoszt egy út, így erdőterületeket ezért a vonalas elemek (pl.: úthálózat, vízfolyások) mentén tagoltam, esetükben a blokkokat tekintem egy homogén egységnek. A vasút, a Budai út, A Törteli út, a Mizsei út, a Külső Kátai út, az Örkényi út, a 4-es, a 441-es és a 311-es számú főutak és az M4-es autópálya, mint fontosabb út és vasúthálózati elemek megszakítják a zöldinfrastruktúra elemek folytonosságát a tájképben, azaz nem alkotnak homogén egységet a felsorolt út és vasúthálózat két oldalán elhelyezkedő zöldinfrastruktúra elemek. Ezek a közlekedési infrastruktúra elemek minden általam meghatározott zöldinfrastruktúra típust megosztanak.

9.2.1 Zöldinfrastruktúra hálózat felületi elemei

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII törvény a természeti területnek minősülő területeket tekinti a zöldinfrastruktúra hálózat alapvető elemeinek. Cegléd esetében természeti területnek tekinthetők a **gyepek, erdők, vízfelületek**, valamint a **vízjárta/mocsaras területek**. A magyarországi zöldinfrastruktúra tanulmány megállapítása alapján a mezőgazdasági területek is a zöldinfrastruktúra valamilyen minőségű elemei lehetnek, így a természeti területnek minősülő területeken túl a **gyümölcsösök, szőlőterületek** és a szántók egyes részterületei is a zöldinfrastruktúra hálózat részét képezik. A nagytáblás, mezsgye és/vagy mezővédő erdősáv nélküli, monokultúras szántóföldek egy az egyben nem nevezhetők zöldinfrastruktúra hálózati elemeknek, mivel ökológiai szempontból jelentős akadályt jelentenek. *A természet védelméről szóló 1996. évi LIII törvény* kimondja, hogy a védett természeti területek a zöldinfrastruktúra hálózat magasabb minőségű elemeit képezik. Ezen gondolatok mentén megvizsgáltam, hogy a szántó tájhasználatú területek, valamint a különböző védelmi célú területi lehatárolások (Natura 2000, országos ökológiai hálózat, ex-lege védett lápok, szikes tavak, kunhalmok, természetvédelmi területek, Tájképvédelmi terület) mely

területeken mutatnak átfedést. A szántóterületek ezen részterületeit, azaz a **védelmi célú területi lehatárolások által érintett szántterületeket** is a felületi jellegű zöldinfrastruktúra elemek közé sorolom. A 4. táblázat összegzi a vidéki környezetben elhelyezkedő, felületi zöldinfrastruktúra elemeket. Összesen 988 db homogén, felületi jellegű zöldinfrastruktúra elemet különböztettem meg. (19. ábra)

19. ábra: Zöldinfrastruktúra hálózat felületi elemei
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

9.2.2 Zöldinfrastruktúra hálózat vonalas és pontszerű elemei

A vonalas és pontszerű zöldinfrastruktúra elemek közé sorolhatóak a magyarországi zöldinfrastruktúra tanulmányban leírtak szerint a fasorok, cserjesávok, valamint a MePAR adatbázis által tájképi elemeknek nevezett mezőgazdasági környezetben elhelyezkedő fa- és bokorcsoportok, magányos fák, kunhalmok, gémeskutak és kis tavak. (Kollányi et. al. 2017) A vonalas zöldinfrastruktúra elemek közé tartoznak a különböző vízfolyások is. A zöldinfrastruktúra értelmezésem alapján, a vizsgálati szempontoknak megfelelően 5 fajta vonalas és pontszerű zöldinfrastruktúra elemet határoztam meg

Cegléd esetében: **fás szárú növényzet dominálta vonalas elemek** (erdősávok, fasorok, cserjesávok); **fás szárú növényzet dominálta pontszerű elemek** (facsportok, magányos fa); **lágyszárú növényzet dominálta vonalas elemek** (gyepsávok, csatornák menti vízparti növényzet); **vízfolyások** és **kunhalmok**. (20. ábra)

A felsorolt elemek széleskörű ökoszisztéma szolgáltatásokat nyújtanak (pl.: biodiverzitás növelése, mikroklíma és vízháztartás szabályozása és a talajvédelem), így ökológiailag értékes tájszerkezeti elemek a zöldinfrastruktúra hálózatban. A felületi jellegű zöldinfrastruktúra elemekhez hasonlóan a lágyszárú növényzet dominálta vonalas és fás szárú növényzet dominálta vonalas és pontszerű elemek adatbázisát a Google 2023-as műholdfelvételei alapján állítottam elő, melyet a terepi felmérések során pontosítottam. Az ilyen típusú elemekből összesen 1575 db-ot határoztam meg. A vízfolyások állománya az OpenStreetMap-ről származik, melyet néhány helyen módosítottam műholdfelvétel alapján, a kunhalmokat pedig Cegléd Szabályozási tervének georeferálásával, és digitalizálásával készítettem el. Az 4. táblázat összegzi a vidéki környezet vonalas és pontszerű elemeinek kategóriáit, továbbá a 21. ábra a teljes közigazgatási terület zöldinfrastruktúra hálózatát ábrázolja.

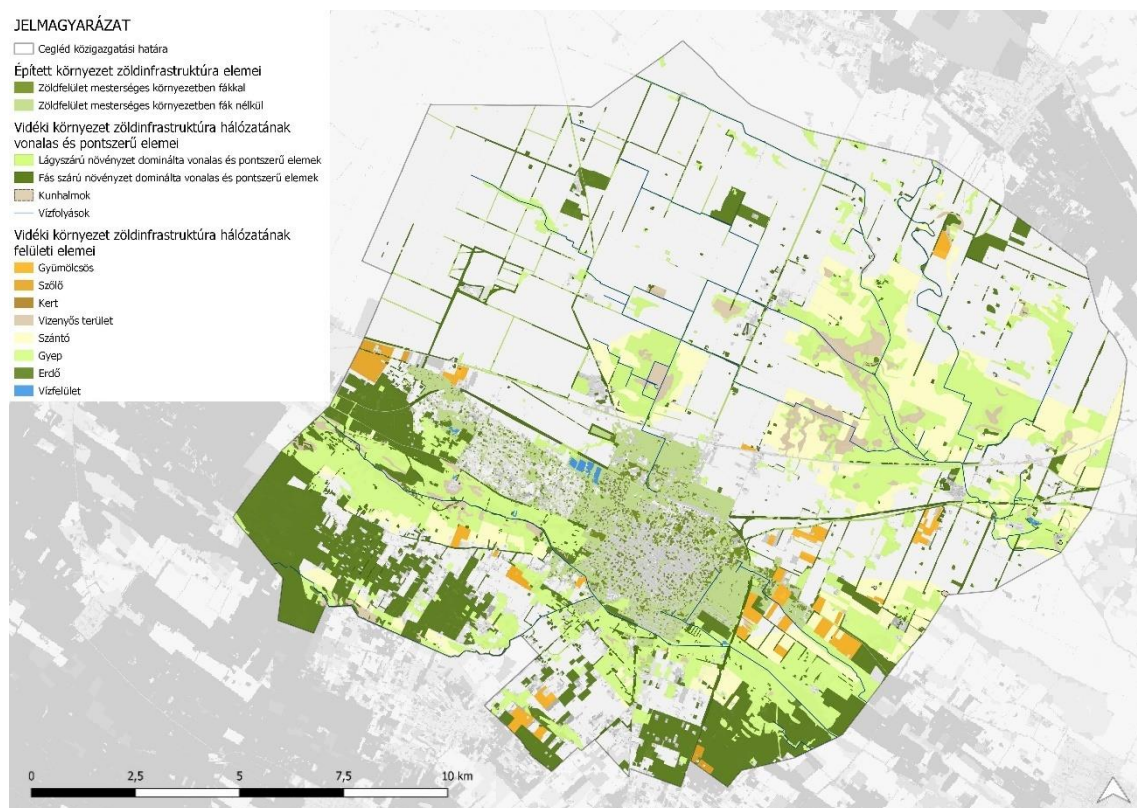
20. ábra: Zöldinfrastruktúra hálózat vonalas és pontszerű elemei vidéki környezetben

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

Zöldinfrastruktúra hálózat felületi elemei
erdők
vízjárta/mocsaras területek
gyepterületek
vízfelületek
gyümölcsösök
szőlőterületek
védelmi célú területi lehatárolások által érintett szántóterületek
Zöldinfrastruktúra hálózat vonalas és pontszerű elemei
fás szárú növényzet dominálta vonalas (erdősávok, fasorok, , cserjesávok)
fás szárú növényzet dominálta pontszerű elemek (facsoportok, magányos fa)
lágyszárú növényzet dominálta vonalas elemek (gyepsávok, csatornák menti vízparti növényzet)
vízfolyások
kunhalom

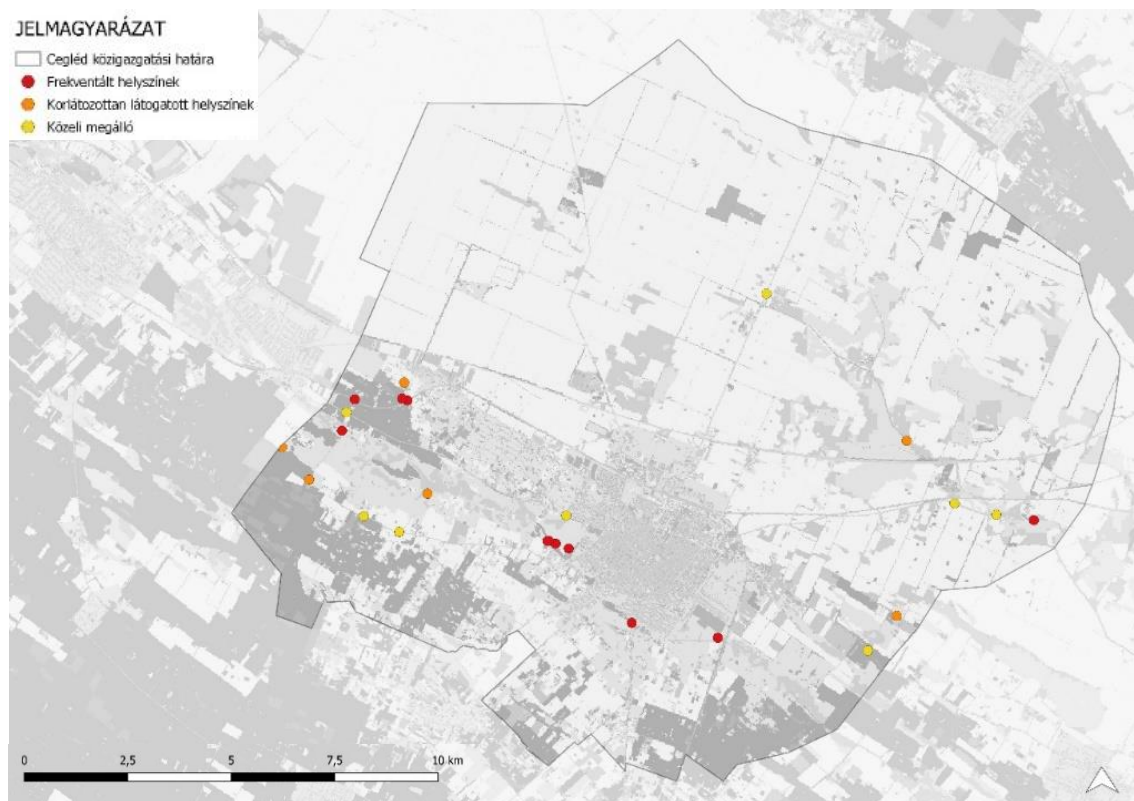
4. táblázat: Zöldinfrastruktúra hálózat elemei vidéki környezetben
Készítette: Fejér Napsugár Anna

21. ábra: Cegléd zöldinfrastruktúra hálózata
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

6. Zöldinfrastruktúra hálózat tájképi szerepe

Diplomatervemnek fontos része a zöldinfrastruktúra hálózat tájképi szerepének vizsgálata. A tájképi megjelenés vizsgálatához terepi helyszínelési módszert dolgoztam ki. Mint láthatósági vizsgálatokkal foglalkozó szakmai dokumentum, *a tájba illesztést igazoló dokumentáció műszaki követelményeiről szóló szabvány (MSZ 20378)* alapját képezi a dolgozatban kidolgozott láthatósági vizsgálat módszertanának.

22. ábra: Terepi felmérési pontok
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

A terepi felmérésekhez meghatároztam olyan vidéki környezetben elhelyezkedő helyszíneket, melyek **mindenki számára elérhetőek** és melyet **rendszeresen, tartós időtöltés, vagy rekreáció céljából** látogatnak, ezeket *frekvenciált helyeknek* neveztem el. Ezek a kijelölt túraútvonal menti nevezetes pontok, és a ceglédi lakosság által kedvelt és rendszeresen látogatott kiránduló helyek.

Korlátozottan látogatott helyekként azonosítottam azokat a helyszíneket, melyeket ritkán látogatnak, így nem kerülhettek be a frekvenciált helyek közé, de a többi szempontnak

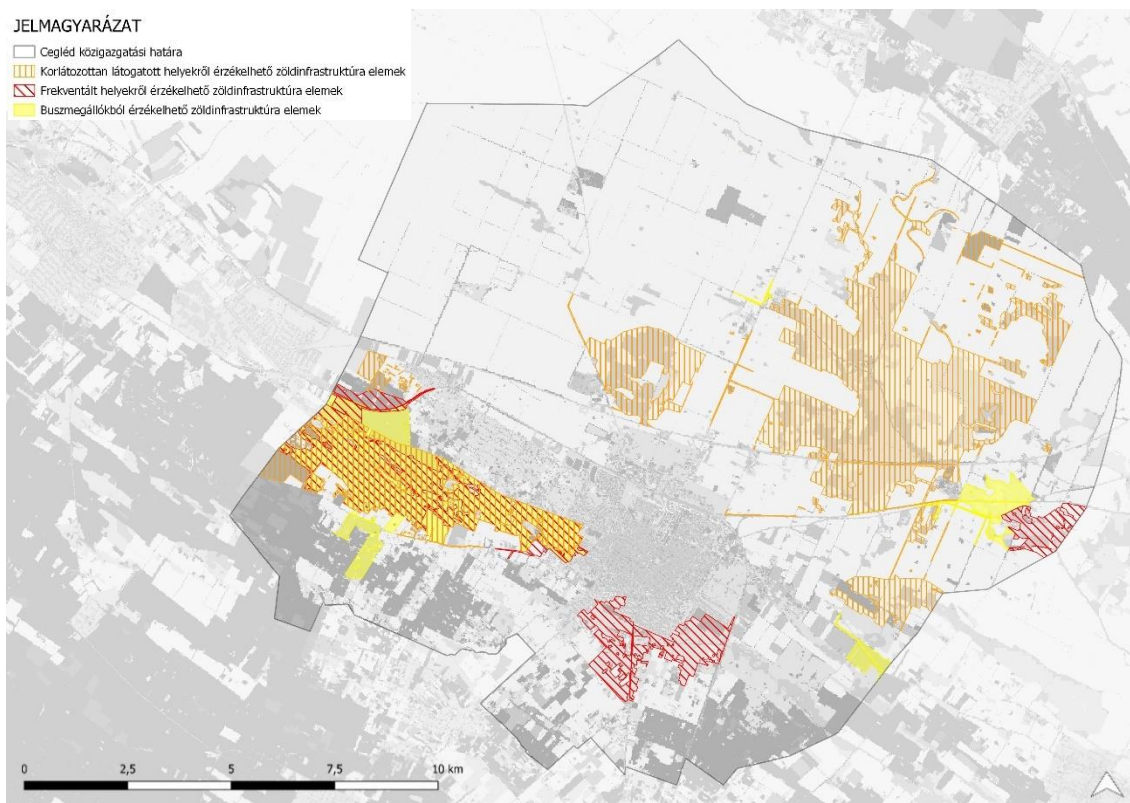
megfelelnek. Ilyen elemek közé soroltam a városból nehezebben megközelíthető vagy kevésbé ismert rekreációs helyszíneket.

Amennyiben a frekventált és a korlátozottan látogatott helyszínen megközelítése reális tömegközlekedési eszközzel, abban az esetben külterületen elhelyezkedő legközelebbi megállót is bevontam a láthatósági vizsgálatokba. Cegléd esetében *buszmegállók* sorolhatóak ide.

108 pontot jelöltem ki, melyek az előzetes gyűjtések során potenciálisan megfeleltek a vizsgálati szempontoknak. Mind a 108 potenciális felmérési pontot meglátogattam, a terepi vizsgálatokat ezek közül azonban csak azokon a helyszíneken végeztem el, amelyek esetében ténylegesen érvényesülnek a felsorolt szempontok, azaz a **frekventált helyek** (11 db), a **korlátozottan látogatott helyek** (6 db) vagy a **buszmegállók** (8 db) közé sorolhatóak. Ez végül 26 db felmérési helyszínt jelent. (22. ábra)

6.1. Felmérési pont típusa

A fejezetben az egyes zöldinfrastruktúra elemeknek azt a tulajdonságát vizsgáltam, hogy milyen típusú felmérési helyről érzékelhetőek. Csak frekventált helyekről (38 felületi elem + 78 vonalas és pontszerű elem) 116 db, korlátozottan látogatott helyekről (151 felületi elem + 301 vonalas és pontszerű elem) 452 db, és buszmegállókban (39 felületi elem + 97 vonalas és pontszerű elem) 136 db zöldinfrastruktúra elem érzékelhető. Vannak továbbá olyan elemek, melyek több különböző típusú felmérési helyszínről is érzékelhetőek. (6 felületi elem + 5 vonalas és pontszerű elem) 11 db elemet frekventált helyekről és korlátozottan látogatott helyekről, (13 felületi elem + 7 vonalas és pontszerű elem) 20 db frekventált helyekről és buszmegállókban, (11 felületi elem + 12 vonalas és pontszerű elem) 23 db pedig korlátozottan látogatott helyekről és buszmegállókban is érzékelhetőek. Olyan kombináció is megjelenik, hogy mind a három típusú terepi felmérési helyszínről rá lehet látni egy elemre, ez (8 felületi elem + 0 vonalas és pontszerű elem) 8 db esetében érvényesül. (23. ábra)

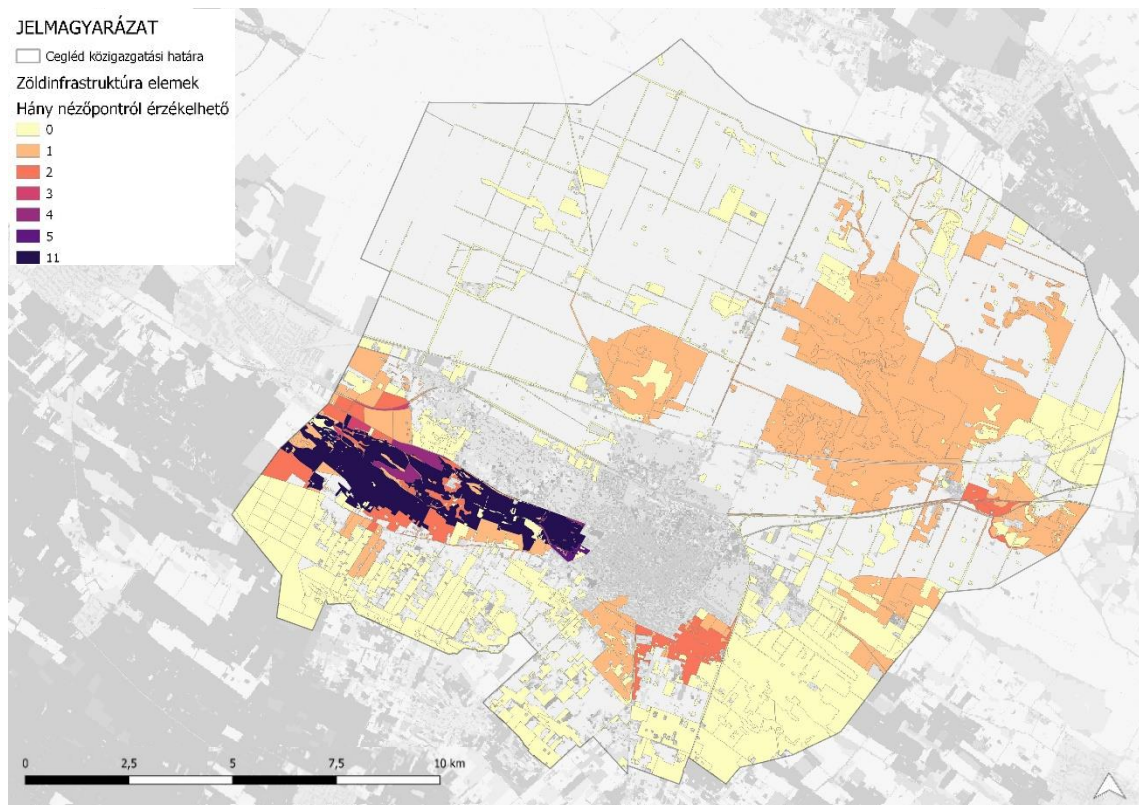

23. ábra: Különböző típusú felmérési pontokról érzékelhető zöldinfrastruktúra elemek
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

6.2. Felmérési helyszínekről való érzékelhetőség

A 24. ábra mutatja, hogy egyes zöldinfrastruktúra elemek hány felmérési pontból érzékelhetők. Ez a zöldinfrastruktúra elemek azon aspektusáról árul el információt, hogy milyen sűrűn érzékelhető. Ennek a vizsgálati szempontnak az elemek **látvány kapcsolatban** betöltött szerepepeében van jelentősége.

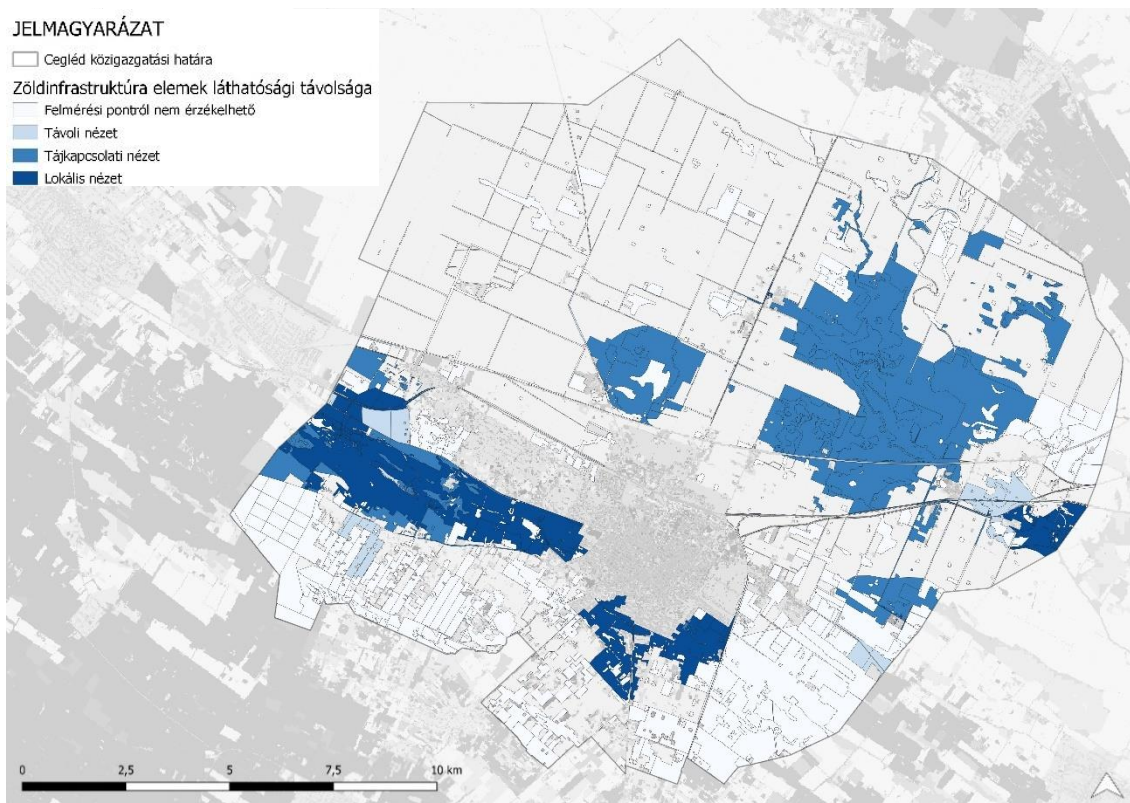
Az ábráról leolvasható, hogy hol helyezkednek el azok a zöldinfrastruktúra elemek, melyek egy felmérési helyről sem érzékelhetők, továbbá külön jelölést kaptak azok, melyek 1, 2, 3, 4, 5 és 11 db terepi felmérési pontról láthatóak. Nem volt olyan zöldinfrastruktúra elem, mely 5-nél több, de 11-nél kevesebb helyszínről érzékelhető.

24. ábra: Zöldinfrastruktúra elemek láthatósága
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

6.3. Felmérési ponttól való távolság

A láthatósági vizsgálatok során a *tájba illesztést igazoló dokumentáció műszaki követelményeiről szóló szabványban (MSZ 20378)* alkalmazott nézet típusok paraméterei szerint dolgoztam. Három távolsági kategóriát különít el, a lokális, tájkapcsolati és a távoli nézetet. A *lokális nézet* a felmérési ponttól számított 200 méteres körzet, a *tájkapcsolati nézet* a 200 - 1 500 méteres zóna, és a harmadik pedig a *távoli nézet*, ami az 1 500 - 10 000 méteres távolsági zóna. A vizsgálati szempont az elem **tájképi dominanciáját** határozza meg. Tájképi szempontból azok az elemek dominánsabban jelennek meg, amelyek a nézőponthoz közelebb helyezkednek el, mint amelyek távolabb vannak. A nézet típusok között felállítottam egy hierarchiát, így azok az elemek, melyek már egy terepi felmérési pont lokális nézetébe esnek, már nem sorolhatóak más nézet típusba. A 25. ábra mutatja, hogy az egyes zöldinfrastruktúra elemek mely nézet típusba esnek.

25. ábra: Zöldinfrastruktúra elemek felmérési ponttól való távolság szerint

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

7. Zöldinfrastruktúra hálózat örökségi jelentősége

A zöldinfrastruktúra elemek **örökségi jelentőségét** két fő szempont mentén értékeltem, ezek a *hagyományok*, *kultúrtörténeti jelentőség*, valamint *természeti örökség* általi érintettség. Hagyományok, kultúrtörténeti jelentőségen belül a *hagyományos tájszerkezettel*, valamint a *hagyományos tájhasználatokhoz való kapcsolódással* foglalkoztam.

7.1. Hagyományok, kultúrtörténeti jelentőség

7.1.1. Hagyományos tájszerkezetet meghatározó elemek

Hagyományos tájhasználatok és fasorok

Az állandó tájhasználatok és a zöldinfrastruktúra hálózat felület jellegű elemeinek vektoros állományát összevetve az 26. ábrán látható területek mutatnak átfedést. A felület

jellegű zöldinfrastruktúra hálózat elemek összesen 88,37 km² kiterjedésűek. Az ide tartozó területek 8,42%-a állandó gyep, 8,32%-a állandó szántó, 0,26%-a állandó vízjárta/mocsaras terület és 0,12 %-a állandó erdőterület.

Hagyományos szerkezetet meghatározó elemnek tekintetem továbbá azokat a meglévő fás szárúak dominálta vonalas elemeket, melyek átfedést mutatnak történeti időállapotok fasoraival. (26. ábra)

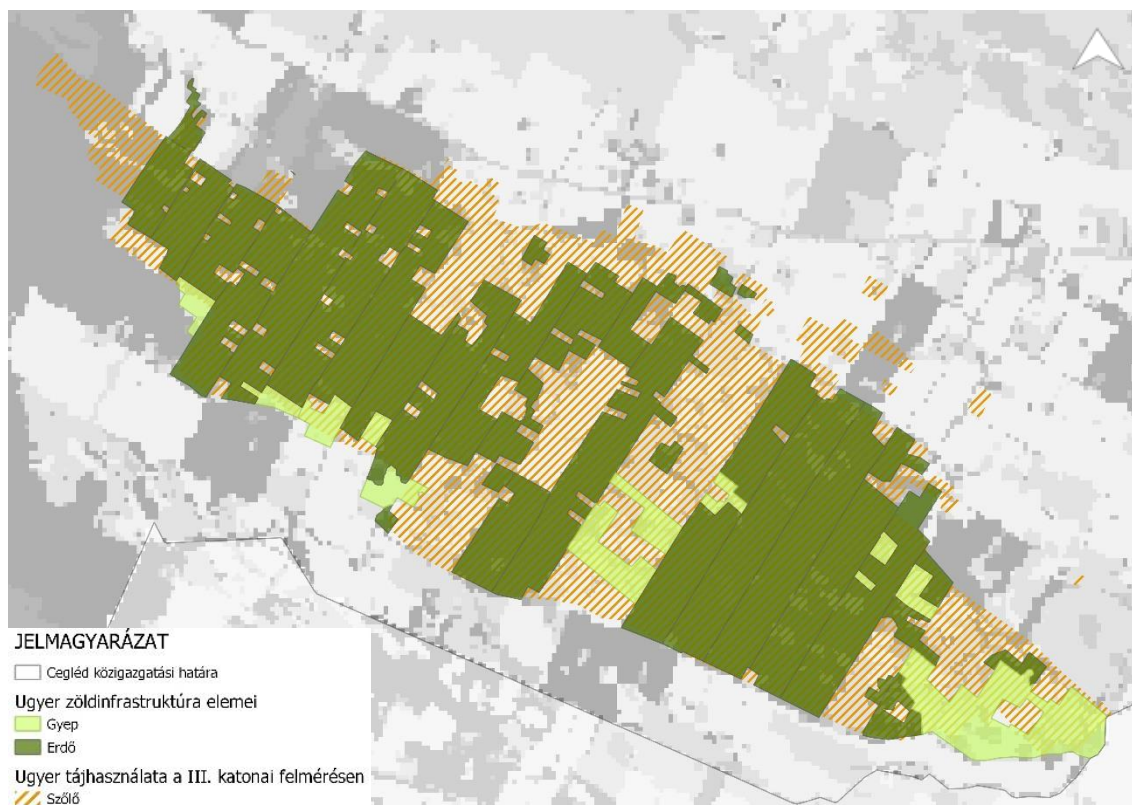
26. ábra Állandó tájhasználatú zöldinfrastruktúra elemek és hagyományos fasorok

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

Ugyer hagyományos szerkezete

A II. katonai felmérés tájhasználatának elemzésekor kitértem az Ugyer településrész hagyományos szerkezetére. 27 dűlőben alakítottak ki szőlő birtokokat, melyek ÉK-DK irányultságúak. Ugyan a területhasználatok már nem egyeznek a terület 27 párhuzamos dűlőút által tagolt szerkezete, a mai napig megfigyelhető. A szerkezetet ma meghatározó zöldinfrastruktúra elemeket kiemeltnek tekintem. (27. ábra)

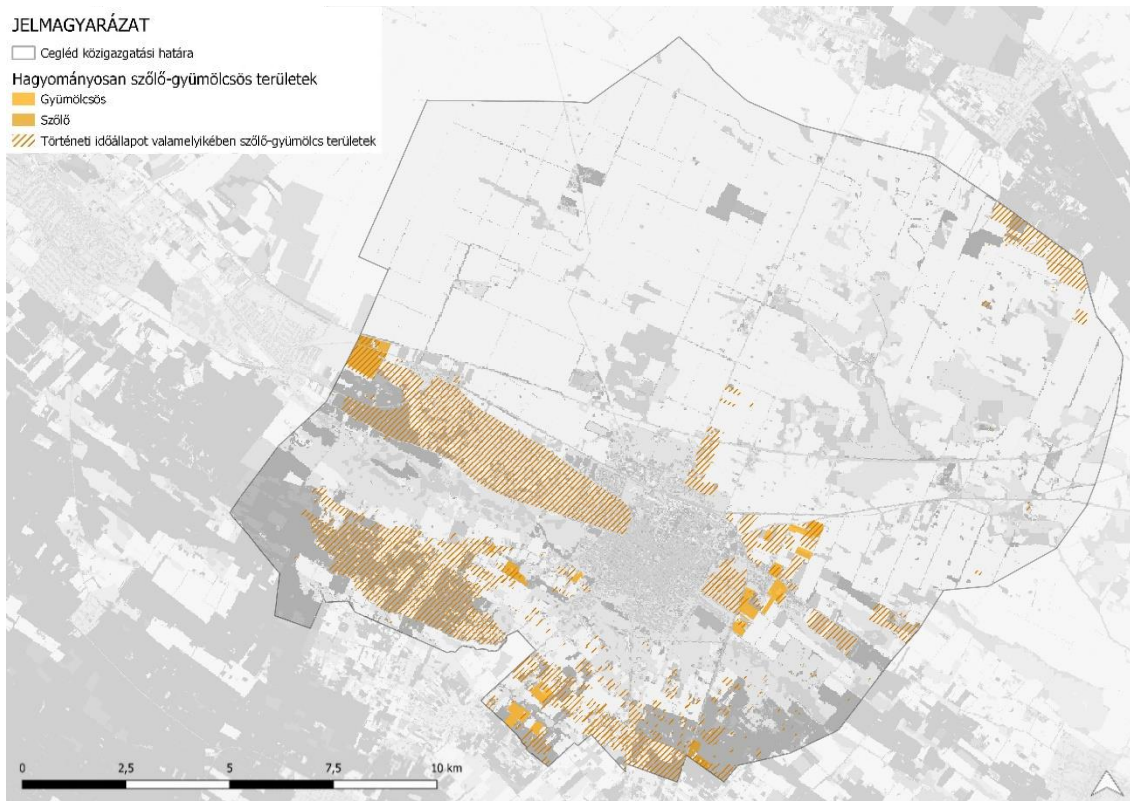
27. ábra: Ugyer hagyományos szerkezete
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

7.1.2. Hagományos tájhasználatához kapcsolódó örökségelemek

Szőlő-gyümölcsös térségek

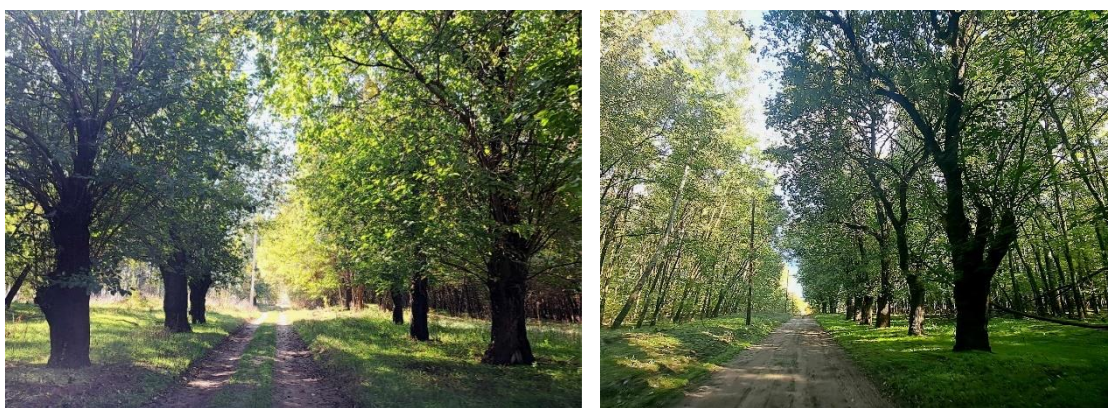
Cegléd esetében a szőlő és gyümölcs területek a XIX. század óta fontos, kultúrtörténeti jelentőséggel bírnak. A homok megkötésének érdekében, Török János munkásságának köszönhetően nagy területen kerültek kialakításra szőlő és gyümölcsültetvények. Innentől kezdve a ceglédiek körében meghonosodott a szőlő és gyümölcsstermesztő kultúra, és az évek során kialakultak olyan térségek, melyekre kifejezetten jellemző volt ez a fajta gazdálkodási mód.

Területileg a jelenlegi szőlő-gyümölcs tájhasználatú területek nem mutatnak teljes állandóságot, de közülük vannak olyan elemek, melyek területére és közvetlen térségére korábbi időállapotban is jellemző volt a szőlő és gyümölcsstermesztés. (28. ábra) Tehát a hagyományos szőlő-gyümölcs termeszto települési térségek jelenleg szőlő vagy gyümölcsös hasznosítású elemeit kultúrtörténeti szempontból értékesnek tartom.

28. ábra: Hagyományosan szőlő-gyümölcsös területek
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

Eperfák

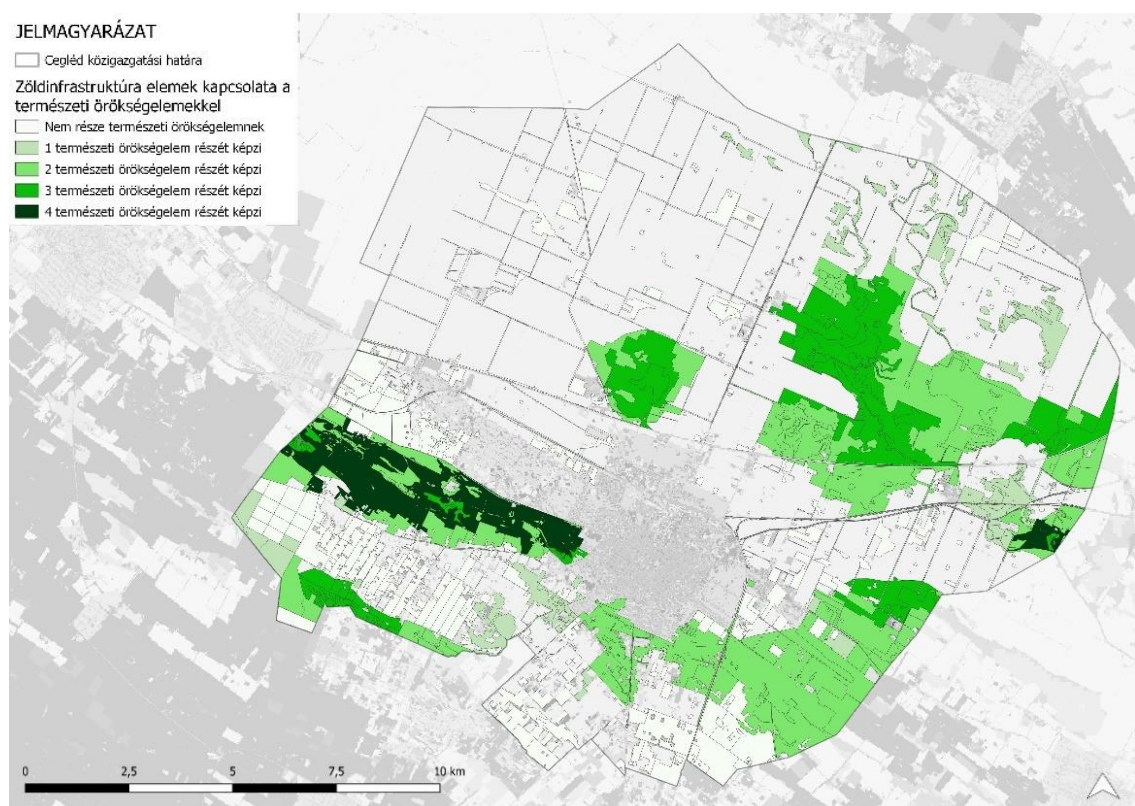

29. ábra: Ugyeri eperfák a XVII-XX. dőlőkben
 Készítette: Fejér Napsugár Anna
 2024.10.19.

A terepi felmérések során felmértem, hogy az Ugyer szerkezetére jellemző 27 dűlőúton hol találkozhatunk még eperfákkal. Összességében elmondható, hogy a területen elszórtan, de fellelhetőek *Morus alba* egyedek, melyek között egyaránt találhatóak idős, és fiatal példányok is. Ugyer Cegléd belterületéhez közelebb eső részein

jellemzően az említett beköltöző lakosság tevékenységének következményeképp csak pár darab idősebb egyed fellelhető, azok is a magánkerteken belül helyezkednek el. Ezzel szemben a terepbejárások során a belterülettől távolabb eső, telepített erdők közti dűlő utakon (XVII-XX. dűlő), ahol már nem igazán jellemzőek a lakó funkciójú területek, kb. 50-70 idősebb egyedet is megfigyeltem. Az eredetileg kétoldali fasorokból van, ahol magányos egyedek, illetve van, ahol egy, vagy két oldali fasorként is felmaradtak. (29. ábra) Az elemek térképes megjelenítése a 41. ábrán látható.

7.2. Természeti örökség

30. ábra: Védelmi célú területi lehatárolások zöldinfrastruktúra elemei
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

Ökológiai jelentőségüknél fogva a homogén, felületi jellegű zöldinfrastruktúra hálózat magasabb minőségű elemeit képezik a zöldinfrastruktúra hálózatnak a Natura 2000, az Országos Ökológiai Hálózat övezetei, ex-lege védett lápok, szikes tavak, kunhalmok, valamint a természetvédelmi területek. A 30. ábrán látható kategóriák mutatják azokat a zöldinfrastruktúra elemeket, melyeket a felsorolt védelmi célú területi lehatárolások érintenek, illetve, hogy mely területek érintettek halmozott védettséggel.

8. Tipizálás tájkarakterben betöltött szerep alapján

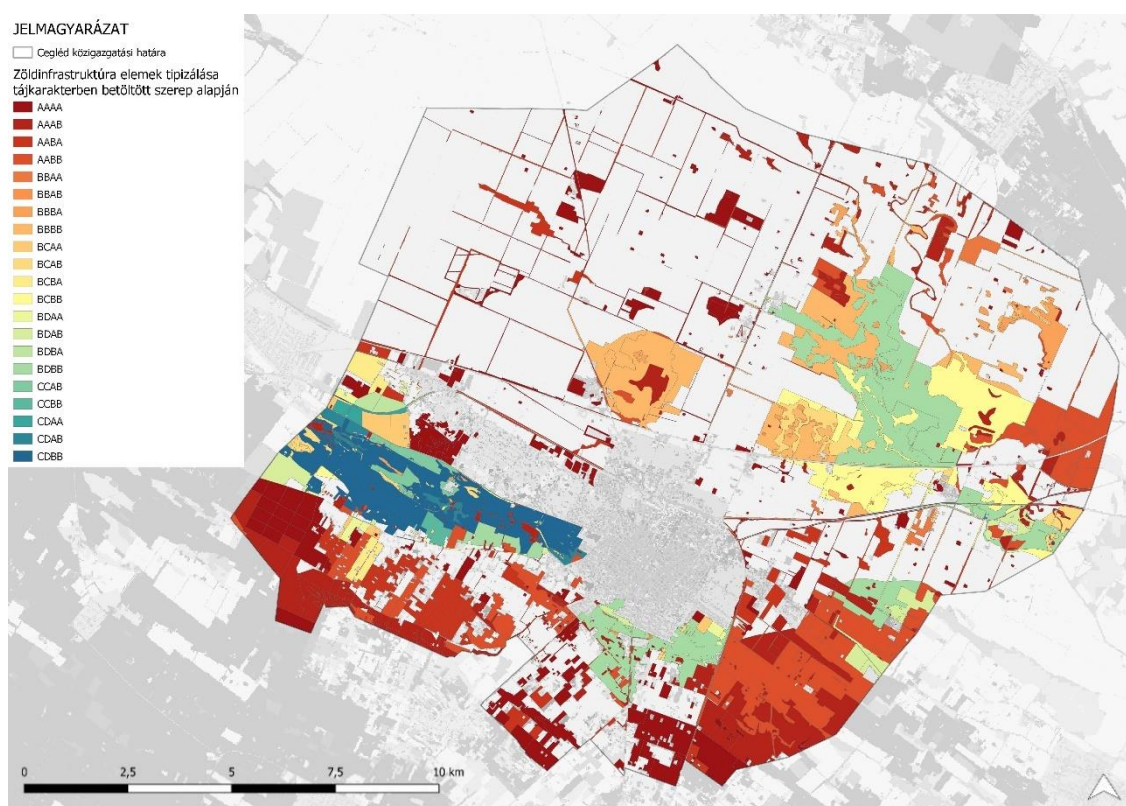
A fejezetben a zöldinfrastruktúra hálózat elemeinek tipizálásával foglalkozom. A 6. és 7. fejezetekben bemutatott, részletes vizsgálatokból kialakítottam egy egyszerűsített kategorizálást. Ez egy leíró jellegű, értékítélet mentes csoportosítás, mely során minden egyes zöldinfrastruktúra hálózati elemhez (felületi elemek: 988 db, vonalas és pontszerű elemek: 1572 db) egy 4 helyiértékből álló betű kódot rendeltem. Az 5. táblázatban mutatom be a helyiértékekhez rendelt leíró adatokat és azoknak kódjait.

TÁJKÉPI SZEMPONTOK	
1. Felmérési helyszínekről való érzékelhetőség	
A	Felmérési helyszínről nem érzékelhető
B	Egy felmérési helyszínről érzékelhető
C	Egynél több felmérési helyszínről érzékelhető*
2. Helyszíntől való távolság	
A	Felmérési helyszínről nem érzékelhető
B	Távoli nézet
C	Tájkapcsolati nézet
D	Lokális nézet*
ÖRÖKSÉGI SZEMPONTOK	
3. Hagyományok, kultúrtörténeti jelentőség	
A	Nincs jelentősége hagyományok és kultúrtörténet szempontjából
B	Hagyományok és kultúrtörténet szempontjából jelentőséggel bír*
4. Természeti örökség része	
A	Nem része természeti örökségelemnek
B	Természeti örökségelem részét képezi*

* Tájkarakter szempontjából kiemelten kezelendő elemek

*5. táblázat: Zöldinfrastruktúra elemek tipizálása
Készítette: Fejér Napsugár Anna*

Megvizsgáltam, hogy a kódok milyen kombinációkban fordulnak elő. A 31. ábra mutatja a különböző kombinációk által meghatározott zöldinfrastruktúra típusokat, ebből összesen 21 kategóriát lehet elkülöníteni. A 31. ábra az elkülöníthető kategóriákat ábrázolja leíró jelleggel. Az típus csoportok, valamint az elemek értékelésére a 8.1. Tájkarakter szempontjából meghatározó elemek fejezetben térek ki. Az ábráról leolvasható, hogy a piros színekkel jelölt elemek (1. helyiérték: „A”) nem érzékelhetők a felmérési helyszínekről, ezzel szemben a kékes színekkel jelöltek (1. helyiérték: „C”) több helyszíntől is láthatóak.

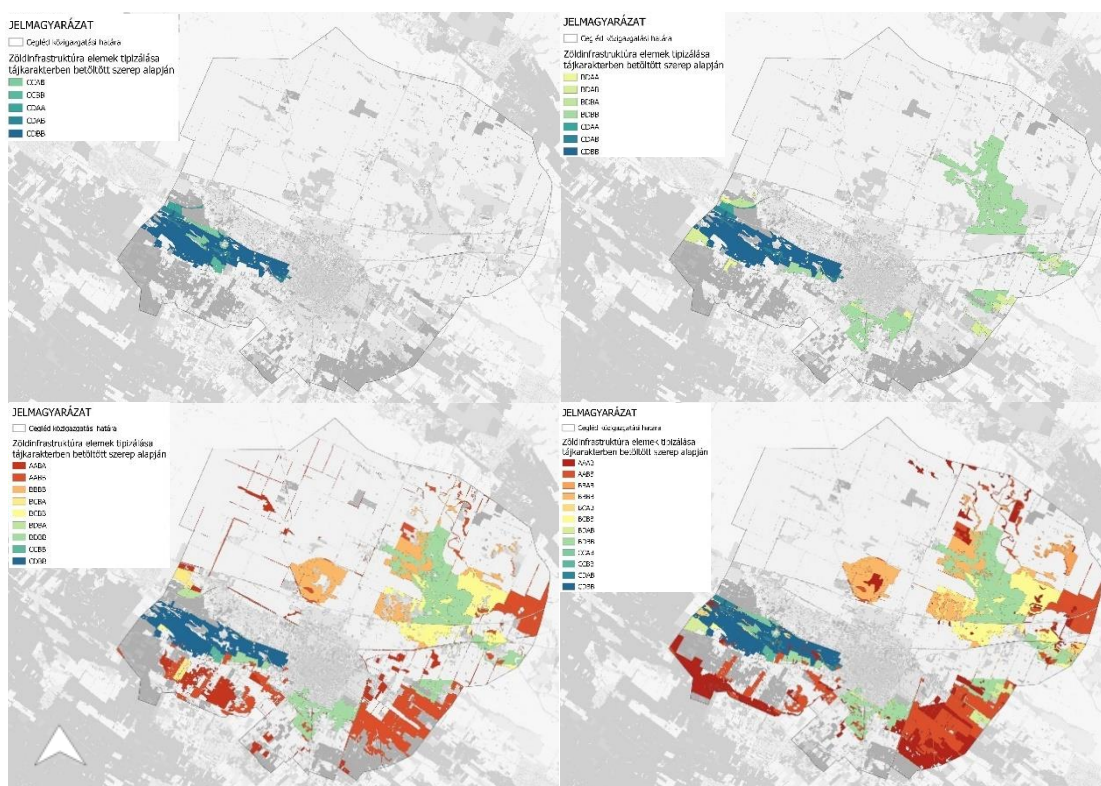

31. ábra: Zöldinfrastruktúra elemek tipizálása tájkarakterben betöltött szerepük alapján
 Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
 Készítette: Fejér Napsugár Anna

8.1. Tájkarakter szempontjából meghatározó elemek

A tipizált zöldinfrastruktúra elemeket értékeltem a tájképi szerepük és az örökségi jelentőségük alapján. **Tájképi szerep alapján** kiemeltnek tekintettem azokat az elemeket, melyek *egynél több felmérési helyről érzékelhetőek* (1. helyiérték: „C”), illetve azokat, melyek a *lokális nézetbe* (2. helyiérték: „D”) tartoznak. Azokat a zöldinfrastruktúra elemeket, melyek *hagyományok és kultúrtörténet szempontjából jelentőséggel bírnak* (3. helyiérték: „B”), valamint *természeti örökségelem részét képezik* (4. helyiérték: „B”), pedig **örökségi jelentőség alapján** tekintem kiemeltnek. A 32. ábra ezen kiemelt szempontok szerinti zöldinfrastruktúra elemeket emeli ki.

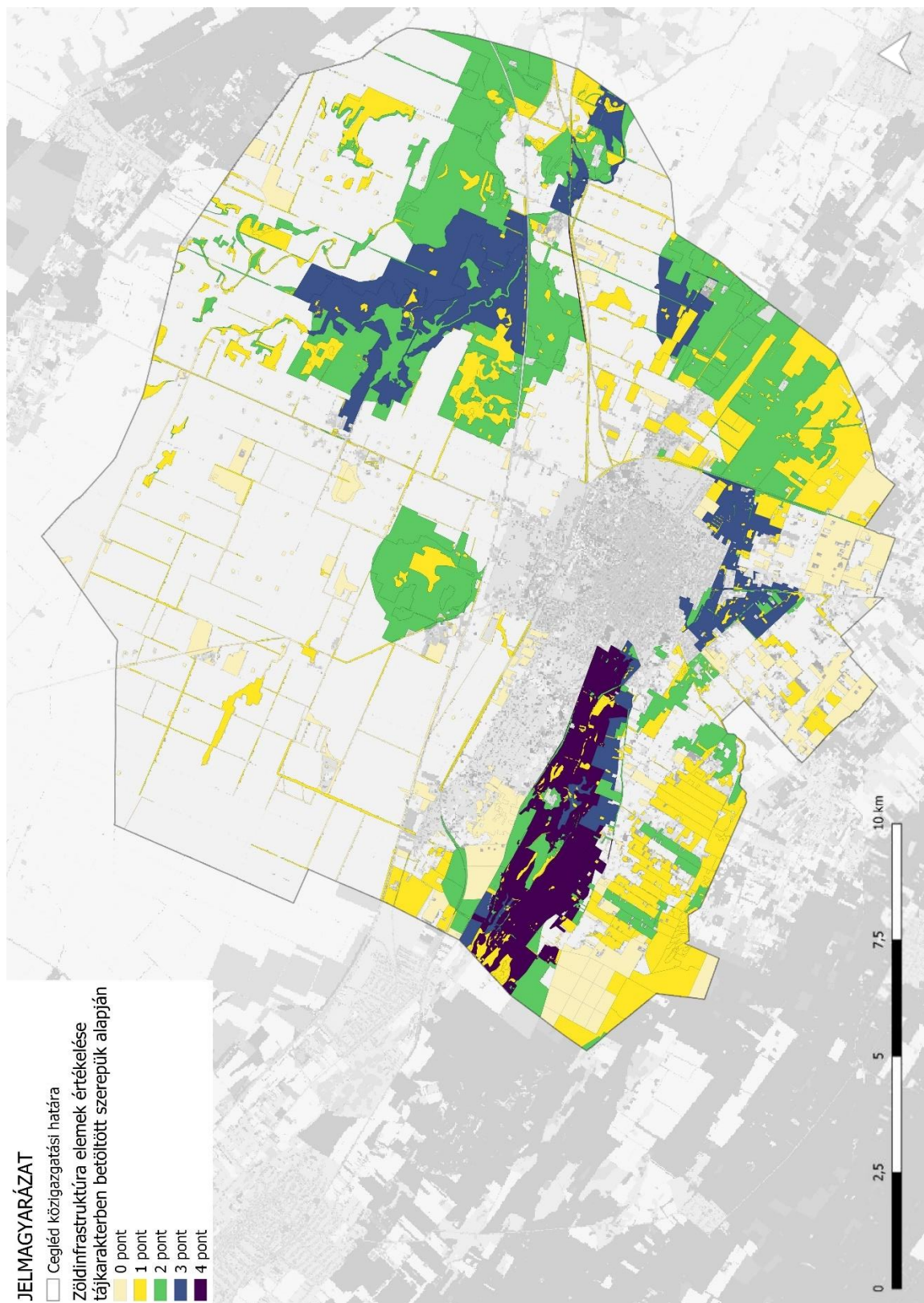
Értékként 0-át vagy 1-et rendeltem minden helyiérték minden betű kódjához. A kiemelt szempontok 1-1 pontot érnek, a nem kiemelt szempontok pedig 0 pontot kaptak. A számjegyek összege megadja, hogy egy elemnek mennyire jelentős a tájkarakterben betöltött szerepe az általam felállított szempontrendszer alapján. A legtöbb (max. 4) pontot szerzett elem az, melynek a kódja: CDBB. A zöldinfrastruktúra elemek tájkarakterben betöltött szerep szerinti értékelését a 33. ábra szemlélteti.

32. ábra: Tájképi szerep és örökségvédelmi jelentőség alapján kiemelt elemek

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

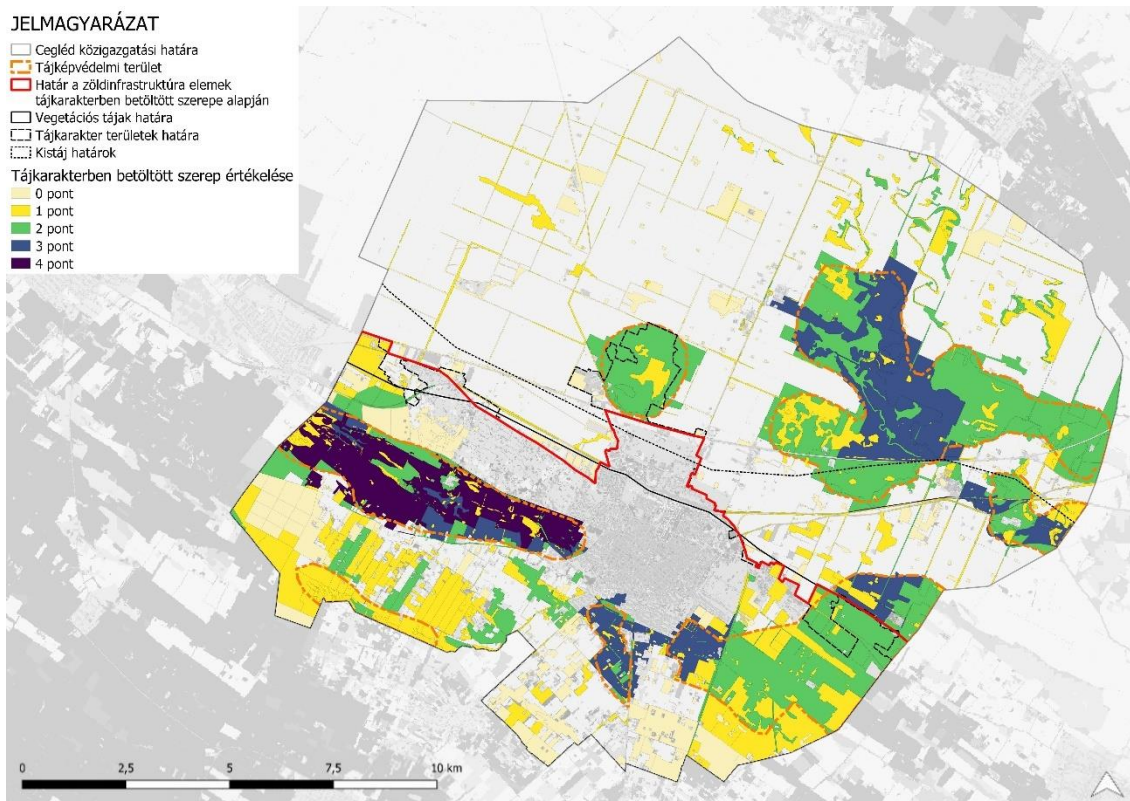

8.2. Területi összefüggések

Cegléd ÉNY-i DK-i szerkezeti irányultsága megjelenik a kistájak, a vegetációs tájbeosztás, valamint az országos tájkarakter kutatás (Konkoly-Gyúró et. al. 2021a) tájkarakter területeinek lehatárolásában is. Ezek a határok nem fednek át egymással teljesen, de nagyon hasonlóan a Budai út - Torteli út vonalában helyezkednek el, mellyel **ketté osztják a települést** északi és déli részekre. A dolgozatban bemutatott *Zöldinfrastruktúra elemek szerepe a tájkarakterben* című ábra elemzése után megállapítható, hogy az említett határok a jelen kutatás szempontjából is értelmezhetőek. Ennek megfelelően egy negyedik, a kutatási eredményeimhez pontosan illeszkedő lehatárolást készítettem. (34. ábra)

Az északi és déli településrészek között jelentős **különbségeket** lehet felfedezni. Délen a zöldinfrastruktúra elemek tényleges összefüggő hálózatként jelennek meg, míg északon sziget szerűbb, szabdaltabb képet mutat. A déli egy stabilabb rendszer, míg az északi részen több az önálló elem, amely érzékenyebbé teszi az esetleges változásokkal szemben. Az **északi** területen elhelyezkedő zöldinfrastruktúra elemekre jellemző, hogy darabszámuk magas, de méretük kicsi. A szempontok alapján értékesként jelenik meg északon a Nagy-szék területe. Összességében elmondható, hogy a szempontrendszer alapján az északi területek értéke leginkább az örökségi elemek, hagyományok vonatkozásában nyilvánul meg.

A **déli** területek veszélyeztetettsége abban fedezhető fel, hogy itt találhatóak a felállított szempontrendszer alapján a legértékesebb elemek, melyek közvetlenül az épített környezet szegélyén helyezkednek el. Mind a 4 kiemelt szempontnak megfelel a *Ceglédi rét TT* és a tőle nyugatra elnyúló *Gerje-mente Natura 2000 Különleges Természetmegőrzési Terület*. A Gerje mente Natura 2000 terület részét képi továbbá az értékesként kirajzolódó déli városkapu környezete a régi vásártér és a Gerje menti horgásztó térsége is. Ezek az elemek veszélyeztetettek lehetnek a település terjeszkedése végett. Továbbá a területek természetvédelmi oltalom alatt állnak, az épített környezet hatásai csökkenthetik a terület természetvédelmi jelentőségét, így azok kezelésénél az ebből eredő veszélyekre figyelmet kell fordítani.

34. ábra: Elkülönülő településrészek a zöldinfrastruktúra elemek tájkarakterben betöltött szerepe alapján

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

A dolgozatban a tájkarakter szempontjából, helyi szinten kiemelten kezelendő területeket, elemeket határoztam meg. Helyi szinten a tájképvédelem témakörében fontos, hogy értelmezve legyenek ezek az elemek. Azok az elemek, melyeket kiemelten értékesnek ítéltam meg a szempontrendszerem alapján a tájkarakterben betöltött szerepüket tekintve, átfedésben vannak a **tájképvédelmi terület övezetével**. A tájképvédelmi terület övezetének jelenléte igazolja, hogy hangsúlyos a zöldinfrastruktúra elemek tájképi jelentősége. A tájképvédelmi rendelet kiemeli az említett védettséggel érintett területeket, de a lehatárolások által védeni kívánt, Cegléd számára tájkarakter szempontjából értékes táji adottságokat nem részletezik a településrendezési eszközökben. A dolgozatban erre a hiányra reagálva a tájkarakter szempontjából, helyi szinten kiemelt elemeket határoztam meg.

9. Zöldinfrastruktúra hálózatot érintő javaslatok

A dolgozatban a tájkarakter szempontjából megőrzendő értékeket tártam fel. Meghatároztam olyan zöldinfrastruktúra hálózati elemeket, melyek az én szempontrendszerem szerint a tájkarakterben betöltött szerepük alapján kiemelt jelentőséggel bírnak. Célkitűzéseim közé tartozott, hogy Cegléd zöldinfrastruktúra fejlesztési döntéseit megalapozzam, és támogassam. Ennek érdekében a fejezetben javaslatokat fogalmazok meg a feltárt értékek megőrzésére és fejlesztésére, valamint a javaslatok településtervbe való integrálására.

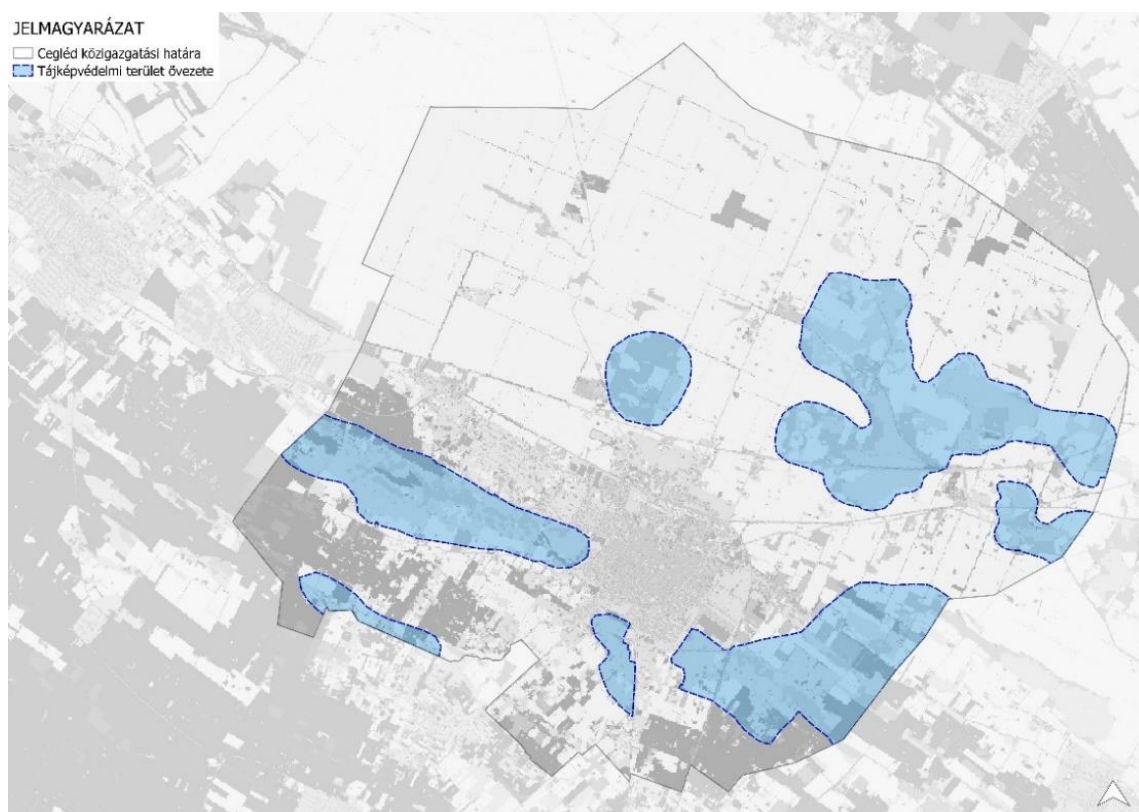
A zöldinfrastruktúra hálózatot érintő javaslatok hagyományosan, a meglévő tervezési gyakorlatot tekintve, a hálózatosság fejlesztésére, ökológiai állapot javítására vonatkoznak. A fejezetben kifejezetten olyan zöldinfrastruktúra fejlesztési javaslatokat teszek, melyek eddig nem jelentek meg hangsúlyosan a fejlesztési szempontok között. Mennyiségi növekedést eredményező javaslatokat is megfogalmazok, így a javaslataim velejárója a zöldinfrastruktúra elemek ökológiai szerepének növekedése, de ezek a javaslatok elsődlegesen a tájkarakter megőrzését célozzák meg, kiemelten a tájképi és örökségi szempontokat figyelembe véve. A szempontrendszer szerint kiemelt értékeket erősítő fejlesztési, valamint a fennmaradásukat biztosító megőrzésre vonatkozó javaslatokat fogalmaztam meg. Többek között ezen javaslatok alkotják gyakorlati hasznát az első sorban kutatási jellegű dolgozatomnak.

A javaslatok bemutatása után kitérek arra is, hogy ezek miképpen integrálhatóak a településtervekbe. Ez a települési szintű tájtervezés egyik feladata, mellyel képviselhetők a tájvédelmi szempontok, többek között a tájpotenciál és tájkarakter megőrzése és alakítása.

A zöldinfrastruktúra hálózatra vonatkozó tájrendezési javaslatok több módon is érvényesíthetők települési léptékben. Tervezési eszköz lehet például az önálló területfelhasználási egységek, illetve a megtartandó és kialakítandó zöldfelületi elemek szabályozása. Ezen felül be nem építhető területek kijelölésével közvetetten, valamint minimálisan kialakítandó zöldfelületek szabályozásával általánosan is érvényesíthetők a zöldfelületi elemek alakítására irányuló javaslatok. A fejezetben bemutatom, hogy szakmai meglátásom szerint milyen tervezői megoldásokkal lehet a leghatékonyabban érvényesíteni a megfogalmazott célokat.

9.1. Védelmi típusú javaslatok

A tájképi értékek meghatározása a területrendezési tervek készítésének és alkalmazásának kiegészítő szabályozásáról szóló 9/2019. (VI. 14.) MvM rendelet értelmében a települések kötelessége. Jogszabály szerint: „...A tájképvédelmi terület övezete területére... a település teljes közigazgatási területére készülő településrendezési eszköz megalapozó vizsgálata keretében meg kell határozni a tájjelleg megőrzendő elemeit, elemegyütteseit, valamint a tájképi egység és a hagyományos tájhasználat helyi jellemzőit...” Cegléden a 35. ábrán jelölt területek érintettek tájképvédelmi terület övezetével.

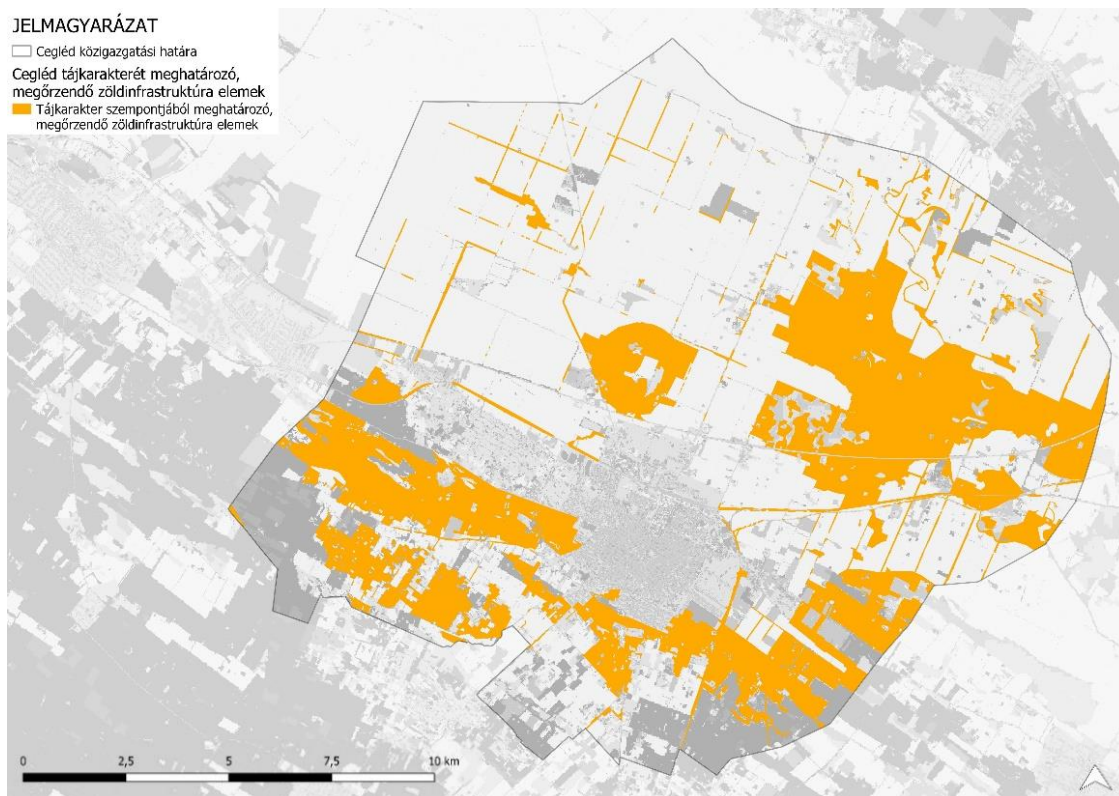

35. ábra: Tájképvédelmi terület övezete
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

Cegléd a Településképi rendeletében (Cegléd Város Önkormányzata 37/2017. (XII. 21.) önkormányzati rendelete *Cegléd Város Településképi Védelméről*) leírja, hogy a külterületeken a tájba illesztésnél a tájképet meghatározó fasorokat és facsoportokat meg kell tartani, illetve az építkezések során biztosítani kell a tájképi elemek fennmaradását. A településrendezési eszközökben ennél részletesebben nem tárgyalják, hogy konkrétan

mik azok az elemek és adottságok, amelyeket a település értékesnek és megőrzendőnek tart tájkép, illetve tájkarakter szempontjából.

Javaslom, hogy a tájkarakterben betöltött szerepük alapján a dolgozatban kiemelt zöldinfrastruktúra elemeket integrálja Cegléd a készülő településtervébe, mint *Cegléd tájkarakterét meghatározó zöldinfrastruktúra elemek*. Ezen tájkarakter szempontjából meghatározó megőrzendő elemeket a 36. ábra mutatja. Az ábra tartalmazza a hagyományos szerkezetet meghatározó vonalas és felületi elemeket, Ugyer szerkezetét meghatározó zöldinfrastruktúra elemeket, valamint az ugyeri eperfákat. Továbbá az ábra a dolgozat tipizálási és értékelési módszere alapján kirajzolódott tájkarakterben betöltött szerepük alapján kiemelt (3 és 4 pontra értékelt) zöldinfrastruktúra elemeket is tartalmazza, mely kiegészíti az eddig bemutatott megőrzendő értékeket.

36. ábra: Cegléd tájkarakterét meghatározó zöldinfrastruktúra elemek
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

Hagyományos tájszerkezetet meghatározó elemek védelme

Hagyományos szerkezetet meghatározó vonalas elemek

Hagyományos szerkezetet meghatározó vonalas elemnek tekintettem azokat a meglévő fás szárúak dominálta vonalas elemeket, melyek átfedést mutatnak történeti időállapotok fasoraival. A 37. ábra mutatja, hogy helyezkednek el azok a hagyományos fasorok, melyek jelenleg is megtalálhatóak a településen, ezen zöldinfrastruktúra elemek a hagyományos tájszerkezetben betöltött szerepük alapján javasoltak megőrzésre.

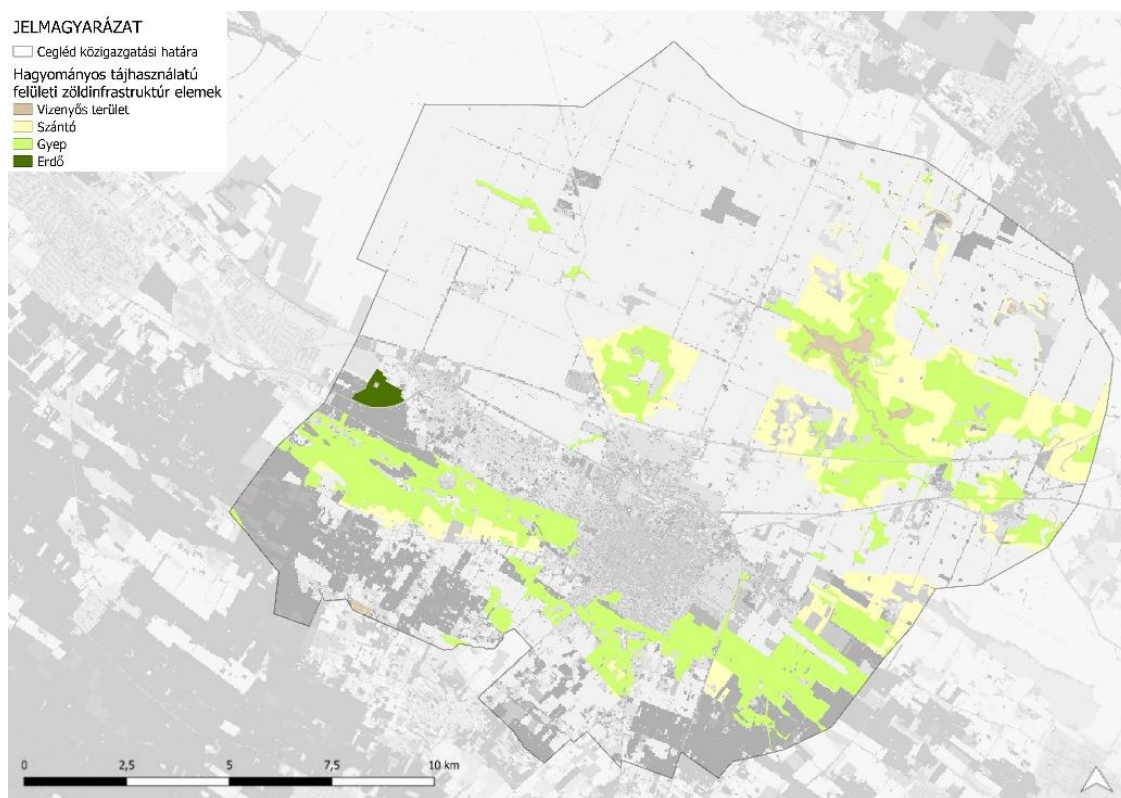
A jelenlegi jogszabályi környezet nem biztosítja a 37. ábrán jelölt hagyományos szerkezetet meghatározó fasorok és út fásítások fennmaradását, így javaslom a településrendezési eszközök módosítását. Javaslom, hogy a Helyi Építési Szabályzat és Szabályozási terv megőrzendő zöldinfrastruktúra elemként kezelje ezen kiemelt elemeket. Az ábrázolt elemek 5 méteres környezetét a telkeken be nem építhető területként javaslom kijelölni.

37. ábra: Hagományos fasorok, út fásítások
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

Hagyományos tájhasználatú elemek megőrzése

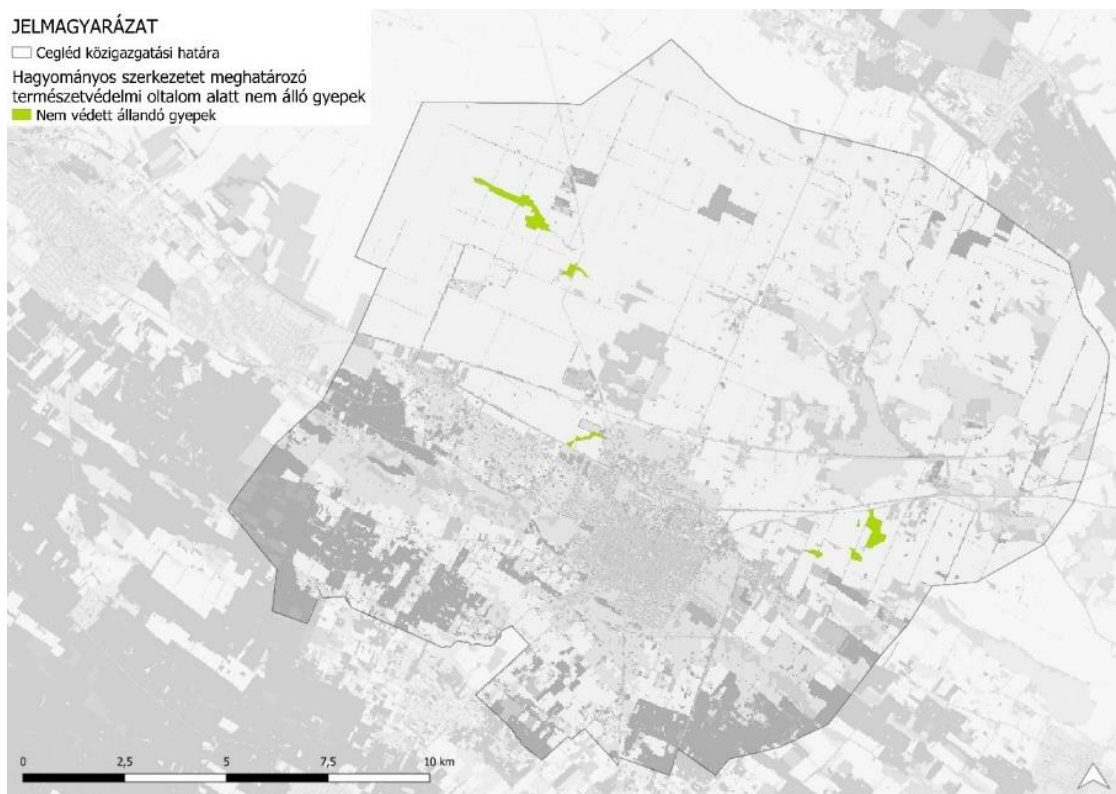
A tájkaraktert, valamint a tájszerkezetet és tájképet meghatározó szinten befolyásolhatja egy tájhasználat váltás, vagy egy új fajta tevékenység megjelenése. 7.1.1. *Hagyományos tájszerkezetet meghatározó elemek* című fejezetben bemutattam Cegléd hagyományos tájhasználatú zöldinfrastruktúra elemeit. Ezen elemek kb. 150 éve meghatározzák a település szerkezetét, így hagyományok és kultúrtörténet szempontjából kiemelt jelentőséggel bírnak. (38. ábra) *Hagyományos tájhasználatú zöldinfrastruktúra elemek* esetében nem javasolt területhasználat váltás.

38. ábra: *Hagyományos tájhasználatú elemek*
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

A kiemelt hagyományos tájhasználatú elemek közül a védelmi célú területi lehatárolások által érintettek, már részesülnek a megőrzésükre tett intézkedésekben, így külön azokra az elemekre is kitérek javaslataimban, melyek jelenleg nem tartoznak a természeti örökségelemek által érintett zöldinfrastruktúra hálózati elemek közé. Javaslom a *természetvédelmi oltalom alatt nem álló gyepterületek* felmérését. Ezen területek közel 150 éves állandóságot mutatnak, így potenciálisan értékesek lehetnek természetmegőrzés szempontjából. Amennyiben megtalálhatóak a területen értékes fajok

vagy élőhelyek, értékességük függvényében javasolt az elemek helyi, országos, vagy nemzetközi védelem alá helyezése. A 39. ábrán kiemelt területek védelmét az Országos Ökológiai Hálózat (a területek ökológiai jelentőségének meghatározása után) megfelelő övezetének települési léptékű határ módosításával javaslom erősíteni. A jelenlegi övezeti besorolás nem biztosítja megfelelően ezen gyepterületek megőrzését. Azon (39. ábrán jelölt) gyepterületek esetében, melyek jelenleg Má-f1 övezetbe tartoznak javaslom Má-f2 (meglévő) övezetbe való átsorolását.

39. ábra: Hagyományos tájhasználatú, védettség alatt nem álló gyepek

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

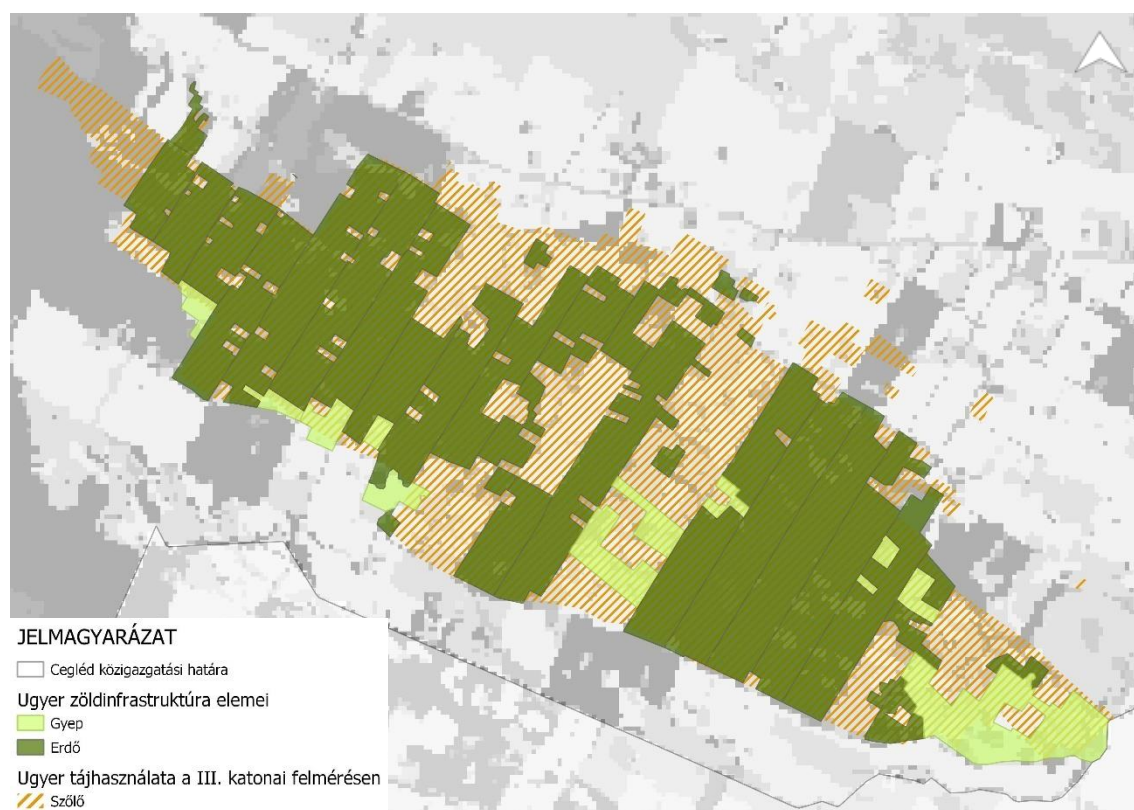
Készítette: Fejér Napsugár Anna

Ugyer hagyományos szerkezetének megőrzése

Az elmúlt kb. 150 év tájszerkezeti változásait vizsgálva elmondható, hogy az Ugyer szerkezetére mindig is az ÉK-DNY irányultságú, 27 párhuzamos dűlőutas úthálózat volt a jellemző. Jelenleg sem találkozhatunk köztes vagy más tájolású utakkal. A 40. ábra mutatja, a terület (Ugyer) szerkezetét meghatározó zöldinfrastruktúra elemeket. A dolgozatban bemutatott tipizálás eredményeként elmondható, hogy a tájképi szerepük

alapján nem jelentősek, de annál inkább fontosak hagyományok és kultúrtörténet szempontjából.

A szerkezet megőrzése érdekében javaslom, hogy a településrészen ne kerüljön kijelölésre új közlekedési infrastruktúra elem, amely megtörheti ezt a hagyományos szerkezetet. Veszélyeztető tényező a jelenleg hatályos Szabályozási terven (Cegléd Város Önkormányzata Képviselő-testületének 22/2022. (IX. 29.) önkormányzati rendelet 5. sz. melléklet) ábrázolt tervezett nagysebességű vasútvonal, amely NY-K-i irányban az egész településrészen áthalad.

40. ábra: Ugyer szerkezetét meghatározó zöldinfrastruktúra elemek

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

Hagyományos tájhasználatához kapcsolódó elemek védelme

Ugyeri eperfák védelme

Az *ugyeri eperfák* történetéről és kultúrtörténeti jelentőségéről a 4.4. *Hagyományos tájszerkezet*, valamint a 7.1.2. *Hagyományos tájhasználatához kapcsolódó örökségelemek* című fejezetben részletesen bemutatam. Az ugyeri szőlőkben kb. 1700 eperfa állt, ezek száma jelentősen lecsökkent napjainkra. A meglévő állományról nem érhető el felmérés,

de a terepbejárások során kb. 50-70 idősebb egyedet is megfigyeltem, ezeket ábrázoltam a 41. ábrán.

A fák jelenleg nem állnak semmilyen természetvédelmi vagy kultúrtörténeti védetség alatt. Javaslom a maradvány fasorok és egyedek állapotfelmérését, és helyi védelem alá helyezését, valamint települési értékleltárba való felvételét. (41. ábra) Az eperfák fennmaradását veszélyezteti a korábban már említett szabályozási terven ábrázolt tervezett nagysebességű vasútvonal.

41. ábra: Fennmaradt ugyeri eperfák
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019
Készítette: Fejér Napsugár Anna

9.2. Fejlesztési típusú javaslatok

Hagyományos tájszerkezetet meghatározó elemek fejlesztése

Fasorok és út fásítások javaslatai

Hagyományos szerkezet alapján kiemeltem azokat a fasorokat és út fásításokat, ezt a 7.1.1. *Hagyományos tájszerkezetet meghatározó elemek* című fejezetben részletezem. A 42. ábra mutatja, hogy helyezkednek el azok a hagyományos fasorok, melyek jelenleg is

megtalálhatóak a településen, illetve, hogy hol javasolható fásítás a hagyományos szerkezet alapján. Ahol szerkezetileg meghatározó volt a fás sávok jelenléte, de jelenleg nem figyelhető meg, ott javaslom az ismételt kialakításukat. Az északi mezőgazdasági területeken az egykori, mára gyakorlatilag eltűnt tanyák ÉK-DNY-i irányú feltáró úthálózata rajzolódik ki ezen vonalas zöldinfrastruktúra elemek ábrázolásával.

A jelenlegi jogszabályi környezet nem támogatja a tervezett fásítások megvalósulását. A kívánt állapot eléréséhez szükséges a *Helyi Építési Szabályzat és a Szabályozási terv* módosítása. Azon mezőgazdasági területek esetében (Má-f1, Má-f2 övezetek), melyek határosak a tervezett fasorokkal (42. ábra), ott közérdekű környezetalakítás céljából beültetési kötelezettség kijelölését javaslom a Szabályozási terven. A Helyi Építési Szabályzatban a kijelölt területekre a következő előírás javasolt: minimum 5 méter szélességben zöldsáv és 10 méter tötávolságot meg nem haladó, táji adottságoknak megfelelő fajokból álló fasor kialakítandó. A 37/2017. (XII. 21.) önkormányzati rendelet (TKR) 9. sz. melléklete tartalmazza a legfontosabb magyarországi őshonos fa és cserjefajok jegyzékét, a lista áttekintése után javaslom a fajok alkalmazását. Így a hagyományos tájszerkezetet figyelembe véve fejleszthető a település zöldinfrastruktúra elemeinek hálózatosága.

42. ábra: Hagyományos szerkezet szempontjából javasolt fásítások

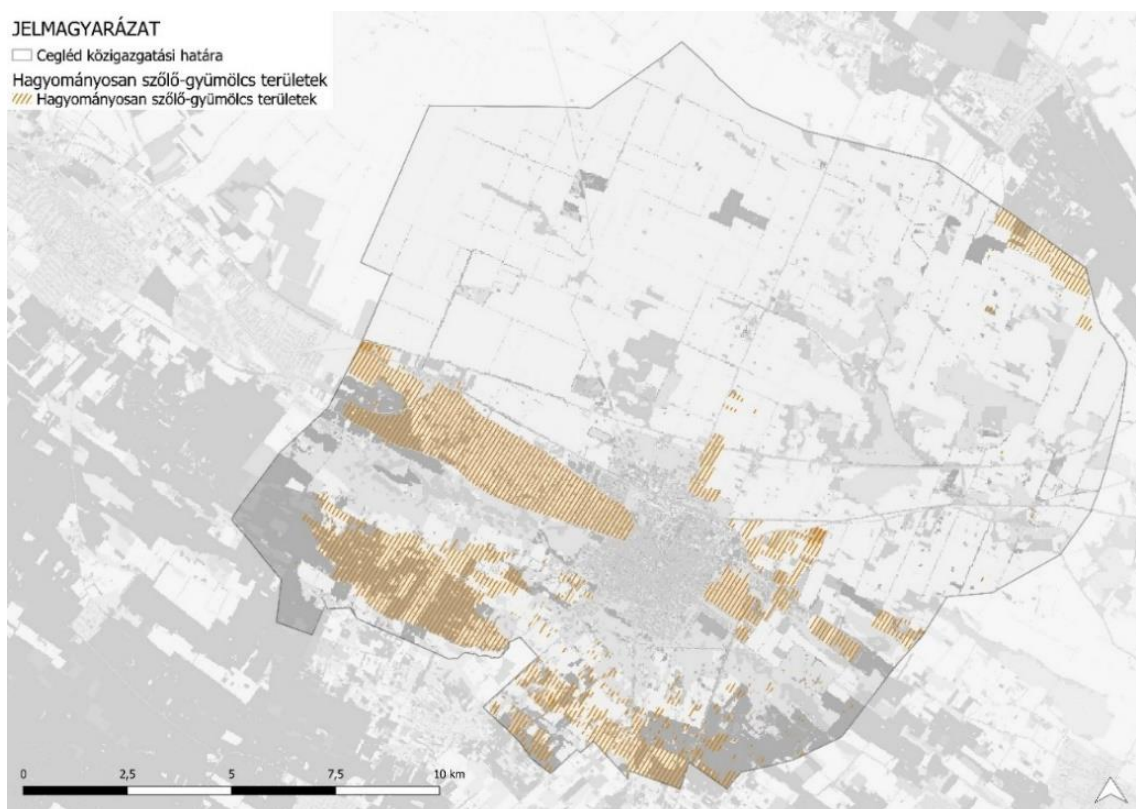
Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

Hagyományos tájhasználatához kapcsolódó elemek fejlesztése

Hagyományosan szőlő-gyümölcs területek

A szőlő és gyümölcssterületek történeti változásai kirajzolják azokat a térségeket, melyekre jellemzőek voltak ezek a tájhasználatok. (43. ábra) A kijelölt területeken hagyományok és kultúrtörténeti jelentőségük alapján, valamint a táji adottságokon alapuló felelős tájhasználatok támogatása érdekében támogatható a szőlő-gyümölcsös tájhasznosítás.

43. ábra: Hagyományosan szőlő-gyümölcsös területek

Alaptérkép forrása: NÖSZTÉP - Agrárminisztérium 2019

Készítette: Fejér Napsugár Anna

A fejezetben a dolgozat szempontrendszer szerint kiemelt értékeket erősítő fejlesztési, valamint a fennmaradásukat biztosító megőrzésre vonatkozó javaslatokat foglalmaztam meg. Ezek többek között tartalmaznak övezet váltásra, helyi természetvédelmi oltalom alá helyezésre, tájszerkezet megőrzésére, tájkarakter szempontjából kiemelt elemek meghatározására, valamint beültetési kötelezettség kijelölésére vonatkozó javaslatokat.

Összefoglalás

A dolgozatban a tájkarakter szempontjából, helyi szinten kiemelten kezelendő területeket, elemeket határoztam meg. Helyi szinten a tájképvédelem témakörében fontos, hogy értelmezve legyenek ezek az elemek. Azok az elemek, melyeket kiemelten értékesnek ítéltam meg a szempontrendszerem alapján a tájkarakterben betöltött szerepüket tekintve, átfedésben vannak a tájképvédelmi terület övezetével. A tájképvédelmi terület övezetének jelenléte igazolja, hogy hangsúlyos a zöldinfrastruktúra elemek tájképi jelentősége. A tájképvédelmi rendelet kiemeli az említett védettséggel érintett területeket, de a lehatárolások által védeni kívánt, Cegléd számára értékes táji adottságokat nem részletezik a településrendezési eszközökben. A dolgozatban erre a hiányra reagálva a tájkarakter szempontjából, helyi szinten kiemelt elemeket határoztam meg.

A kutatás elsődleges célkitűzése volt, hogy a településtervekben megjelenő új fejezetet – *“A táji és természeti adottságok és örökség, jellemző tájkarakter, zöldinfrastruktúra-hálózat”* – feltöltssem tartalommal, és ezzel együtt módszertani megoldást nyújtsak az elkészítéséhez. A dolgozatban kidolgoztam egy módszert a zöldinfrastruktúra elemek tájkarakterben betöltött szerepének vizsgálatára és értékelésére. Ehhez Cegléd zöldinfrastruktúra hálózatát elemeztem tájképi szerepük és örökségi jelentőségük alapján. A zöldinfrastruktúra elemek leíró jellegű tájkarakterben betöltött szerep szerinti tipizálás után kiemeltem azokat az elemeket, melyek az értékelési rendszerem alapján kiemelt jelentőségűek a tájkarakterben betöltött szerepük szempontjából.

A dolgozat eredménye nem csak a módszertan kidolgozásában és alkalmazásában rejlik. Maga az adatbázisnak a létrehozása is szükséges volt a kitűzött cél eléréséhez, így Cegléd zöldinfrastruktúra hálózatának meghatározása és digitalizálása önmagában is a dolgozat eredményeit bővíti. A műholdképek elemzésével, zöldinfrastruktúra elemek digitalizálásával (összesen 988 db felületi, és 1575 db vonalas és pontszerű elem) és terepi helyszíneléssel történő pontosításával egy aktuális állapotot rögzítettem egy térinformatikai adatbázisban.

Tájkarakter szemléletű megközelítést gyakran alkalmaznak a területi tervezésben, történelmi városok védelméhez és nemzeti parkok kezeléséhez (Zhao et. al. 2023), dolgozatomban pedig a zöldinfrastruktúra hálózat elemzéséhez csatlakoztam a megközelítéssel. Az általam kidolgozott módszerben a zöldinfrastruktúra hálózatot a tájkarakter elemzés szempontjai mentén vizsgáltam, amely lehetővé tette a

zöldinfrastruktúra hálózat új aspektusának vizsgálatát. A zöldinfrastruktúra fejlesztéshez az ökológiai és ökonómiai minőségre vonatkozó javaslatok mellett ez egy plusz információval szolgál. Az elemzés a vizsgált elemek zöldinfrastruktúra hálózatban betöltött szerepkörét pontosítja és egészíti ki. Tanulásként levonható, hogy főleg védelemre, megőrzésre irányuló javaslatok fogalmazhatóak meg a zöldinfrastruktúra hálózatra, mint tájkarakter formáló eszközre.

Helyi léptékben az értékes táji adottságokat nem részletezi Cegléd a településrendezési eszközökben. A dolgozatban kiemelt elemeket határoztam meg a tájkarakter szempontjából, mely erre a hiányra reagál. Cegléd számára gyakorlati haszna is van a kutatásomnak, ugyanis számára nem csak módszertani megoldást ad, hanem egyenesen a kész elemzéseket, javaslatokat és adatbázisokat biztosít. A dolgozat egyik tanulságaként megfogalmazható, hogy első sorban a szempontrendszer szerint kiemelt értékeket erősítő fejlesztési, valamint a fennmaradásukat biztosító megőrzésre vonatkozó javaslatokat lehet megfogalmazni.

A módszerről a kutatás végére bebizonyosodott, hogy közigazgatási határokon belül alkalmas egy település zöldinfrastruktúra hálózatának tájkarakterben betöltött szerepének értékelésére. Hasonló adottságú települések esetében alkalmazhatónak tartom a dolgozatban bemutatott módszert, ahol szintén segítheti a zöldinfrastruktúra elemek tájkarakterben betöltött szerepének megértését.

Irodalomjegyzék

- Agrárminisztérium 2019 Agrárminisztérium (2019.): Ökoszisztéma-alaptérkép és adatmodell kialakítása.
DOI 10.34811/osz.alapterkep
- Agrárminisztérium 2021 Agrárminisztérium (2021): Kistáj szintű tájkarakter-típusok és tájkarakter területek azonosítása, lehatárolása és leírása, valamint a tájkarakter területek védelmi, kezelési és fejlesztési javaslatai. (KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú projekt). Budapest.
- Archeo-Art Bt. 2022 Archeo-Art Bt. (2022): Cegléd településrendezési eszközeinek felülvizsgálata – Örökségvédelmi határtanulmány régészeti munkarész. 1. p.
- Balázs et al. (2020) Balázs Pál, Boromisza Zsombor, Csorba Pál, Csöszi Mónika, Dósa Henrietta, Erdei Tímea, Grónás Viktor, Illyés Zsuzsanna, Jombach Sándor, Konkoly-Gyúró Éva, Podmaniczky László, Sain Mátyás, Teleki Mónika, Vaszcócsik Vilja (2020): Helyi szintű tájkarakter típusok és tájkarakter területek azonosításának, lehatárolásának, leírásának, valamint a tájkarakter területek védelmi, kezelési és fejlesztési irányelvei kidolgozásának módszertani útmutatója. Lechner Nonprofit Kft. Budapest.
- Bartlett et al. 2017 Bartlett, D., Gomez-Martina, E., Milliken, S., Parmer, D. (2017): Introducing landscape character assessment and the ecosystem service approach to India: A case study, *Landscape and Urban Planning* 167, 257–266.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.06.013>
- Belén et al. 2016 Belén, M., Ortega, E., Otero, I., Arce, M., R. (2016): Landscape character assessment with GIS using map-based indicators and photographs in the relationship between landscape and roads. *Journal of Environmental Management*. Vol. 180, pp. 324-334
<https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2016.05.044>
- Boromisza et al. 2020 Boromisza Zsombor, Jombach Sándor, Erdei Tímea, Keszthelyi Ákos, Valánszki István, Máté Klaudia, Filepné Kovács Krisztina, Kollányi, László (2020): A természeti és táji értékek táji léptékű megőrzésének stratégiai megalapozása - Helyi szintű tájkarakter-egységek azonosítása, lehatárolása, továbbá ezek védelmére, kezelésére és fejlesztésére vonatkozó módszertan kidolgozása. Ormos Imre Alapítvány. Megbízó: Agrárminisztérium, Budapest.
- DINPI 2014 Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (2014): A HUDI20021 Gerje mente kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület fenntartási terve. 4. p.
- DINPI 2015 Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (2015): A HUDI20046 Székek kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület fenntartási terve. 4. p.
- PESTTERV 2022a PESTTERV Kft. (2022): Cegléd településrendezési eszközeinek felülvizsgálata. Budapest, 93. p.
- PESTTERV 2022b PESTTERV Kft. (2022): Cegléd településrendezési eszközeinek felülvizsgálata – Környezeti vizsgálat és értékelés. Budapest. 2. p.
- PESTTERV 2022c PESTTERV Kft. (2022): Cegléd településrendezési eszközeinek felülvizsgálata – Helyzetfeltárás, helyzetelemzés, és helyzetértékelés pp. 7-181.

- Pukowiec-Kurda 2022 Pukowiec-Kurda, K. (2022): The urban ecosystem services index as a new indicator for sustainable urban planning and human well-being in cities. *Ecological Indicators* 144. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2022.109532>
- Csima 2008 Csima, P. (2008): Tájvédelmi szabályozás a településrendezési tervekben. In: Csorba, P.–Fazekas, I. (szerk.): Táj kutatás-tájökológia. Medián Alapítvány. Debrecen. pp. 401–407
ISBN 978-963-06-6003-7
- Dövényi 2010 Dövényi Zoltán (Szerk.) (2010): Magyarország kistájainak katasztere, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. pp. 58-65
ISBN 9789639545298
- ENVIROINVEST 2020 ENVIROINVEST Környezetvédelmi és Biotechnológiai Zrt: Cegléd Város Környezetvédelmi Programja 2018-2022. Pécs. pp. 27-33
- Ilyés 2010 Ilyés Marianna (szerk.) (2017): Cegléd Településlépi Arculati Kézikönyv
- Kollányi et al. 2012 Kollányi, L., Jombach, S., Filepné Kovács, K., Nagy, G., (2012): Tájindikátorok alkalmazása a tájképvédelmi területek lehatárolására és a tájkarakter meghatározására.
In: Fenntartható fejlődés, élhető régió, élhető települési táj 3. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, pp.175-187.
ISBN 978-963-503-506-2
- Kollányi et al. 2017 Dr. Kollányi László, Máté Klaudia, Mezősné dr. Szilágyi Kinga, Báthoryné dr. Nagy Ildikó Réka, Dr. Török Katalin, Dr. Csecserits Anikó, Szitár Katalin (2017): Zöldinfrastruktúra-hálózat fejlesztése. A zöldinfrastruktúra szempontjából releváns intézményi és jogszabályi környezet áttekintése. Ormos Imre Alapítvány, Budapest. pp. 34-35
ISBN 978-615-5673-30-6
- Konkoly-Gyúró 2008 Konkoly-Gyúró Éva (2008): A tájkutatás és a tájtervezés perspektívái az Európai Táj Egyezmény tükrében.
In: Csorba, P.–Fazekas, I. (szerk.): Táj kutatás-tájökológia. Medián Alapítvány. Debrecen. pp. 31-43.
ISBN 978-963-06-6003-7
- Konkoly-Gyúró et al. 2017 Dr. Konkoly-Gyúró Éva, Dr. Tirászi Ágnes, Balázs Pál, Dr. Kollányi László, Máté Klaudia (2017): A tájkarakter alapú tájtipizálási rendszerek felhasználásával kapcsolatos hazai és nemzetközi módszertanok elemzése. Tájműhely Kft és Ormos Imre Alapítvány, Budapest. pp. 116-149.
- Konkoly-Gyúró et al. 2021a Konkoly-Gyúró Éva (szerk.) (2021): Tájkarakter-elemzés Magyarországon Szakmai összefoglaló és módszertani útmutató. Agrárminisztérium, Budapest.
ISBN 978-615-5673-74-0, DOI 10.34811/tk.orszagok.szakmai.kiadvany
- Konkoly-Gyúró et al. 2021b Konkoly-Gyúró Éva, Vaszőcsik Vilja, Csorba Péter, Schneller Krisztián, Jombach Sándor, Boromisza Zsombor, Erdei Tímea, Keszthelyi Ákos, Balázs Pál, Kiss Dániel, Teleki Mónika, Bánhidai András, Csősz Mónika (2021): AZ ORSZÁGOS TÁJKARAKTER-ELEMZÉS KEZDETEI MAGYARORSZÁGON. Földrajzi Közlemények. 2021. 145. 3. pp. 193–208.
- Konkoly-Gyúró et al. 2021c Dr. Konkoly-Gyúró Éva, Csősz Mónika, Balázs Pál, Bánhidai András, Dr. Boromisza Zsombor, Dr. Csorba Péter, Erdei Tímea, Hamar József, Dr. Illyés Zsuzsanna, Jáger Katalin, Dr. Jombach Sándor, Keszthelyi Ákos, Dr. Kollányi László, Papp-Szuromi Orsolya, Schneller Krisztián, Teleki Mónika, Varga Dalma, Vaszőcsik Vilja (2021): Helyi és kistáj szintű

	tájkarakter-egységek (példák) Országos Tájkarakter Tudástár IV. kötet. Agrárminisztérium, Budapest.
Landscape Institute 2016	Landscape Institute, (2016). Landscape Character Assessment Technical Information Note 08/2015. DOI:10.1007/978-981-15-4712-6_6
MEA 2005	Millennium Ecosystem Assessment (2005): Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. Island Press, Washington, DC. ISBN 1-59726-040-1
Surányi 2008	Surányi Dezső (2008): A ceglédi éden képei Barangolások a Dél-Pest Megyei kistájban. TIT Teleki László Ismeretterjesztő Egyesület, Budapest, 48. p. ISBN 978-963-06-4162-3
NTS	Nemzeti Tájstratégia 2017-2026
Rahmonov et al. 2020	Rahmonov, O., Abramowicz, A., Pukowiec-Kurda, K., Fagiewicz, K. (2021): The link between a high-mountain community and ecosystem services of juniper forests in Fann Mountains (Tajikistan). Ecosystem Services. 48. https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2021.101255
Swanwick 2002	Swanwick, Carys (2002): Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland. pp. 2-3.
Terry et al. 2006	Terry, A., Ullrich, K., Riecken, U., 2006. The Green Belt of Europe: From vision to reality. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. ISBN-13: 978-2-8317-0945-1
Tudor 2014	Tudor, C. (2014). An approach to landscape character assessment. Natural England, 10. p. ISBN: 978-78367-141-0
UK National Ecosystem Assessment 2014	UK National Ecosystem Assessment (2014): The UK national ecosystem assessment: Synthesis of the key findings. UNEP-WCMC, Cambridge. 67. p. ISBN: 978-92-807-3394-5
Zhao et. al. 2023	Zhao, Y., Huang, X., Zhao, Y., Liu, X., Zhou, R. (2023): The application of landscape character classification for spatial zoning management in mountainous protected areas – A case study of Laoshan national park, China. Heliyon Vol. 9, Issue 3, March 2023, e13996 https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13996
Zsákai 2021	Zsákai, T. (2021): Szemelvények a Cegléd környéki vasutak történetéből. Közlekedéstudományi Szemle 2021. LXXI. évf. 2. sz. pp. 48-60. DOI 10.24228/KTSZ.2021.2.5
1996. évi LIII. törvény	1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
2007. évi CXI. törvény	2007. évi CXI. törvény: Európai Táj Egyezmény
2018. évi CXXXIX. törvény	2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről
419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet	419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről
314/2012 (XI. 8.) Korm. Rendelet	314/2012 (XI. 8.) Korm. Rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről

10/2020. (VI.30.) Pest Megye önkormányzati rendelete	Pest Megye Önkormányzata Közgyűlésének önkormányzati rendelete	10/2020. (VI.30.)
27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet	27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet a felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területeken levő települések besorolásáról	
9/2019. (VI. 14.) MvM rendelet	9/2019. (VI. 14.) MvM rendelet a területrendezési tervek készítésének és alkalmazásának kiegészítő szabályozásáról	
HÉSZ	Cegléd Város Önkormányzata Képviselő-testületének 22/2022. (IX. 29.) önkormányzati rendelete Cegléd Város Helyi Építési Szabályzatáról	
TKR	Cegléd Város Önkormányzata 37/2017. (XII. 21.) önkormányzati rendelete Cegléd Város Településképi Védelméről	
MSZ 20378	(MSZ 20378) Tájvédelem. A tájba illesztést igazoló dokumentáció műszaki követelményeiről szóló szabvány	
url1	Országos Tájkarakter területek leírása https://termeszetem.hu/hu/documents?page=6	
url2	Letöltés dátuma: 20024.10.20 Cegléd Város Hivatalos Honlapja https://www.cegled.hu/index_wcag.php?t=varos/foldrajz_wcag	
url3	Letöltés dátuma: 20024.10.20 ksh.hu: Helységnévtár – Cegléd https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=11341	
url4	Letöltés dátuma: 20024.10.20 https://www.usgs.gov	
url5	cegledfurdo.hu https://cegledfurdo.hu/viz-osszetetele/	
url6	Letöltés dátuma: 20024.10.20 map.mbfisz.gov.hu: Magyarország talajvíztérképei https://map.mbfisz.gov.hu/tvz/	
url7	Letöltés dátuma: 20024.10.20 novenyzetiterkep.hu: Alföld – földrajzi kistájak növényzete https://novenyzetiterkep.hu/node/390#1.2.11	
url8	Letöltés dátuma: 20024.10.20 cegled.asp.lgov.hu: Településtörténet https://cegled.asp.lgov.hu/telepulestortenet	
url9	Letöltés dátuma: 20024.10.20 maps.arcanum.com https://maps.arcanum.com/hu/	
url10	https://geoshop.hu	
url11	dunaipoly.hu: Ceglédi-rét TT https://www.dunaipoly.hu/hu/helyek/vedett-teruletek/adonyi-termeszetvedelmi-terulet/cegledi-ret-tt	
url12	Letöltés dátuma: 20024.10.20 termeszetvedelem.hu: Lápok https://termeszetvedelem.hu/ex-lege-vedett-lapok/	
url13	Letöltés dátuma: 20024.10.20 natura.2000.hu: Gerje-mente https://natura.2000.hu/hu/teruletek/hudi20021	
url14	Letöltés dátuma: 20024.10.20 natura.2000.hu: Székek https://natura.2000.hu/hu/teruletek/hudi20046	

url15	Letöltés dátuma: 20024.10.20 viragosmagyarorszag.hu: Virágos Magyarország pályázat eddigi nyertesei https://viragosmagyarorszag.hu/viragos-magyarorszag-palyazat-eddigi-nyertesei
url6	Letöltés dátuma: 20024.10.20 konyvtarcegléd.hu: Értéktár https://konyvtarcegléd.hu/ertektar/ Letöltés dátuma: 20024.10.20

Ábrajegyzék

1. ábra: Országos Szerkezeti Terv	8
2. ábra: Tájképvédelmi terület övezete	10
3. ábra: Cegléd településképi szempontból meghatározó területei	11
4. ábra: Cegléd város településkép védelme szempontjából kiemelt területek.....	12
5. ábra: Tájkarakter típusok	13
6. ábra: Cegléd domborzata 5 m-es szintvonalakkal	15
7. ábra: Talajvíz mélysége felszín alatt Cegléd területén	17
8. ábra: Vegetációs tájbeosztás	18
9. ábra: A II. és III. katonai felmérések területhasználata (1860/1883).....	19
10. ábra: 1941-es és 1966-77-es időállapotok területhasználata.....	21
11. ábra: Vizsgált időállapotok tájhasználatának aránya	22
12. ábra: Cegléd jelenlegi tájhasználat.....	23
13. ábra: Vegetációs tájak összehasonlítása tájhasználatok alapján	24
14. ábra: Állandó tájhasználatok (1860-2023).....	26
15. ábra: Nyilvántartott régészeti lelőhelyek Cegléd területén.....	29
16. ábra: Ophrys sphegodes (pókbangó).....	30
17. ábra: Természetmegőrzést szolgáló területi lehatárolások	32
18. ábra: Zöldinfrastruktúra hálózat épített környezetben	34
19. ábra: Zöldinfrastruktúra hálózat felületi elemei.....	36
20. ábra: Zöldinfrastruktúra hálózat vonalas és pontszerű elemei vidéki környezetben	37
21. ábra: Cegléd zöldinfrastruktúra hálózata	38
22. ábra: Terepi felmérési pontok	39
23. ábra: Különböző típusú felmérési pontokról érzékelhető zöldinfrastruktúra elemek	41
24. ábra: Zöldinfrastruktúra elemek láthatósága.....	42
25. ábra: Zöldinfrastruktúra elemek felmérési ponttól való távolság szerint	43

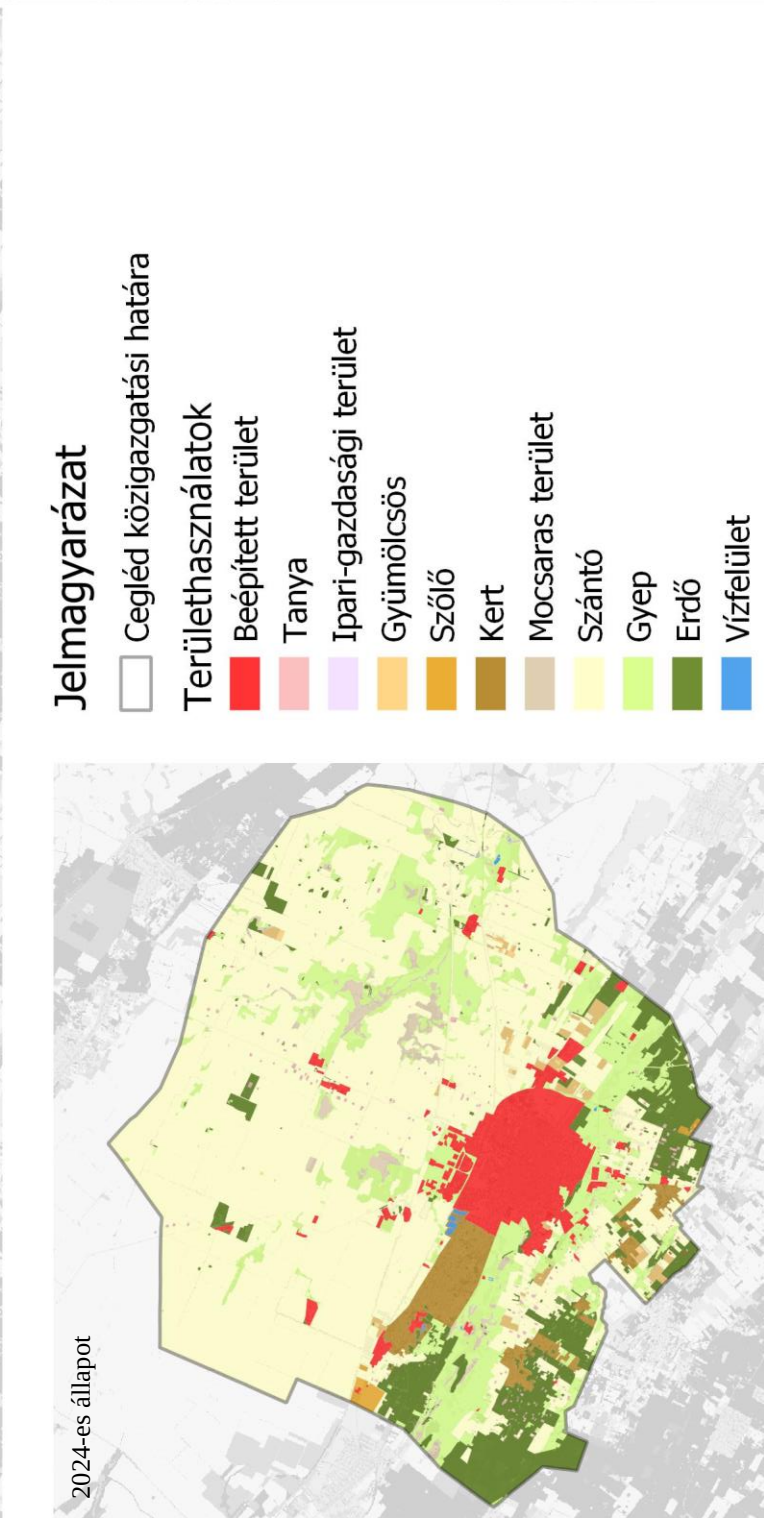
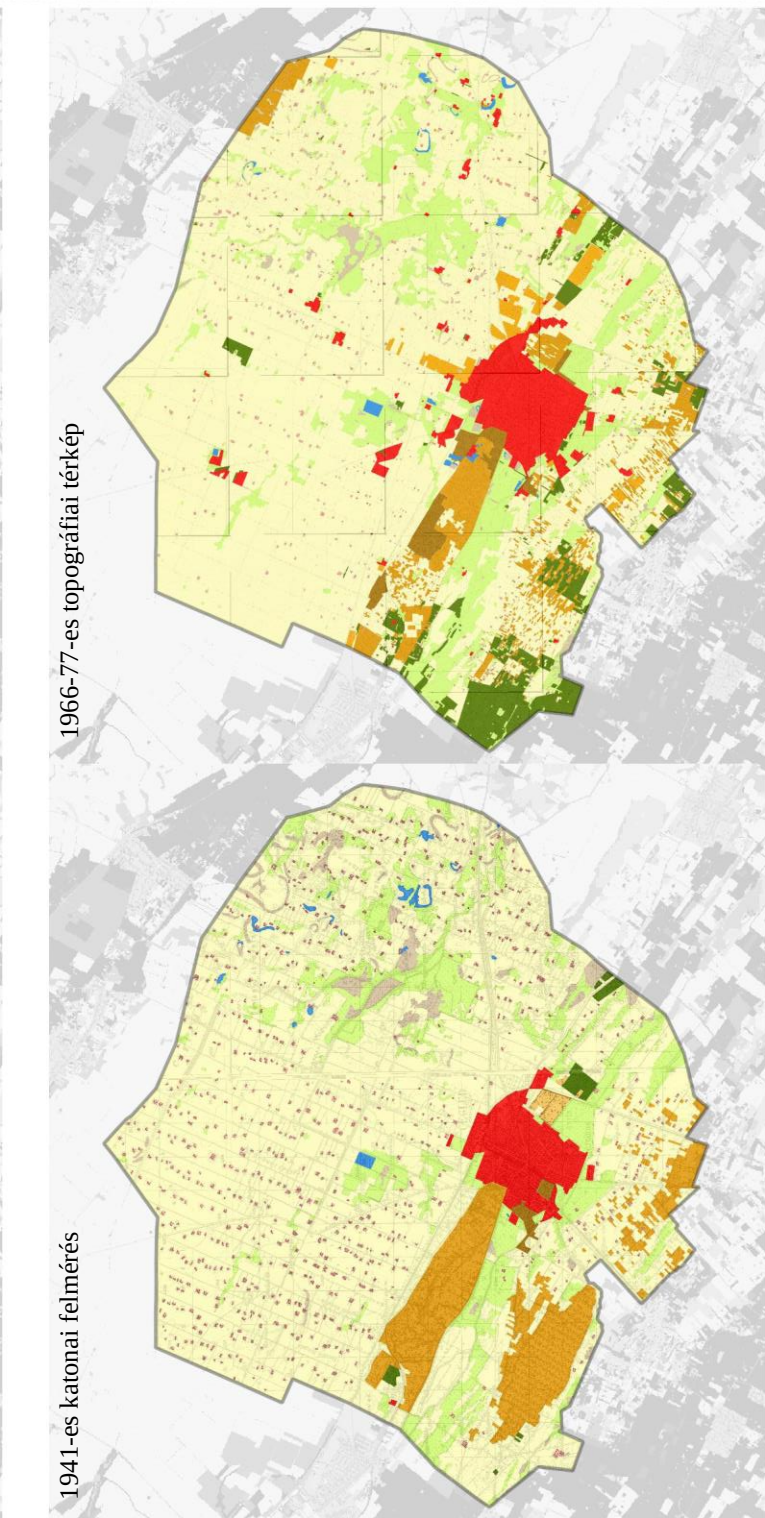
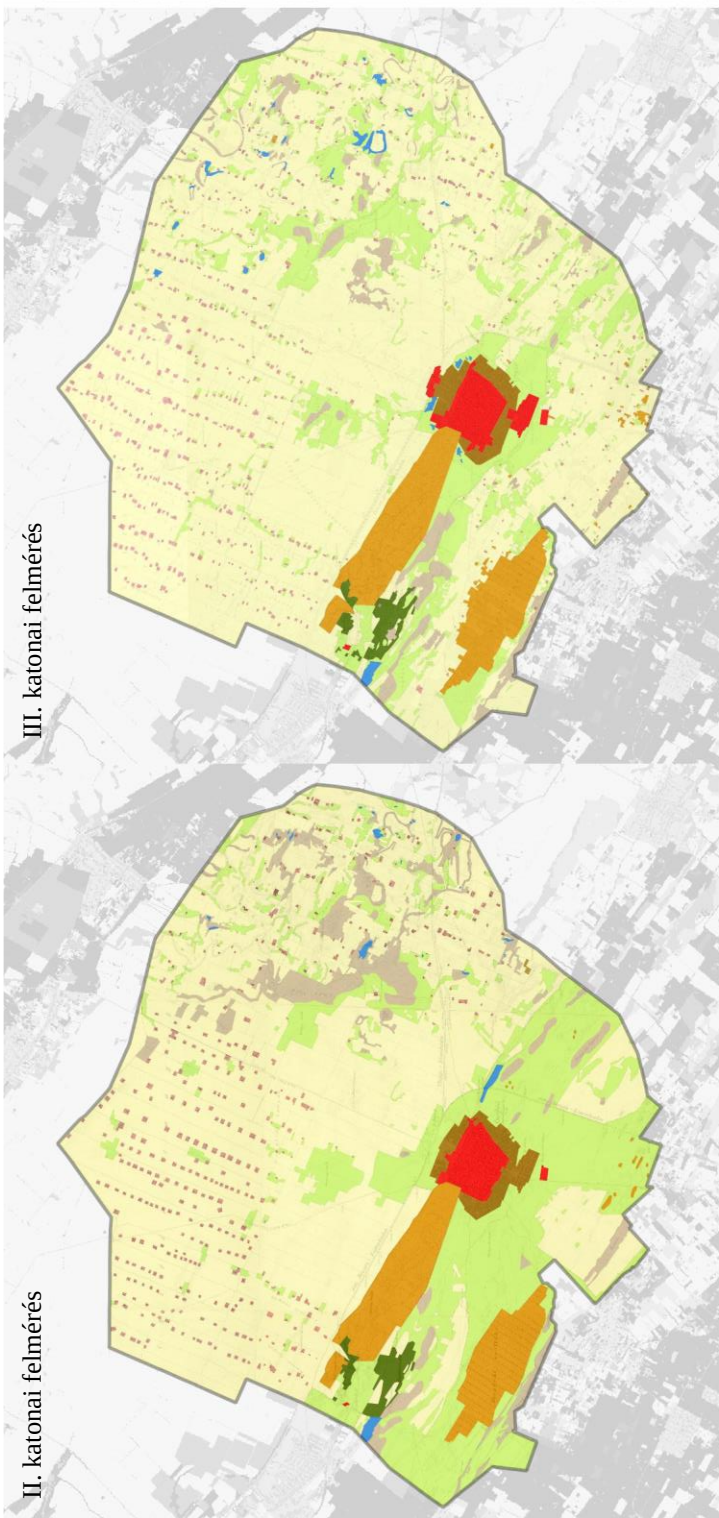
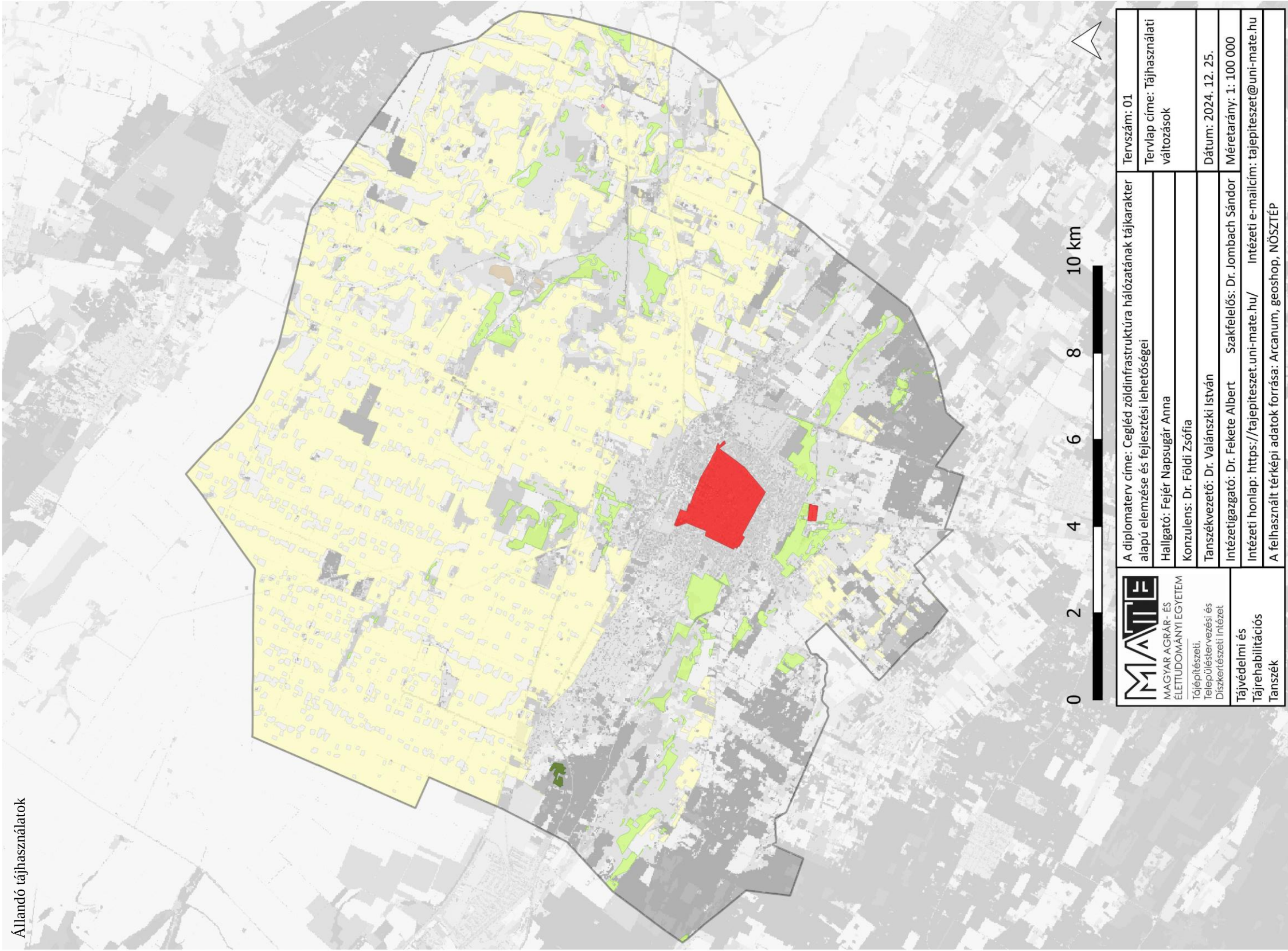
26. ábra Állandó tájhasználatú zöldinfrastruktúra elemek és hagyományos fasorok	44
27. ábra: Ugyer hagyományos szerkezete.....	45
28. ábra: Hagyományosan szőlő-gyümölcsös területek.....	46
29. ábra: Ugyeri eperfák a XVII-XX. dűlőkben	46
30. ábra: Védelmi célú területi lehatárolások zöldinfrastruktúra elemei	47
31. ábra: Zöldinfrastruktúra elemek tipizálása tájkarakterben betöltött szerepük alapján	49
32. ábra: Tájképi szerep és örökségvédelmi jelentőség alapján kiemelt elemek.....	50
33. ábra: Zöldinfrastruktúra elemek értékelése tájkarakterben betöltött szerepük alapján	51
34. ábra: Elkülönülő településrészek a zöldinfrastruktúra elemek tájkarakterben betöltött szerepe alapján	53
35. ábra: Tájképvédelmi terület övezete	55
36. ábra: Cegléd tájkarakterét meghatározó zöldinfrastruktúra elemek	56
37. ábra: Hagyományos fasorok, út fásítások	57
38. ábra: Hagyományos tájhasználatú elemek.....	58
39. ábra: Hagyományos tájhasználatú, védettség alatt nem álló gyepek	59
40. ábra: Ugyer szerkezetét meghatározó zöldinfrastruktúra elemek.....	60
41. ábra: Fennmaradt ugyeri eperfák	61
42. ábra: Hagyományos szerkezet szempontjából javasolt fásítások	62
43. ábra: Hagyományosan szőlő-gyümölcsös területek.....	63

Táblázatjegyzék

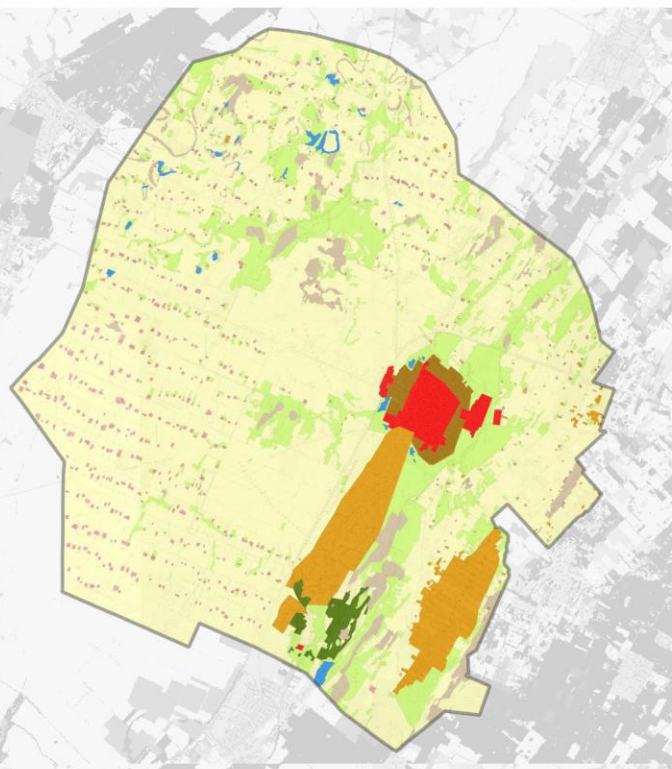
1. táblázat: Országos és vármegyei övezeti érintettségek	9
2. táblázat: Országos jelentőségű műemlékek	28
3. táblázat: Natura 2000 jelölő fajok és élőhelyek	31
4. táblázat: Zöldinfrastruktúra hálózat elemei vidéki környezetben	38
5. táblázat: Zöldinfrastruktúra elemek tipizálása	48

Tervlapjegyzék

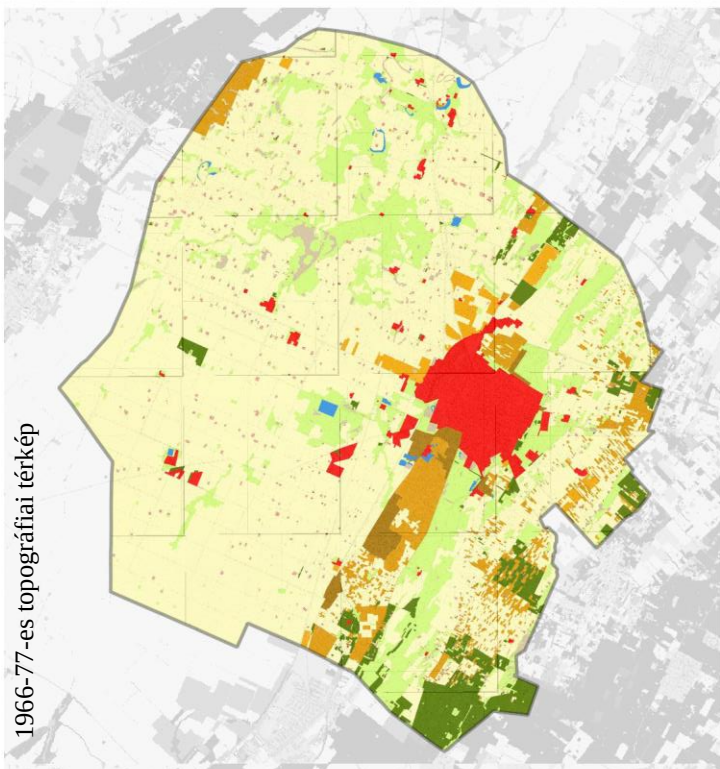
01 – Tájhasználati változások	73
02 – Zöldinfrastruktúra hálózat	74
03 – Zöldinfrastruktúra elemek tipizálása	75
04 – Javaslati tervlap	76

III. katonai felmérés

1966-77-es topográfiai térkép

Jelmagyarázat

□ Cegléd közigazgatási határa

Területhasználatok

■ Beépített terület

■ Tanya

■ Ipari-gazdasági terület

■ Gyümölcsös

■ Szőlő

■ Kert

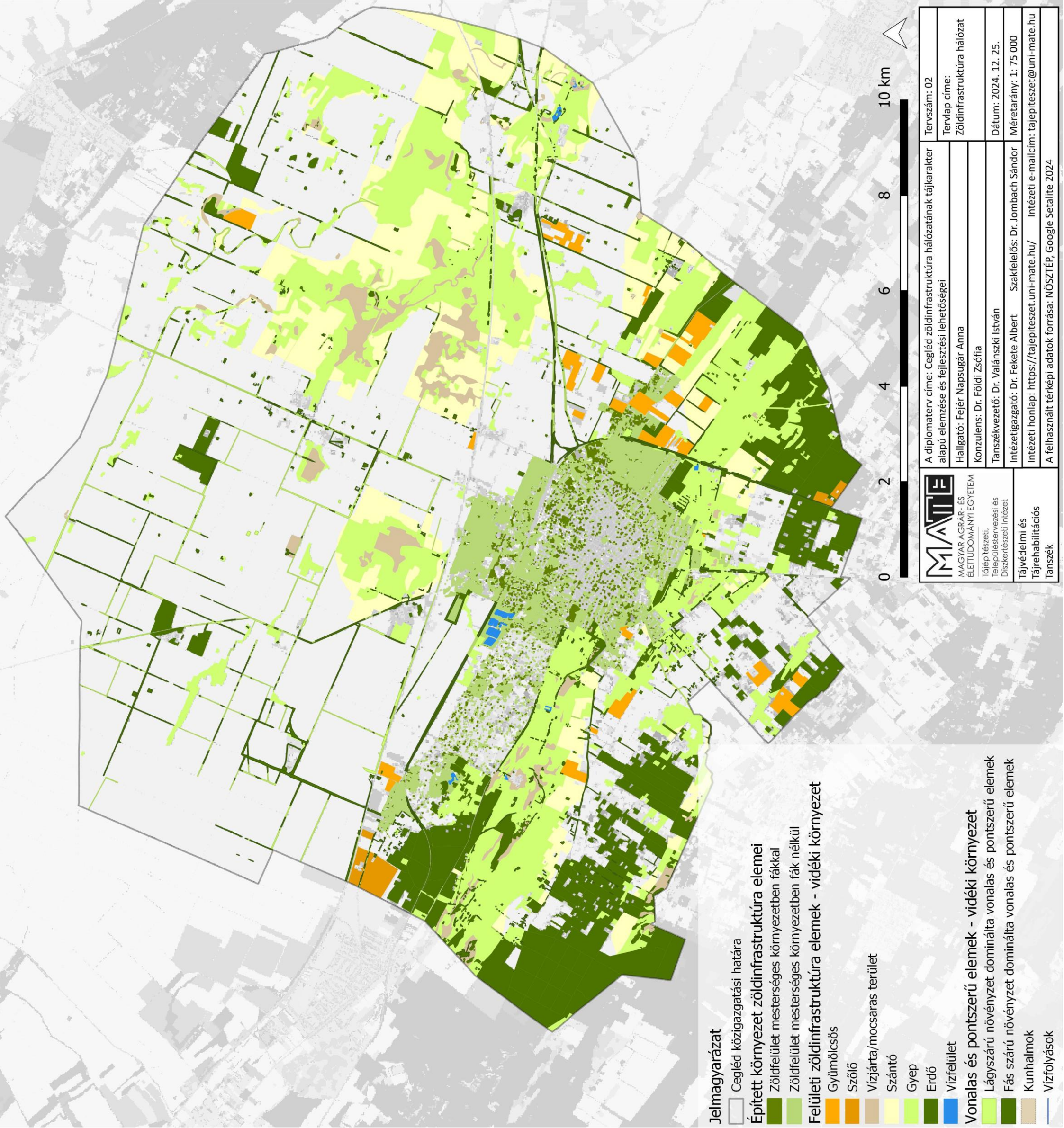
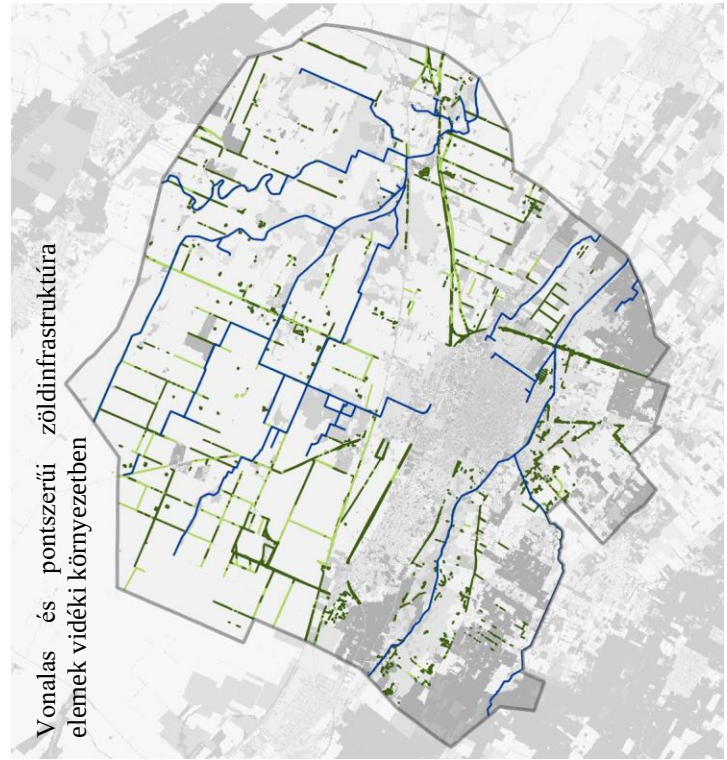
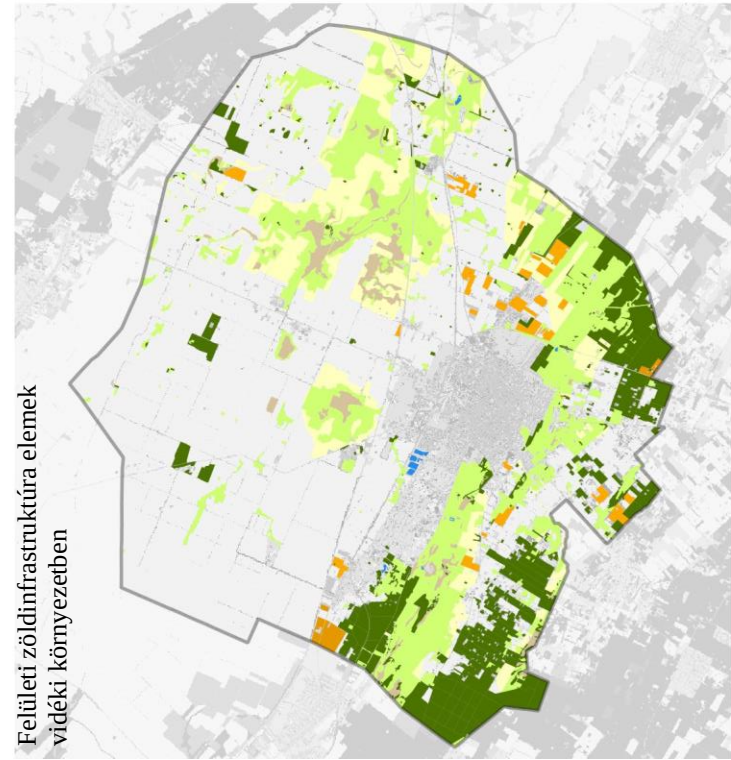
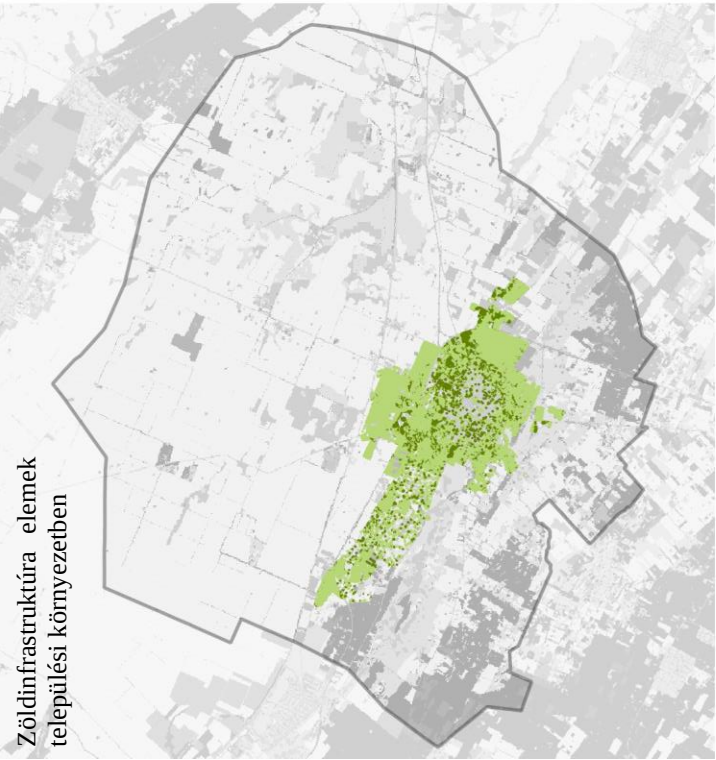
■ Mocsaras terület

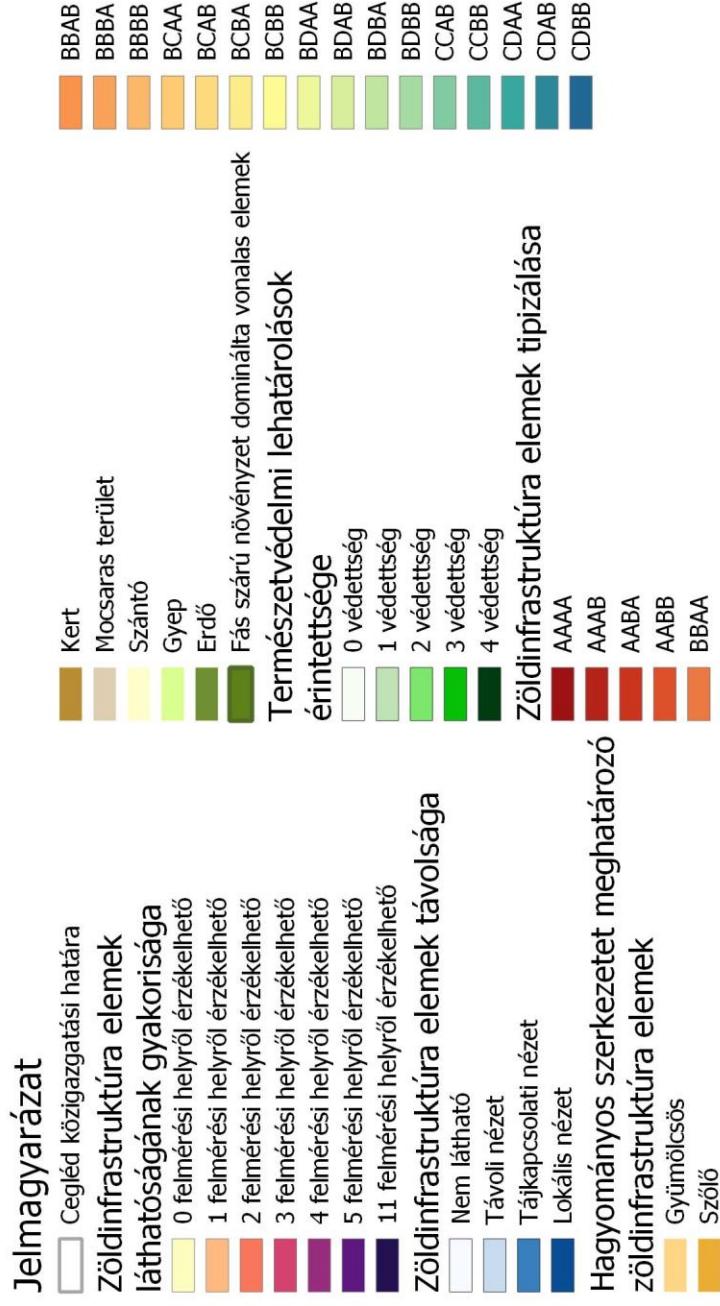
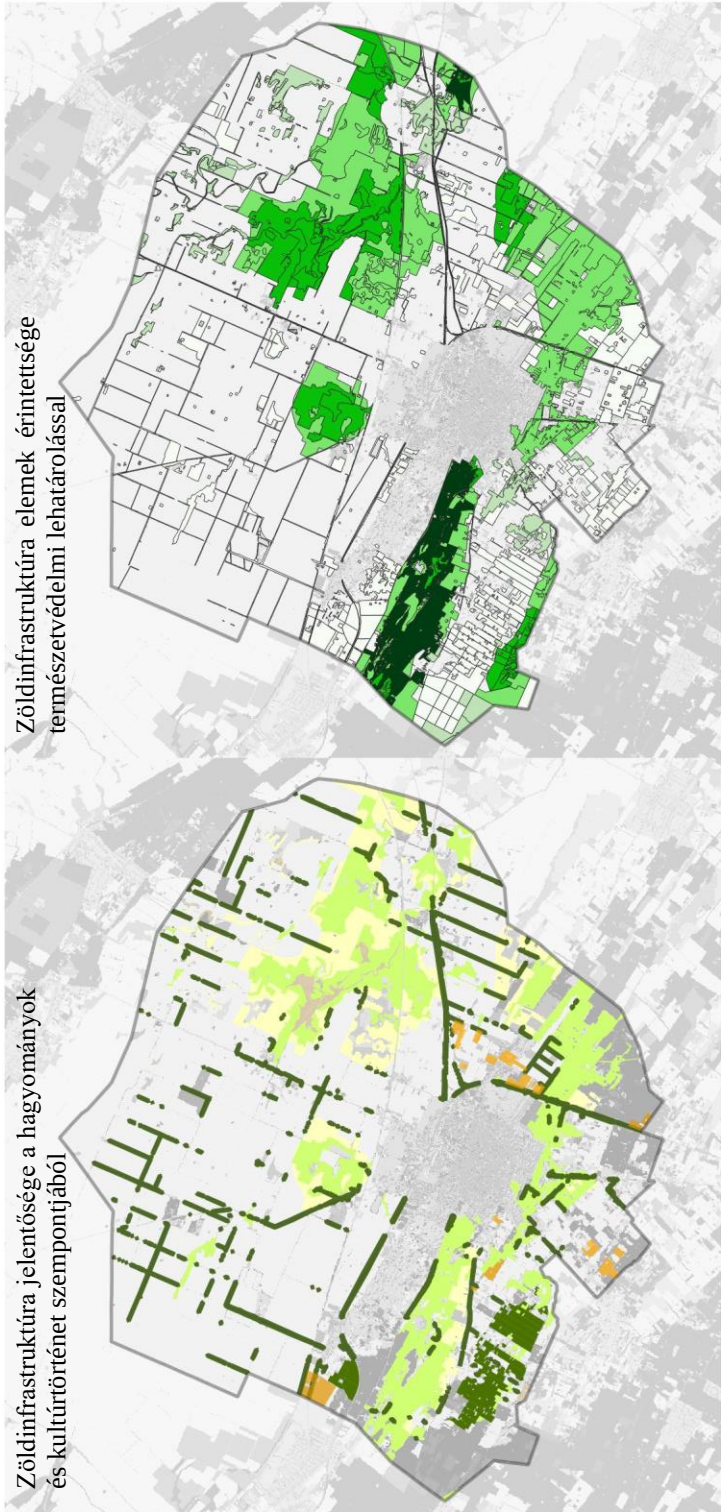
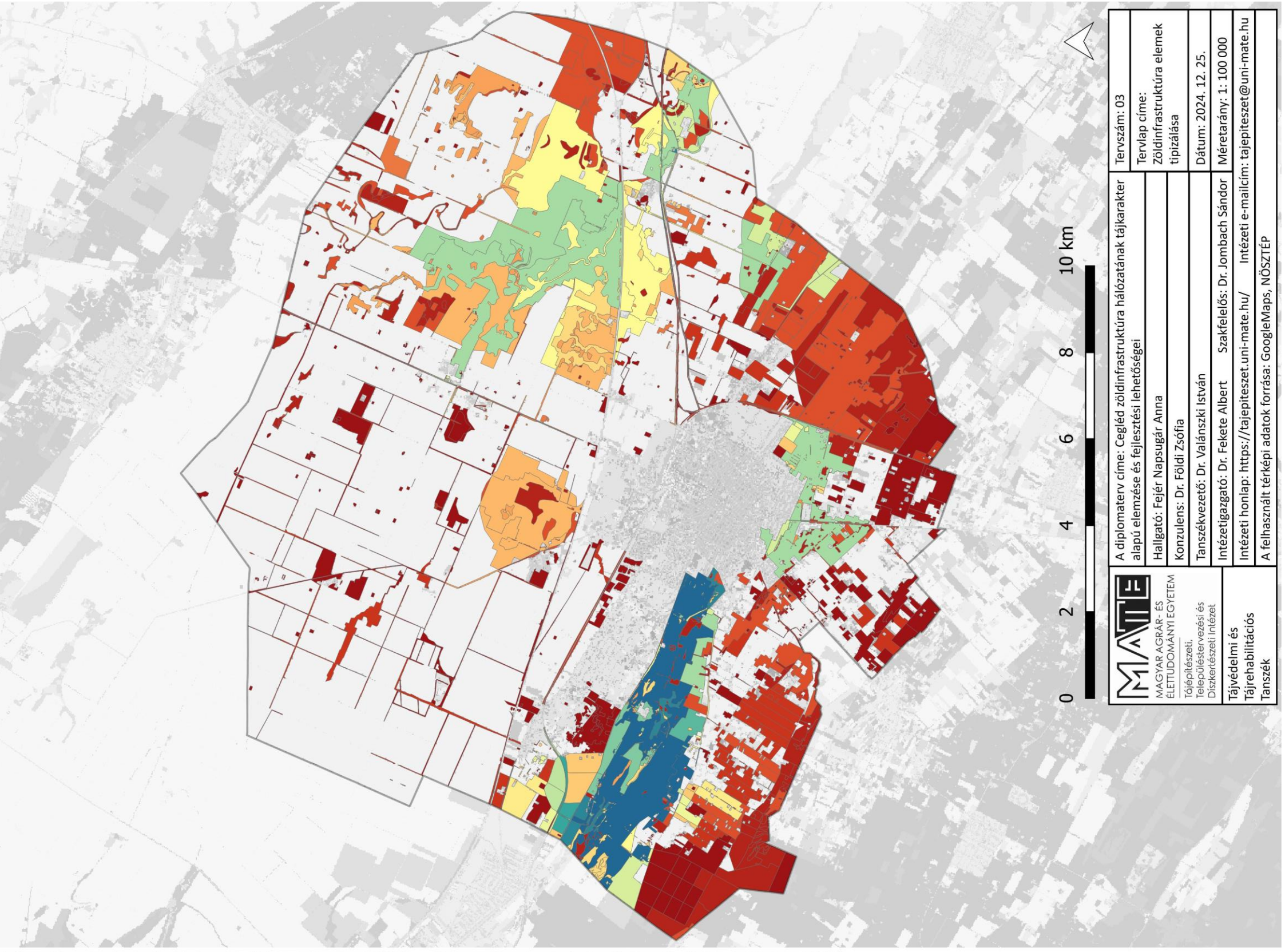
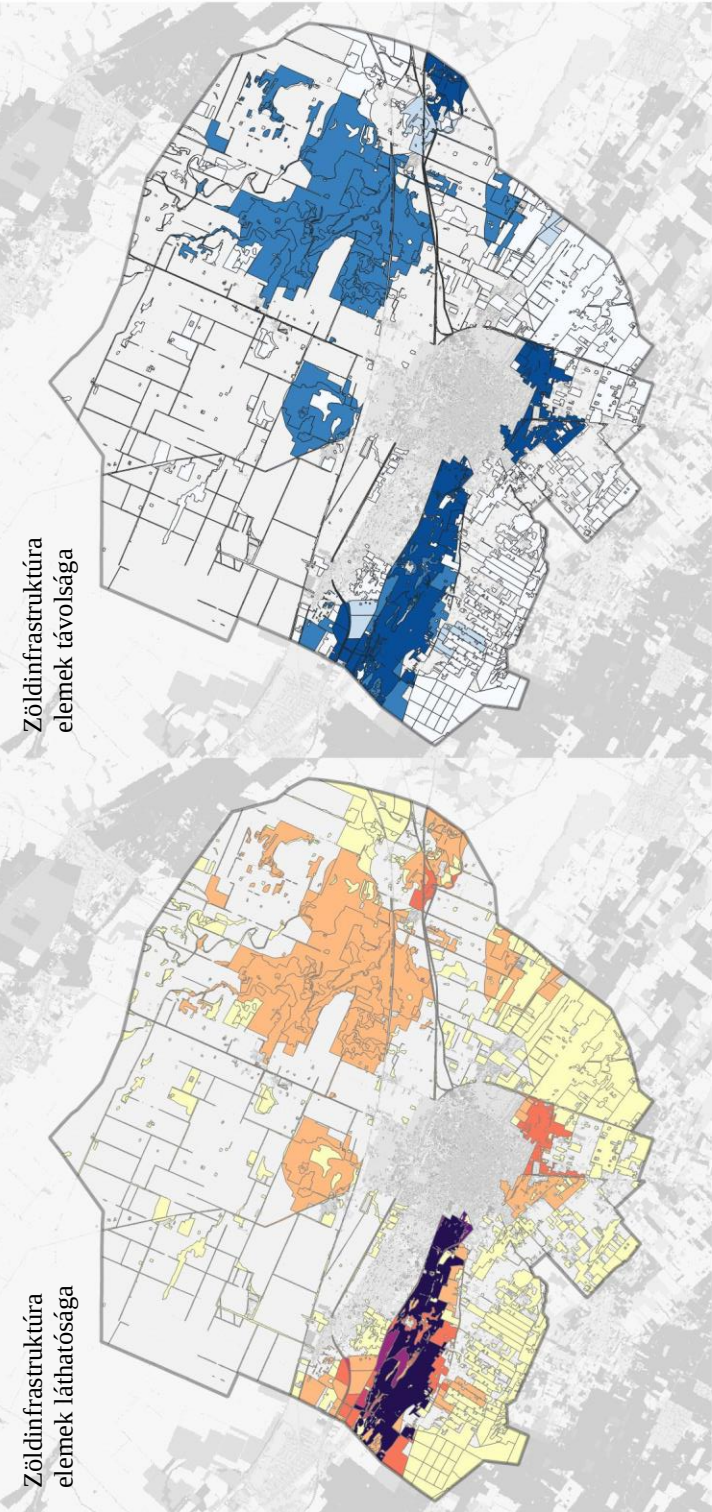
■ Szántó

■ Gyep

■ Erdő

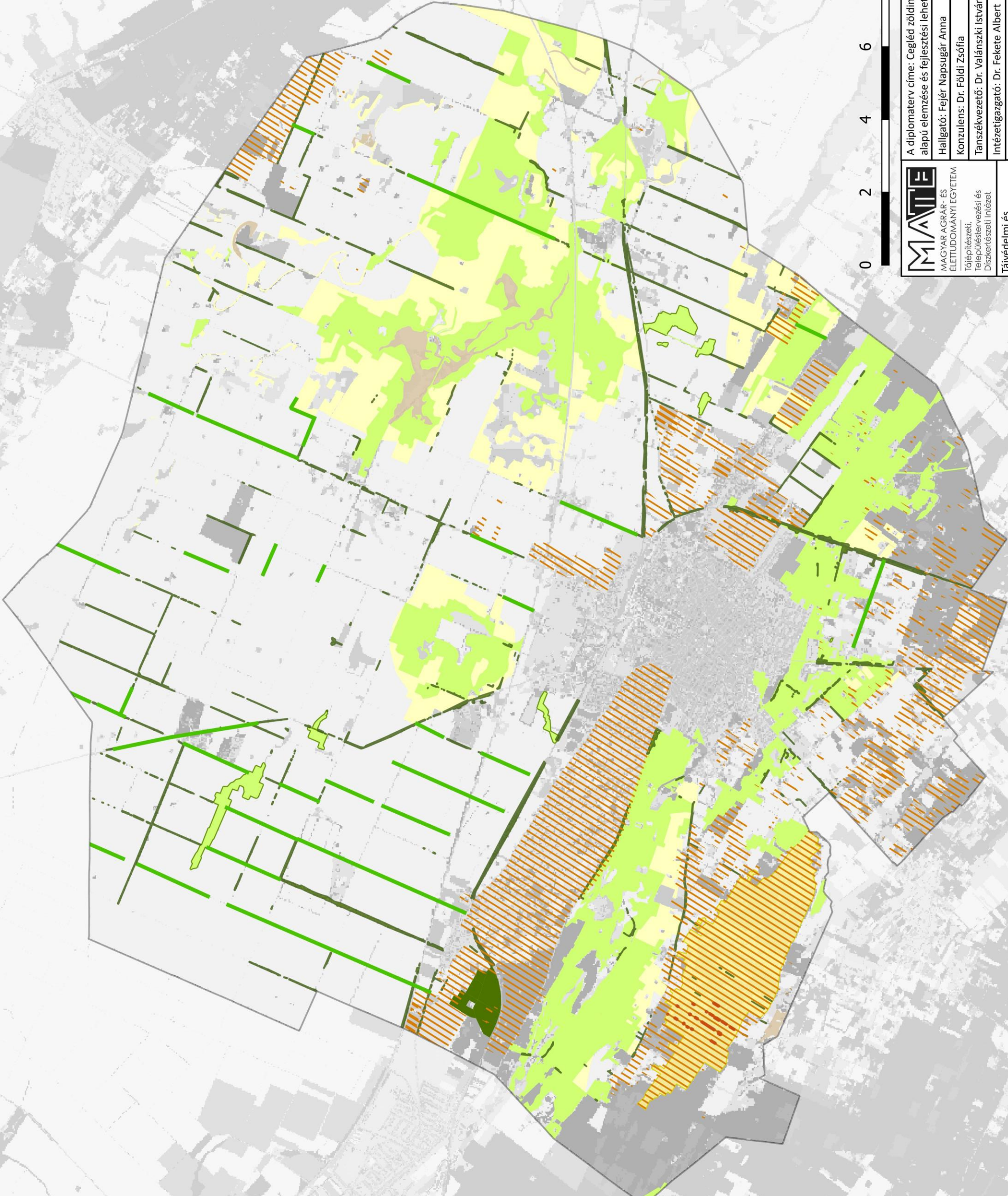
■ Vízfelület

Jelmagyarázat

- Hagyományos szerkezetet meghatározó
elemek megőrzése
- Hagyományos szerkezetet meghatározó
vonalas elemekmegőrzése
- Hagyományos szerkezetet meghatározó
fasorok megőrzése
- Állandó tájhasználatú zöldinfrastruktúra elemek
- Erdő
- Szántó
- Gyep
- Vízjárta/mocsaras terület
- Védettség alatt nem álló gyepek
- Ugyer hagyományos szerkezetének megőrzése
- Ugyer hagyományos szerkezetének megőrzése
- Hagyományos tájhasználathoz kapcsolódó
elemek védelme
- Ugyeri eperfák helyi védelme
- Hagyományos tájszerkezetet meghatározó
elemek fejlesztése
- Fasor, ütfásításra javasolt területek
hagyományos szerkezet szempontjából
- Hagyományos tájhasználathoz kapcsolódó
elemek fejlesztése
- Szőlő-gyümölcs tájhasználatú
területek támogatása

MATE

MAGYAR AGRÁR- ÉS
ÉLETTUDOMÁNYI EGYESÜLET

Tájékoztató,
Településfejlesztési és
Disztribúciós Intézet

Tájvédelmi és
Tájrehabilitációs
Tanszék

A diplomaterv címe: Cegléd zöldinfrastruktúra hálózatainak tájkarakter
alapú elemzése és fejlesztési lehetőségei

Hallgató: Fejér Napsugár Anna

Konzulens: Dr. Földi Zsófia

Tanszékvezető: Dr. Valánszki István

Intézetigazgató: Dr. Fekete Albert

Intézeti honlap: <https://tajeptesztet.uni-mate.hu/>

A felhasznált térképi adatok forrása: Google Setalite 2024, NÖSZTÉP, Ceglédi HÉSZ 5. melléklet

Tervszám: 04

Tervlap címe: Javaslati
terv

Dátum: 2024. 12. 25.

Méretarány: 1: 65 000

Intézeti e-mailcím: tajeptesztet@uni-mate.hu

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Fejér Napsugár Anna
A Hallgató Neptun kódja: DQF0A4
A dolgozat címe: Cegléd zöldinfrastruktúra hálózatának tájkarakter alapú elemzése és fejlesztési lehetőségei
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: 2024 év 11 hó 05 nap

Fejér Napsugár
Hallgató aláírása

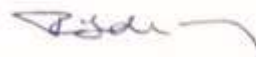
NYILATKOZAT

Fejér Napsugár Anna (név) (hallgató Neptun azonosítója: DQF0A4) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: 2024 év 11 hó 05 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.